SHIROT AHARONOT

A. Almi

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

א. אַלְמִי

*

שִׁירוֹת אַחֲרוֹנוֹת / לעצטע געזאנגען

א. אַלְמִי

שִׁירוֹת אַחֲרוֹנוֹת

שירים ופואימות

תרגום מיידיש

שְׁלֹמֹה שֶׁנְהוֹד

מבוא מאת ש. ל. שניידרמן

הנוסח המקורי

לעצטע געזאַנגען

הוצאת
י.ל. פרץ
ישראל

1966–תשכ״ז

A. ALMI

SHIROT AHARONOT
LETZTE GEZANGEN

I. L. Peretz Publishing House
31, Allenby st. Tel-Aviv, Israel

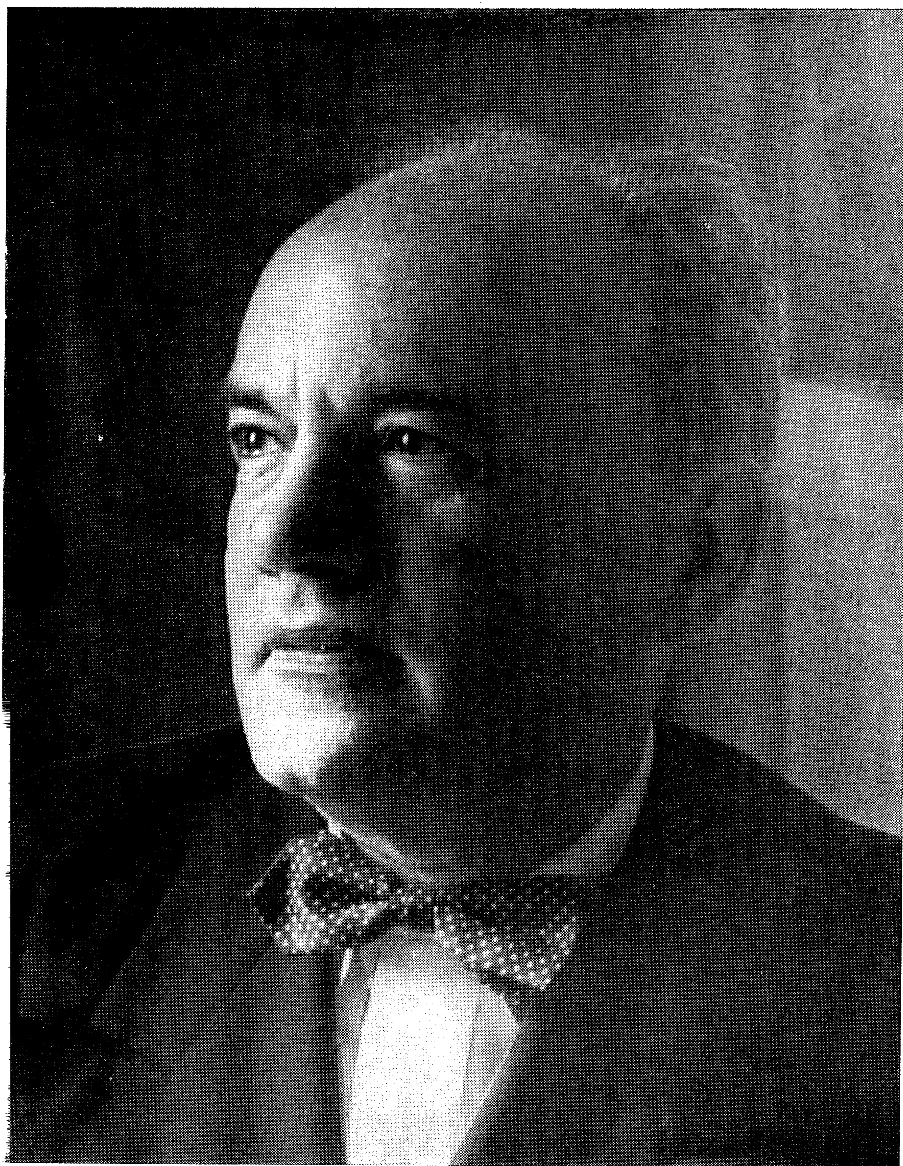
*

א. אלמי / שירות אחרונות / לעצטע געזאנגען

הוצאת י. ל. פרץ, תל־אביב, רח׳ אלנבי 31

נדפס בישראל תשכ״ז
Printed in Israel, 1966

דפוס ״מונוליין״, רח׳ תובל 15, רמת־גן

א. אלמי

שירות אחרונות

ירושתו הספרותית של א. אלמי

בקובץ שיריו זה של א. אלמי ניתנת לדור הצעיר בישראל גישה לעולמו הפיוטי הרבגוני והרבצדדי של סופר יהודי שגדל תחת חסותו של י. ל. פרץ ושהשיג את שיאו הפיוטי בשיריו על שואת יהדות פולין.

מבחר השירים שלפנינו קבע א. אלמי בימיו האחרונים ממש לפני שהחליט לשים קץ במו רצונו לחייו, שכבר אז עברו את גיל התנ"ך.

היה זה רצונו האחרון, שיגיעו שיריו לקוראים העברים הצעירים בתקווה, שיהא בכך משום תרומה למאמץ לשבור התנכרותם ויחס הביטול שלהם ליידיש ולערכי היצירה ביידיש מהתקופה שלפני השואה, שאחריה באה תקומת ישראל.

לאור הנסיבות בהן קבע אלמי את מבחר שיריו בשביל ההוצאה העברית, אפשר לראות בקובץ זה צוואתו הפיוטית.

רוב השירים כאן לקוחים מתוך הקובץ „לעצטע געזאַנגען" (1954) — „שירות אחרונות", כשם הקובץ שלפנינו, שכבר היה בו משום סיכום יצירתו הפיוטית של אלמי. בהקדמתו לקובץ נדר אלמי נדר שלא לפרסם עוד שירים מקובצים בספר והסביר, כי החלטתו זו היא כתוצאה „גם ממצב־רוחי וגם מתוך ידיעתי את מצבה של היצירה ביידיש".

הקובץ פותח בסדרת שירים על חורבן פולין וגומר בפואימה המצויינת „אמר רב יוחנן הסנדלר". בשתי סדרות שיריו אלה, בחריפות ניגודיהן — נימת ה„איכה" של שירי הגיטו והעממיות המתנגנת של „יוחנן הסנדלר" — משתקף עושר סולם השראותיו הפיוטיות העמוקות של אלמי, וגם מבטו העצמי על בעיות אדם ועולם.

ירושתו הספרותית של אלמי מקיפה 26 כרכים — מהם 13 כרכים מסות על ספרות ואמנות, בעיות פילוסופיות וסוציאַליות; שישה קבצי שירה; שלושה כרכים פרודיות ופליטונים; כרך אחד אגדות־עם ושני כרכים זכרונות, המהווים תרומה נחשבה לתולדות ספרות יידיש ועתונות יידיש בפולין ובארצות הברית.

מפעל חלוצי בשטח המסה הפילוסופית היהודית הם מחקריו היסודיים

של אלמי על הפילוסופיה של המזרח, כגון: „הקיום האחר" (השארת הנפש), „דבריו של בודהא", „הפילוסופיה והשירה הסינית", „פאן־אורינ־טליזם" וכו'.

אלמי שאף למצוא סינתזה בין חכמת המזרח לבין הפילוסופיה המערבית. עם זה העלה את הרעיון על אורינטציה חדשה במדיניות הלאומית היהודית — אורינטציה על המזרח במקום על המערב. הוא אף פירסם מאמרים על הוגי הדעות המערביים, בעיקר על ברוך שפינוזה, עמנואל קאנט, שלמה מיימון, אנרי ברגסון וסנטאיאנא. גם מסות אלה הופיעו בעברית (בתרגומו של שלמה שנהוד ובהוצ' י. ל. פרץ, תל־אביב) ואף באנגלית והסבו תשומת־לבם של הוגי־דעות חשובים. ליחס חם במיוחד זכו מסות אלה מאלברט איינשטיין, שהתכתבותו עם א. אלמי היתה נמרצת ביותר.

לעתים קרובות מאוד חזר אלמי אל הפילוסוף האהוב שלו, אל ברוך שפינוזה, והעלה השגות על מותו המסתורי של הגאון מאמשטרדם. בסוף ימיו אף התמודד אלמי בבדיקה שפינוזיסטית נועזה. במסתו הגדולה „שפינוזה נגד שפינוזה" מנסה הוא בין היתר להוכיח, כי במקרים רבים נמשך שפינוזה אחרי עולמה האידיאי של הנצרות. מסה זו הופיעה שבועות ספורים לאחר מותו הטרגי של אלמי.

*

על א. אלמי אפשר לומר, שהוא עבר את מעגל צמיחתה, פריחתה ודמדומיה המלא של ספרות יידיש, אליה הוא בא לא מתוך הסביבה המשׂכילית העשירה כרבים מבני־דורו, אלא מתוך הדלות המעוּבה שבלב־לבה של וארשה היהודית.

א. אלמי (השם שאימץ לו אֱליהו חיים שאָפּס) נולד ב־2 בינואר, 1892, בוורשה, אצל משפחה עניה מאוד. בהיותו בן אחת־עשרה הביא שיר לי. ל. פרץ שהתגורר ברחוב צאֶגלנה שבוורשה. פרץ קיבל באופן אבהי את הבחורון ההזוי ולא רק עודדו לכתיבה אלא אף דאג זמן מסויים לחינוכו.

בהיותו בן חמש־עשרה, ב־1907, הופיע שירו הראשון של אלמי ב„רומאנצייטונג" הוורשאי בעריכתו של ה. ד. נומברג. אך לאמיתו של דבר חלה התחלתו הספרותית של אלמי זמן רב לפני כן, כאשר חיבר פזמונים בשביל זמרי־החצרות — טרובדורי הדלות בוורשה דאז.

ואותם זמרי־רחוב, בעלי תיבות־זמרה, רוכלים, עגלונים, סבלים ובעלי־מלאכות, יוצאי עליות־גג ומרתפים, היוו את הסביבה בה בילה אלמי את שנות ילדותו. על־כן נס הוא ממש, שמתוך סביבה זו של עוני יהודי מעובה, של יאוש ומרירות, גדל סופר רבצדדי בעל ליטוש אינטלקטואלי ובעל חוש מעודן כזה לאמנות כא. אלמי.

לתשומת־לב מיוחדת ראוי סגנונו של אלמי, סגנון המצטיין בפשטות נדירה. הדבר אמור לגבי שירתו כלגבי הפרוזה שלו. הוא שׂנא את המליצה המעורפלת וחתר לבהירות ולניסוח מוחשי אפילו בענינים כה מופשטים כספיריטואליזם.

עוד בימי עלומיו ביקש אלמי להבין את סודות היקום, את מסתורין המזלות:

מֵעוֹלָם לֹא רַבּוּ כָּל כַּךְ הַכּוֹכָבִים
כְּמוֹ בְּלֹבֶן לֵיל הַחֹרֶף שֶׁהָיָה,
עֵת בֶּן י״ג, כְּמִי שֶׁנִּתְעוֹרֵר עַתָּה,
כְּמִי שֶׁבָּא - מִי יֵדַע מִנַּיִן –
עָמַדְתִּי בְּלֵב הֶחָצֵר קְסוּם עֵינַיִם,
קָטָן כֹּה וְגַלְמוּד בֵּין כָּל הַכּוֹכָבִים –
וּבִקַּשְׁתִּי לְהָבִין
אֶת שֶׁאִישׁ פֹּה לֹא הֵבִין עֲדַיִן.

אלמי גילה בדרך משלו את תפיסת־העולם הפנטאיסטית של ראיית אלוהים בכל תופעה — בטוב וברע, בעצבות ובשמחה — ונתן לה ביטוי במסותיו הפילוסופיות כבשיריו.

אלמי ניגן על כל כליה של התזמורת הספרותית וראה ברבצדדיות זו שאיפה טבעית להשיג שלימות של ביטוי ביצירה. עם זאת התייחס באותה רצינות לכל שטח משטחי יצירתו הספרותית.

אם נבקש למצוא אבטיפוס לרבצדדיותו הספרותית של א. אלמי, יצוף מאליו במחשבתנו היינריך היינה, אף שבנוגע לצורה, לסגנון, לתפיסת־עולם פילוסופית, אין למצוא בשיריו ובפרוזה של אלמי שום השפעה־היינית ישירה. ההקבלה מופיעה רק מחמת הצורות השונות, בהן השתמש אלמי ובעיקר מחמת חידושי הלשון, הפתעות בתמונות ופיקחות טבעית, המתנוצצים בינות לשורותיו.

א. אלמי השתייך לאותו דור סופרי יידיש, שהופיעו בתקופת הזהב של יהדות פולין, בעשור הראשון של המאה הנוכחית, שעה שמעריה ומעיירותיה של פולין פרץ זרם כוחות צעירים של יצירה יהודית.

בחוג המצומצם של חברי אלמי היו אז הסופרים: יהושע פאֶרלה, מארק שווייד, אפרים קגנובסקי, אברהם זק, צבי כהן ומ. י. שאֶלובסקי. אל הקבוצה הצעירה הזאת נתקרבו גם כמה מהסופרים המבוגרים יותר, כמשה סטבסקי (סתוי), יונה רוזנפלד וי. מ. וייסנברג.

בשנת 1908 נוסע אלמי לקרקוב, בה הוא מתיידד במיוחד עם אברהם רייזין ומתחיל לפרסם שירים בירחונו „קונסט און לעבן" (אמנות וחיים). בקרקוב מתיידד אלמי גם עם מוריס רוזנפלד ועם שלום אש, שהגיעו לשם מוועידת־הלשון הצ׳רנוביצאית.

תקופה זו מנציח אלמי בספר־מאמריו „מאָמענטן פון אַ לעבן" (רגעי חיים). אלה הם תיאורים על פריחתם הססגונית של חיי היצירה היהודית בפולין, בהם לקח אלמי חלק פעיל. בימים ההם הצטרף אלמי לקבוצה של אוספי פולקלור יהודי בהנהלתו של שמואל ליימן בהתחלה ולאחר מכן בהנהלתו של נח פרילוצקי.

אלמי עמד אצל עריסתה של העתונות היהודית היומית בפולין בהתחלת המאה הנוכחית. בשנת 1910, עם הופעת העתון היומי „דער מאָמענט", מצטרף הוא כמשתתף קבוע, בו מפרסם הוא בפעם הראשונה דברי פרוזה — מאמרים ופליטונים. באותו זמן גם ערך את ה„יום־טוב בלעטער" (דפים לחגים) בשביל המו"לים ב. שימין וא. גיטלין.

בשנת 1913 הגיע אלמי לאמריקה. היתה זו תקופת שגשוגה של ההגירה היהודית ההמונית. תקופה בה התחיל להתגבש בניו־יורק מרכז־

יצירה חדש ביידיש. כאן מתחיל אלמי להשתתף בעתונות יידיש הענפה ויחד עם המשורר י. י. סיגאל ערך את הירחון הספרותי „דער קוואַל" (המעיין).

גם על תקופה זו יש בין מאמריו של אלמי תיאורים בעלי עצמה. אולם מיוחדים במינם הם התיאורים שלו על ימי־נעוריו בפולין. אלה הם פראַסקוֹ ססגוני על הווי־חיים יהודי שהיה ואיננו עוד. אין זו מין „הפלגה ספרותית" אל עולם מופלא, אלא תיאור טבעי של סביבה, בה גדל אלמי ובה עשה את ראשוני צעדיו הספרותיים.

בשורות ספורות מצליח אלמי לגולל את הפנורמה של הדלות היהודית בוורשה שנשתזרה כבר לתמיד במצב־רוחו. דבר זה בא לידי ביטוי במיוחד בפרק „הקיר" („בין סיני לאולימפוס", הוצ' י. ל. פרץ, בתרגומו של שלמה שנהוד), שהוא דוגמה לפרוזה אמנותית:

„כארבע שנים עמד ביני ובין העולם קיר עבה, קיר אפור. היה זה ברחוב ניזקה, מס' 43. ניזקה והרחובות השכנים — סטווקה, סמוֹצ'ה, ווֹלינסקה, קארמליצקה, גאַנשה הפונה לבית־העלמין היהודי — היו קיני העוני היהודי בוורשה. בעלי־מלאכות עניים, סבלים, רוכלים, ואף תוספת של העולם התחתון, מתגוללים בצוותא ברחובות ובבתים משוללי שמחה, וחסוכי תקווה, בלא תודעה על משהו טוב ויפה יותר...

„דירתנו — בין התחתונות שבאגף האחורי. חדר אחד — אולי דלת־על־דלת — בעל חלון אחד יוצא אל קיר עבה ואפור... לא קרן אור, לא טיפת שמש חודרת לתוך חדרנו פנימה. אף ביום, שעה שצריך לעשות משהו, יש להדליק את מנורת הנפט, מתעופף לו הפיח בחלל החדר, הנפט חודר לנשימה, ויש לכבותה מיד.

„הקיר האיום! עד היום מפחיד הוא אותי, עד היום חולם אני עליו — ומתעורר בפחד. ואף כשאין אני רואה אותו, חש אני אותו. לעתים נדמה לי, כי ביני לבין העולם הגדול, הזוהר, עדיין עומד הקיר, זה העבה והחשוך. מדי פעם, ברצותי להשיג משהו, להגיע

לאַנשהו — קם הקיר לפני. ברגעים המאושרים ביותר — מתרומם לפתע הקיר וצלו מאפיל על אשרי.

„הקיר הפך לסמל כל עצוב וכל ביש־גדא בחיי, לא, לא סמל, לא מליצה, כי ממשי הוא — הוא הוא הכותל־המערבי האישי שלי, המזכיר לי בחורבות חיים, בשמחות ותקוות מנופצות, ביומרות הרוסות...״

לא יפלא איפוא על שאלמי פרץ בזעם, כשקיר זה של ימי־נעוריו נהפך לחומת הגיטו אדומת־הלבנים — חומת השואה היהודית בפולין, שאלמי נתן ביטוי לה בשירי־הגיטו שלו המקוריים ביותר.

סידרה זו פותחת בשיר העוקצני־שנון „על המשחק להימשך״. הבתים השלמים למופת מלאים דימויים וחרוזים מקוריים:

כְּבוֹד־אֵל שׁוּב יְסַפְּרוּ שָׁמַיִם,
תִּפְאֶרֶת גְּבוּרָתוֹ וָחֶסֶד,
עֵת דְּמֵי מָגֵן־דָּוִד יָשְׁתוּ,
יִבְכּוּ מִבּוֹר מִלְיוֹנִים שֵׁשֶׁת.
בְּזֹהַר שׁוּב גּוֹנִים יַזְהִירוּ,
הַקֶּשֶׁת תִּתְחַנְחֵן בָּהֵמָּה —
כְּלוּ לֹא עוֹד קִנֵּן הַמָּוֶת
בְּעֵין אָבֵל שְׁטוּפַת הַדֶּמַע.

בניגוד לקינות בפאתוס נבואי נדוש וצידוק הדין תוך הכנעה, הופיע אלמי בזעקת הזעם שלו לאלוהים, שלכאורה אפשר לחשוב אותה כהטחה כלפי מעלה.

אך תפיסתו של אלמי את מושג־אלוהים עמוקה מזה. זעקת הצער שלו על הכחדת שישה מיליונים יהודים אינה הכחשה אפיקורסית של האלוהות. זו היא אמונה עמוקה של ראות האלוהות אף בהשמדה. זה הוא האל הפנטאיסטי של דז׳ורדנו ברונו ושפינוזה. זה הוא המושג של אלוהי היקום, ממנו הכל — הטוב והרע.

הַכֹּל אַתָּה וְאַתָּה הַכֹּל:
לֶחֶם, מֶלַח, עֵץ, גִּבְעוֹל
וְהַסַּכִּין שֶׁעַל צַוָּאר
וְנַהֲמָה שֶׁל חַיְתוֹ בָּר.

כאחד מאמין שוטח אלמי טענותיו לפני האלוהים. אין הוא רועד בפניו אלא כשווה בשווה הוא מאשימו:

וְאוּלָם אֶעֱמֹד בַּשָּׂדֶה פֹּה לְפָנֶיךָ, אֵל,
בְּלֹא מוֹרָא – לְהַאֲשִׁימְךָ
קָבָל לַיְלָה וְתֵבֵל.
יִפֹּל שִׁבְרֵנוּ עַל כִּסֵּא כְּבוֹדְךָ,
לְעוֹלָם שַׁלְוָה בַּיְקוּם לֹא עוֹד תֵּדַע
וְלָנֶצַח תְּיַסֵּר שִׁיר הָאֵיכָה
שֶׁל הַיְּהוּדִי בּוֹעֵר עַכְשָׁו
וְנִטְרְפָה דַּעְתּוֹ עָלָיו!

ביאושו על חילול המין האנושי, בים הרשעות על עברי פי ההשמדה, מזדהרת תקוות הגאולה, בשורת הנס האלוהי. אפילו היהודים המופשלים עד דכא נושאים על עצמם חותם האלוהות, אותו אין ביכולתם של הרוצחים הכופרים להסיר:

קוּמוּ לַחֲצוֹת, דַּלִּים־גֵּאִים, נְשׁוּקֵי־אֱלוֹהַּ,
עִם טְלַאי צָהֹב וּבִלְבַבְכֶם שְׂרֵפָה;
מִלְיוֹנִים מֵאֵצֶל טֶמְזָה, הוֹדְסוֹן, דְּנֶיְסְטֶר, דְּנֶיֶּפֶר
יָקוּמוּ עִמָּכֶם אֶל הַקְּרִיאָה.

קוּמוּ מְעֻנִּים, לְקַלֵּל וּלְהִתְפַּלֵּל פֹּה,
נְהוּ וּבְכוּ אֶת צַעַר הַיְמָמָה וְהֶחָרוֹן;
חֲלַל־שָׁמַיִם כִּמְגִלָּה הִנֵּה נָגֹל הוּא –
לְנֵס נָכוֹן הַלֵּיל וְלַחֶשְׁבּוֹן!

אין אלהיו של אלמי יושב בשמים בלבד. אין הוא מין כוח עיור לא־מושג, שעלינו לקבל העינויים מידו באהבה. אלמי רואה אלוהות אף בטראגי. הוא רואה את האל אפילו בשוטה־העיר שבגיטו:

אֵל בַּסְּחָבוֹת, טְלַאי צָהֹב לוֹ, וּבַתָּוֶךְ
מָגֵן־דָּוִד, עַל זְרוֹעוֹ יַעֲנֹד לוֹ --
אֵל חֳרָבוֹת, לַהֲבוֹת־מוֹקְדִים וָהֶרֶג,
אֵל רָעָב וָעֹנִי, קֶבֶר וּמַחֲלוֹת פֹּה!

סיוטו של הגיטו רודף אחר הפיטן בלא הרף. הוא רואה את הטלאי הצהוב בשמש השוקעת כבסהר העולה:

אַט־אַט תִּכְבֶּה הַשֶּׁמֶשׁ בְּזָהָב כָּתֹם.
הַשָּׂדוֹת יוֹנְקִים קַרְנֵי אוֹרָהּ – לָרֹב;
עִם אוֹר, זָהָב... הַשֶּׁמֶשׁ בְּפַאֲתֵי־מַעֲרָב –
טְלַאי צָהֹב.

בְּעֹגֶם צַעַד חֲרִישִׁית הַלַּיְלָה בָּא.
מְבֻיָּשׁ, חִוֵּר, הַסַּהַר לוֹ יָסֹב;
צְהַב סַהַר... הַסַּהַר עַל עוֹלָם כֻּלּוֹ –
טְלַאי צָהֹב.

אלה הם שירים על מוסרי־נפשם על קידוש השם, על השמדה, אך אין בהם מן העירפול המיסטי והדבקות המשיחית, המכבידים על חלק גדול של שירת־השואה היהודית.

אלמי נמנה על קצת הליריקנים היהודיים שענו על החימה שנשפכה על ראשינו בזעקה איובית:

נַפְשִׁי תִּבְחַל בְּדִכְאֵי־עָפָר
נוֹתְנֵי הַלֵּל לְיָהּ וִיקָר,
עַל דָּם נִשְׁפָּךְ, עַל יִסּוּרִים,
עַל אֵם וִילָדִים שְׁחוּטִים.

זְעַק, אִיּוֹב, אִתָּנוּ עוֹד
זַעֲקַת הַשֶּׁבֶר שֶׁל דּוֹרוֹת!
בָּרֵךְ שׁוּב אֱלֹהִים וָמוּת
אִתָּנוּ יַחַד – בַּגָּלוּת.

הֲתִתְהַגֶּה, אֵלִי, מִכָּךְ?
שְׁמַע! בְּלַהֲבוֹת הַכְּרָךְ
קוֹל־לַעַג פֶּרֶא מְנַסֵּר:
״זֶה צֶלֶם־אֱלֹהִים בּוֹעֵר!״

יחודם של שירי אלמי בכך, שהוא מצליח לזווג רגישות לירית עמוקה עם יסודות פרוזאיים מובהקים. עם זאת עולה בידו לתת תמונתיות ומצבי־רוח בעזרת הקיצור ודברים והיפוכם. כדוגמה לאותה בשלות של צורה יכול לשמש שירו „אשרי האיש״, שהוא חזיון מקורי על תקופתנו האטומית:

מִתְפּוֹרְרִים בְּהִתְבַּקְעוּת אֲטוֹמִים.
וְכָל הַיְקוּם, אוֹתוֹ פְּנוֹמֶן,
מְצַפֶּה – נִקְמָז בְּתוֹךְ שָׁעָה – הָכֵן הוּא,
וְהָאָדָם אֵינֶנּוּ.

אַיֵּה הָאָדָם?

אַשְׁרֵי הָאִישׁ –
הַתְּהִלִּים עַל הַשֻּׁלְחָן
פָּתוּחַ וְנִלְעָב
בַּנֵּכָר הַנִּצְחִי וְהַנִּתְעָב
וְהַתְּהִלִּים בְּזוֹ שָׁעָה בּוֹכֶה שָׁמֵם הוּא:
וְהָאָדָם אֵינֶנּוּ – אֵינֶנּוּ.

על אף חסכונו הנדיר במלים, על אף המיזוג בטרנסצנדנטלי של הויה וחזון בעזרת אימז׳ים אינטלקטואליים, אין בשירי אלמי סימן לאי־מובנות וזאת אפילו בחרוזים המורכבים ביותר.

יחודיים ביותר הם הנושאים התנ"כיים של אלמי, במיוחד הפואימה „אמר רב יוחנן הסנדלר". זה הוא פירוש פיוטי מקורי לדמות הזאת, שאלמי מיזג באמנות כה רבה עם הווי־עיירות עשיר פיקחות המכתם העממי היהודי. הוא איגש וקירב לא רק את דמויות המקרא, אלא אף את כביכול בכבודו ובעצמו, כפי שזה בא לידי ביטוי בשיר „מזמור שיר לסנדלר":

כְּמוֹ כִּבְיָכוֹל לוֹ
עַל כִּסְאוֹ –
כֵּן הַסַּנְדְּלָר אֶל
אִמּוּמוֹ.

– – – – – – – – – –

הַנַּעַל, תְּפִלָּה הִיא,
דֶּרֶךְ וּצְעַד—
לְאָדָם, לֶאֱלוֹהַּ
זֶמֶר עַד.

אלמי היה נמנה על אותם משוררים ביידיש, ששיריהם קיבלו בזמנים שונים לבוש מוסיקלי ובפרסומם הגדול נהפכו ממש לשירי־עם, המושרים עד היום בכל תפוצות ישראל; להזכיר רק שירים כגון „קלאַפּ העמערל" (דפוק פטישון) ו„חנהלע לערנט זיך לשון קודש" (חנהלה לומדת לשון קודש).

בדרך חייו הארוכה הצליח אלמי להריק במידה גדולה יצריו הספרותיים האינטלקטואליים ועם זאת לא היה חי חיי נזיר מכל וכל, אף שהיה צמחוני עקיב. הוא נתן גלויות ביטוי לכך בכרך־מאמריו האחרון „אין געראַנגל מיט זיך אַליין" (במאבק עם עצמי), בו התייצב בעצמו ב„נעלי בית" שלו, בנוגע נסיונותיו הרומנטיים ובכך אפילו עורר פליאה בעיני ידידיו. אולם כרך־מאמרים זה אף הוא פרי סיכום עמלו בבית־היוצר הספרותי שלו במשך שישים שנה.

אלמי היה אינדיווידואליסט מובהק. הלך תמיד בדרכו שלו ולא קשר עצמו בשום כיתות ספרותיות, לא כל שכן פוליטיות. כציוני בן ציוני, הנלחם בעטו לרעיון הציוני במשך חמישים שנה, החזיק עם זאת את עצמו מרוחק מהציונות המוסדית.

בשאיפתו לחופש ביטוי מוחלט נמנע אלמי עוד בשנות העשרים מפעילותו בעתונות היומית היהודית ובמתו העיקרית היתה לו ה„פרייע אַרבעטער־שטימע" האנרכיסטי הבלתי תלוי, בו נתן ביטוי לדעותיו הנועזות ביותר בבעיות פוליטיות, פילוסופיות וספרותיות. בדבקות מיוחדת נלחם אלמי בכל צורה של דיקטטורה בחיי החברה והפוליטיקה — ברחוב היהודי והלא־יהודי כאחד.

במאבקו זה בשקר ובקונפורמיזם הלך ונעשה אלמי יותר ויותר בודד, וידידיו הקרובים היו שומעים מפיו לא אחת, בווריאציות שונות, את ההערה, שאין האדם צריך לחכות דווקא עד ששמו יתברך ירחם עליו ויטול נשמתו ממנו.

אגב, לרעיון זה נתן אלמי ביטוי במסתו האנגלית („האני־מאמין שלי"), שיצא לאור על־ידי אינסטיטוט־שפינוזה בארצות־הברית שהיה חבר בו.

„אני מאמין — נאמר במסה זו — בחופש הגמור של הפרט בנוגע לאישיותו, בתנאי, שאין הדבר מסכן את החופש של האחרים. זאת ועוד, עקרון היסוד לחופש הפרט הוא הרשות לנהוג בחייו כרצונו".

בסרקזם מדבר אז אלמי בבני־אדם, המאשימים את מאבדי־עצמם־לדעת שעה ש„הם מקלסים את הנהרגים בשדרות הקטל..."

מותו הטראגי של אלמי לא בא כתוצאה של הֶתְקֵף יאוש פתאומי, משום איזו שהן סיבות אישיות — חמרניות או מוסריות. לא היה בזה משום בריחה ממצב ללא מוצא שירד עליו בהֶפְתֵּעַ ודיכאהו. היה זה צעד מכוון ומתוכנן רבות, שנבע מהפילוסופיה שלו על החיים והמוות. רבות כתב על כך והגיע תמיד להיסק הפרדוכסלי, שהמאבק על החיים אכזרי מהמוות עצמו.

היאוש שהחיש את מותו של א. אלמי, הלך הלוך והכביד עליו במיוחד מאז שואת פולין — מאז נכחד מרכזה הגדול של היצירה היהודית, בו תקועים היו שרשיו של אלמי, אף שהיה שנים כה רבות מרוחק ממנו.

ש. ל. שניידרמן

בְּיָדַיִם פְּכוּרוֹת

לְוָלַדְקָה –
יְדִידָתִי הַיְקָרָה,
גִּבּוֹרַת גֶּטוֹ וַרְשָׁה
הַמֻּפְלָאָה.

א. אלמי

THE SHOW MUST GO ON*

נִמְשָׁךְ הוֹלֵךְ לוֹ הַמִּשְׂחָק,
מִשְׂחַק־הָאֵל נִמְשָׁךְ בְּלִי הֶרֶף:
תִּלְהַט תַּעֲלֹז חַמָּה, כַּנֵּס,
עַל הַתִּקְוָה הַמְּפֹרֶרֶת.
לַשֶּׁבֶר יְחַיֵּךְ כּוֹכָב
וְהַיָּמִים שׁוּב יַחְפְּזוּ –
עֵת הָאָדָם בָּרַע וּבְעֹל
הַחֹשֶׁךְ נֶאֱבָק בְּעֹז הוּא.

כְּבוֹד־אֵל שׁוּב יְסַפְּרוּ שָׁמַיִם,
תִּפְאֶרֶת גְּבוּרָתוֹ וָחֶסֶד,
עֵת דְּמֵי מָגֵן־דָּוִד יָשְׁתוּ,
יִבְכּוּ מִבּוֹר מִלְיוֹנִים שֵׁשֶׁת.
בְּזֹהַר שׁוּב גְּוָנִים יַזְהִירוּ,
הַקֶּשֶׁת תִּתְחַנְחֵן בָּהֵמָּה –
כְּלוּ לֹא עוֹד קִנֵּן הַמָּוֶת
בְּעֵין אָבֵל שְׁטוּפַת הַדֶּמַע.

וְאֵין־אוֹנִים הַיָּד – מוּרֶמֶת
אֶל מוּל חֶרְשׁוּת־אִלְמוּת עוֹלָם –
כְּמוֹ בִּטְחוֹן יְרֵא־שָׁמַיִם
וַחֲרוּזוֹ שֶׁל הַפַּיְטָן.
בְּמַהֲלַךְ שְׁמָשׁוֹת, גַּלַּקְסִים,
הֵן לֹא נֶחְשַׁב לָן הַגּוֹרָל;

* "עַל הַמִּשְׂחָק לְהִמָּשֵׁךְ" – מָסוֹרֶת תֵּאַטְרוֹן.

כְּאֵב דוֹרוֹת גָּאָה יִגְאֶה לוֹ
וְלָעוֹלָם אוֹתוֹ מִשְׁקָל.

נִמְשָׁךְ הוֹלֵךְ לוֹ הַמִּשְׂחָק,
מִשְׂחַק־הָאֵל נִמְשָׁךְ בְּלִי הֶרֶף –
וּבַכִּפָּה תִּמְשֹׁל רִשְׁעוּת,
אָטוֹם יָחֹג נִצְחוֹן הַהֶרֶס.
אִם תְּקַלֵּל, אוֹ תְּהַלֵּל,
אֶחָד הַבֶּכֶה, אוֹ הַטַּעַן –
עָפָר אַתָּה, עֲפַר הֶפְקֵר
בְּפֶרֶא מְעַרְבֵּל הַסַּעַר.

יוֹם־הַדִּין

בְּיוֹם־הַדִּין – בַּחֲצוֹת הַלֵּיל – בְּיוֹם שֶׁל חֹל –
עוֹלֶה מֵאֵשׁ, מִפִּיד גָּדוֹל –
יְהוּדִי, זְקָנוֹ לוֹהֵב,
דְּבָרוֹ לוֹהֵט
וְלֵאלֹהָיו מַחֲזוֹר בּוֹעֵר יְשַׁלַּח נִמְהָר –
יָרִים קוֹלוֹ – וְאֶגְרוֹפוֹ כָּווּץ:
– אַכְזָר!
רִשְׁעוּתְךָ, אֵל צְבָאוֹת, נִתְגַּלְּתָה לַחוּץ
עַל־יְדֵי שְׁלִיחֶיךָ אֲפֵלֶיךָ מִבֶּרְלִין –
אַתָּה זֶה עַל־יָדָם הֵרַמְתָּ עַל בָּנַי סַכִּין,
עַל בְּנוֹתַי וְעַל אִשְׁתִּי!
הֲלֹא אַתָּה, אֵלִי, שְׁכוּר־שְׁחִיטָה קוֹסְמִי,
לַעֲקֵדָה הוֹבַלְתָּ עַם,
כְּהוֹבִיל אָז אַבְרָהָם
בְּנוֹ, יְחִידוֹ – כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ.
דָּמֵינוּ עַל סִפְּךָ שִׁוִּיתָ!
מָה אֲנִי לְעֻמָּתְךָ, הַכֹּל־יָכוֹל, כִּי מָה?
כְּכָל הַקְּדוֹשִׁים בְּקִבְרֵיהֶם – רִמָּה.
וְאוּלָם אֶעֱמֹד בַּשָּׂדֶה פֹּה לְפָנֶיךָ, אֵל,
בְּלֹא מוֹרָא – לְהַאֲשִׁימְךָ
קֳבָל לַיְלָה וְתֵבֵל.

יִפֹּל שִׁבְרֵנוּ עַל כִּסֵּא כְּבוֹדְךָ,
לְעוֹלָם שַׁלְוָה בַּיְקוּם לֹא עוֹד תֵּדַע
וְלָנֶצַח תְּיֻסַּר שִׁיר הָאֵיכָה
שֶׁל הַיְּהוּדִי בּוֹעֵר עַכְשָׁו
וְנִטְרְפָה דַּעְתּוֹ עָלָיו!
– – – – – – – – – – – –

הַלַּיִל צוֹמֵת. פַּאֲתֵי־מִזְרָח יַחְוִירוּ.
הָעֵצִים כַּדְּמָעוֹת אֶגְלֵי־הַטַּל יַגִּירוּ.
הַיְּהוּדִי זֶה הַבּוֹעֵר – בְּגוּד אֱלֹהִים וָגוֹי –
עִם אַחֲרוֹנֵי הַכּוֹכָבִים כָּבוּי.

BLACKOUT*

כַּבּוּ! כַּבּוּ מַתְרֶה בֶּן הָאֹתוֹת. מְיַבְּבִים הַצּוֹפָרִים,
כִּבְלֵיל־מִדְבָּר – הַצְּבוּעִים.
כַּבּוּ כָּל זִיק, קַו־אוֹר לְבַל הָאֵר –
חֲשֵׁכוּת תְּהִי, אֹפֶל יִשְׂתָּרֵר!
וְחַלּוֹנוֹת וּפַנָּסִים כָּבִים כִּבְיַד אַשָּׁף.
יָרֵחַ בְּדִעוּךְ כָּבָה עַל כּוֹכָבָיו.
סְבִיב סָטוּרְן עִגּוּל הַהֵל
מַשְׁחִיר בְּאֹפֶל לֵיל.
אַחַד אֶחָד כָּבִים עֲשֶׂרֶת יַרְחֵי יוֹבִיס.
בְּאַחֲרוֹן רִטּוּט דּוֹעֵךְ הַבֶּטֶלְגִיז.
נֶבּוּלַס, גַּלַּקְסִים וְכוֹכְבֵי הַלֶּכֶת
מִתְמַזְּגִים עִם חֲשֵׁכָה גּוֹבֶרֶת וְהוֹלֶכֶת –
בַּחֲלַל־עוֹלָם וּבָנוּ, וּבְכָל גּוּפֵנוּ.
חֲשֵׁכָה בְּנִשְׁמָתֵנוּ, בְּנִיבֵנוּ וּבְשִׁירֵינוּ.
בְּנֵי־אָדָם יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת עֲלֵי הָאֲדָמוֹת –
כָּבָה בָּנוּ הָאוֹר – עַמּוּד הָאֵשׁ – שֶׁל הָאָבוֹת.
עֵינַיִם כְּבוּיוֹת, לָשׁוֹן כְּבוּיָה
נְגַשֵּׁשׁ בְּאֶצְבָּעוֹת סוּמוֹת עוֹלָם, אֲשֶׁר כָּבָה,
עוֹלַם סִינַי וְגַם אוֹלִימְפּ – שְׁנֵי צוּקִים אוֹרִים –
וְאֵימָה שְׁחֹרָה זוֹעֶקֶת בָּנוּ – מֵת הָאֱלֹהִים!
מֵת הָאֱלֹהִים!

* האפלה

גֶּטוֹ

סְמָטוֹת מְעֻקָּלוֹת – וּלְאָרְכָּן חוֹמַת־הַגֶּטוֹ.
בַּמַּנְעוּל פּוֹרֵעַ זַעַף הָרוּחוֹת.
לַיְלָה. מִי שָׁם דּוֹפֵק? דּוֹפֶקֶת יָד עַל שַׁעַר:
"קוּמוּ, מְעֻנִּים, קוּמוּ לַחֲצוֹת!

"קוּמוּ לְקַלֵּל אֶת הָאוֹיֵב וּלְהִתְפַּלֵּל פֹּה –
קוּמוּ וְהָרִיקוּ זַעְמְכֶם וְאַרְסְכֶם בִּילֵל;
רְאוּ: חֲלַל־שָׁמַיִם פֹּה כַּמְּגִלָּה נָגֹל הוּא
וּכְתָב־הַכּוֹכָבִים בּוֹעֵר בַּלֵּיל.

"בַּלָּדוֹת עַתִּיקוֹת פֹּה יְסַפֵּר הַכְּתָב לָךְ,
וְלֹא תִּשְׁמְעוּ כְּבַד צַעַד דֶּרֶךְ הַמַּחְסוֹם? –
גְּיָסוֹת... מַחֲנוֹת... אַנְטִיוֹכוּס... נְבוּזַרְאֲדָן...
נִצָּחוֹן וָעֶלֶז שֶׁל פָּרַס וָרוֹם.

"אוֹתָם הַכּוֹכָבִים גַּם אָז, גַּם אָז רָשְׁמוּ
רֵאשִׁית מַסְעֵי־הַקְּרָב שֶׁל הַכּוֹבְשִׁים וְאֶת סוֹפָם;
הָהֵם גֹּרְשׁוּ, הָהֵם אֲשֶׁר אֶתְכֶם גֵּרְשׁוּ,
וְאַתֶּם – בַּגֶּטָאוֹת – הֱיִיתֶם: לְעוֹלָם.

"גֶּרְמָן זֶה הַדָּמִי – צוֹרֵר, מֵקִים הַגֶּטוֹ –
בְּחוֹמָה לַחֲסֹם תֵּבֵל אַף לוֹ הֵן לֹא נִתָּן;
רְאוּ: עָלָיו הֵן צֵל אַחֲרוֹן קַלְגָּס שֶׁל רוֹמָה,
צֵל קַלְגַּס פָּרַס וְקַלְגַּס יָוָן.

"מַה הִיא חוֹמָה לְעַם, לְעַם אֲשֶׁר הָרַס אֶת
הַמְּחִצּוֹת בֵּין בְּנֵי־אָדָם – אָדָם וָאֵל לָעַד;

הֵפִיץ עַל־פְּנֵי עוֹלָם כֻּלּוֹ תִּקְוָה וְשֵׁם אֱלוֹהַּ,
בַּנֶּצַח הוּא חָרַת אֶת הָ אֶ חָ ד ?!

״קוּמוּ לַחֲצוֹת! גּוּף מְעֻנֶּה וָאֵבֶר
וָאֵל וְכוֹכָבִים אֶחָד עַתָּה;
הַלַּיְלָה הוּא סְדוּר וּכְרִיכָתוֹ שְׁחֹרָה הִיא,
וְתֵבֵל – פֶּצַע וּמַכָּה טְרִיָּה.

״קוּמוּ לַחֲצוֹת, דַּלִּים־גֵּאִים, נְשׁוּקֵי־אֱלוֹהַּ,
עִם טְלָאֵי צָהֹב וּבִלְבַבְכֶם שְׂרֵפָה;
מִלְיוֹנִים מֵאֵצֶל טֶמְזָה, הוֹדְסוֹן, דְּנֶיְסְטֶר, דְּנֶיֶפֶּר
יָקוּמוּ עִמָּכֶם אֶל הַקְּרִיאָה.

״קוּמוּ, מְעֻנִּים, לְקַלֵּל וּלְהִתְפַּלֵּל פֹּה,
נְהוּ וּבְכוּ אֶת צַעַר הַיְמָמָה וְהֶחָרוֹן;
חֲלַל־שָׁמַיִם כַּמְּגִלָּה הִנֵּה נָגֹל הוּא –
לְנֵס נָכוֹן הַלֵּיל וְלַחֶשְׁבּוֹן!״

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

לְפֶתַע נִבְקְעָה בִּזְעָקָה פֹּה הַחֲצוֹת,
זְעָקָה נוֹשֵׂאת צַעֲרָן שֶׁל שְׁנוֹת מֵאוֹת – – –
וְחַלּוֹנוֹת פֹּרְמוּ אֶל לֵיל כְּאֶחָד,
רָאשִׁים, נֵעוֹרוּ מֵעֲמָקָהּ שֶׁל שְׁנָת,
בִּקְשׁוּ הַקּוֹל בָּאֹפֶל הַמְאַיֵּם,
בַּסָּבִיב הַמְעֻרְסָל וְהָאִלֵּם –
אַךְ עוֹד נִתָּן לִשְׁמֹעַ בַּדְּמָמָה
הַזְּעָקָה תַּרְעִיד הָאֲדָמָה – – –
שְׁ־מַ־ע יִ־שְׂ־רָ־אֵ־ל!

אֵינֶרְגַּע נִשְׁתָּרַע בַּלְּבָבוֹת
וּמִכָּל גּוּף הִנְשִׁיבוּ פְּחָדוֹת.
בְּחוּשָׁיו וּבַעֲצָבָיו כָּל אֶחָד שָׁמַע
אֵיךְ מַרְעִידִים קְרָבֵי הָאֲדָמָה
לִזְעֹק הַדּוֹרוֹת: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל!
אָבִינוּ, צַעֲרֵנוּ נָא קַבֵּל!
וְאִישׁ, אִשָּׁה, נְעָרִים וּזְקֵנִים
יָצְאוּ אֶל הַחוּצוֹת כֻּלָּם – וְסוּמִים
גִּשְּׁשׁוּ כָּךְ בְּגוּפָם הַזְּעָקָה:
שְׁ־מַ־ע יִ־שְׂ־רָ־אֵ־ל!

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל – קְרִיאָה הִיא לְעוֹלָם,
לְבָנָה מִשֶּׁלֶג וַאֲדֻמָּה מִדָּם,
יְרֻקָּה מֵעֵץ, מִמָּוֶת שְׁחֹרָה,
עֲמֻקָּה מֵרָעָב, מִמַּחְסוֹר חַדָּה;
מִבָּרָק חַמָּה הִיא, מִמַּכִּין קְרִירָה –
חֲרִיק־שִׁנַּיִם, בְּכִי, שִׁירָה.

קוֹל הַמּוּקְדִים, קוֹלָהּ שֶׁל אֵשׁ־הַסְּנֶה,
קוֹלוֹ שֶׁל עַם, שֶׁהוּא אֲרִי, גַּם שֶׂה,
עֶבֶד וְאָדוֹן, גֵּא וְגַם נִלְעָג,
לִרְבָבוֹת מוּמָת – כֵּאלֹהִים לָעַד.

יָדַיִם נִמְשְׁכוּ בַּחֹשֶׁךְ עָל,
וְאִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ בִּרְתֵת שָׁאַל
בְּרֶמֶז וּבְכָל שְׂפוֹת עוֹלָם,
בְּעַיִן בְּהוּלָה, בְּלַהַט לְשׁוֹנָם:
מִנַּיִן בָּא הַקּוֹל צוֹרֵב כָּאֵשׁ,
שׁוֹתֵת כַּפֶּצַע וְכַיָּם גּוֹעֵשׁ?
אִם מִמָּרוֹם הוּא, אוֹ מֵעֹמֶק בָּא?
מֵאִיֵּי־הַיָּם, אוֹ מִסְּפִינָה טְרוּפָה?
וְלֹא שָׁמַע אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ עוֹד,
הַקּוֹל חָתַךְ, כְּחֶרֶב פִּיפִיּוֹת:
שְׁ־מַ־ע יִ־שְׂ־רָ־אֵ־ל!

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל!
וְהַזְּעָקָה גָּדְלָה, הָיְתָה לִסְעָרוֹת,
לְקוֹל אֶחָד שֶׁל צַעַר – מִלְיוֹנֵי קוֹלוֹת.
שְׁנוֹת אֲלָפִים נִזְעֲקוּ בְּבַת אַחַת
וְנִתְמַזְּגוּ, הָיוּ לְקוֹל אֶחָד
וּבִזְעָקָה עָנוּ חָלָל, תְּהוֹמוֹת,
עֵץ מִיַּעַר, וּמֵעָרִים חוֹמוֹת,
דֶּשֶׁא מִשָּׂדֶה וְגַלִּים מִיָּם.
זְעָקָה אַחַת גְּדוֹלָה עַל־פְּנֵי כָל הָעוֹלָם:
שְׁ־מַ־ע יִ־שְׂ־רָ־אֵ־ל!

מַה תְּשַׂחֵק אִתָּנוּ, אֵל?

מַה תְּשַׂחֵק אִתָּנוּ, אֵל?
הָאֵשׁ אֲשֶׁר עִיר תְּעַכֵּל,
רִסּוּק הַגּוּף בַּאֲבַק־שְׂרֵפָה –
שֶׁלְּךָ הֵמָּה – בְּלוּי־זְמַנְּךָ.

הֵן לֹא קַיָּם מַעְיָן אַחֵר
שֶׁל אוֹר וָגִיל, שֶׁל סַם וּמְרֵר.
שֶׁל גַּעַשׁ פֶּרֶא וְשַׁלְוָה
מִחוּץ לְךָ – הַכֹּל אַתָּה.

הַכֹּל אַתָּה וְאַתָּה הַכֹּל:
לֶחֶם, מֶלַח, עֵץ, גִּבְעוֹל
וְהַסַּכִּין שֶׁעַל צַוָּאר
וְנַהֲמָה שֶׁל חַיְתוֹ בָּר.

בְּחָכְמָתְךָ תּוֹתָח יִפְעַל,
גַּם בֹּרֶג וְגַם כָּל גַּלְגַּל,
כָּל חֹמֶר הַפְּצָצָה תִּטְעַן,
זוֹרְעֵי רַק מָוֶת וְחֻרְבָּן.

קוֹל הַפָּגָז – קוֹלְךָ הַקּוֹל.
אָסוֹן וָשֶׁבֶר – זִיל הַזּוֹל.
מַדְוִים תִּתֵּן בְּיָד מְלֵאָה
לְעַם וָעָם, לְכָל מְדִינָה.

נַפְשִׁי תִּבְחַל בְּדִכְאֵי־עָפָר
נוֹתְנֵי הַלֵּל לְךָ וִיקָר,
עַל דָּם נִשְׁפָּךְ, עַל יִסּוּרִים,
עַל אֵם וִילָדִים שְׁחוּטִים.

זְעַק, אִיּוֹב, אִתָּנוּ עוֹד
זַעֲקַת הַשֶּׁבֶר שֶׁל דּוֹרוֹת!
בָּרֵךְ שׁוּב אֱלֹהִים וָמוּת
אִתָּנוּ יַחַד – בַּגָּלוּת.

מָה עֹנֶשׁ־אֵל מִמּוֹת הַכֹּל?
וּמָוֶת הֵן מִלֶּחֶם זוֹל.
עַל הַחַיִּים נִגְזַר לִרְעֹב,
הַמָּוֶת רַק זוֹלֵל לָרֹב.

הֲתִתְהַנֶּה, אֵלִי, מִכָּךְ?
שְׁמַע! בְּלַהֲבוֹת הַכִּבְשָׁן
קוֹל לַעַג פֶּרֶא מְנַסֵּר:
"זֶה צֶלֶם־אֱלֹהִים בּוֹעֵר!"

שׁוֹטֶה הָעִיר

תְּקִיעָה, שְׁבָרִים... מִי־זֶה עַל חוֹמַת הַגֶּטוֹ
בַּחֲצוֹת הַלֵּיל בַּשּׁוֹפָר מַשְׁמִיעַ?
אֲנִי, שׁוֹטֶה הָעִיר, עַל אַחֲרוֹן הָאֵבֶל
בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל עַל קְבָרִים מַתְרִיעַ!

אַתֶּם, שֶׁבַּחוּצוֹת רְדַפְתֶּם אַחֲרַי כָּאן,
מְשַׁכְתֶּם בְּגָדַי בְּלַעַג לַחֲסַרְדֵּעַ –
לֹא יְדַעְתֶּם, אֲנִי, שׁוֹטֶה הָעִיר, כָּאן
אֵל – זֶה אֵל גָּלוּת עַל כָּל שְׁבָרֶיהָ.

אֵל בַּסְּחָבוֹת, טְלַאי צָהֹב לוֹ, וּבְתָוֶךְ
מָגֵן־דָּוִד, עַל זְרוֹעוֹ יַעֲנֹד לוֹ –
אֵל חֲרָבוֹת, לַהֲבוֹת־מוֹקְדִים וָהֶרֶג,
אֵל רָעָב וָעֹנִי, קֶבֶר וּמַחֲלוֹת פֹּה!

כָּל מְדִינָה וְעִיר שֶׁלִּי, שֶׁלִּי הֵן,
הֶהָרִים וְהַיַּמִּים, מִקְווֹת־הַמַּיִם:
שַׁאֲלוּ אֶת אַבְרָהָם, רָחֵל אִמֵּנוּ,
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכְבֵי־שָׁמַיִם.

קוּמוּ, רְעֵבִים, חוֹלִים, קוּמוּ צְאוּ נָא
מֵחַדְרְכֶם חָשׁוּךְ, חֲדַר־הַפַּחַת;
הַתְּלוּיִים, מִכָּל הַתְּלִיּוֹת רְדוּ נָא,
בּוֹאוּ גוֹסְסֵי בַּטִּיפוּס, בַּקַּדַּחַת!

הַשְּׁחוּטִים, הָאֲנוּסִים – אַתֵּמָה
סָב וָנֶכֶד, נָשִׁים וַאֲנָשִׁים לִי –

אֶל הָרְחוֹב צְאוּ עַתָּה, בַּחֹשֶׁךְ,
וּלְדוֹרוֹת אַתֶּם הֱיוּ עֵדִים לִי!

לַגְּבוּרָה וְלַבְּשׂוֹרָה הֱיוּ עֵדִים לִי!
תְּקִיעָה, שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, שְׁבָרִים, הַאֲזִינוּ!
לָעֶלְיוֹן הַהוּא אֶקְרָא, לָזֶה בָּרַחַק,
אֲשֶׁר אָסוֹן לְמַעַנְכֶם הֵכִין הוּא.

הוּא אֶתְכֶם הֶפְקֵר, הֶפְקֵר עָזַב לָרוּחַ,
בִּידֵי רַבֵּי הַשֶּׁקֶץ אֶתְכֶם נָתַן הוּא –
בַּעַל צְלָב־הַקֶּרֶס הֵן כָּרָה הַקֶּבֶר
בַּאֲרָצוֹת עֶשְׂרִים לָאֻמָּה שֶׁלָּנוּ.

וְאַתָּה – אַיֶּכָּה, אֵל מָלֵא רַחֲמִים לִי?
אֵל מָלֵא רַחֲמִים – אֲבָנִים תִּלְעַגְנָה!
לֹא רַחֲמִים הוֹפִיעוּ, לֹא הוֹפִיעַ חֶסֶד –
שִׂנְאָה, קְלָלָה וְרַק צָרָה תִּשְׁלַטְנָה!

רַק שִׂנְאָה, צָרָה – וַאֲנִי, שׁוֹטֶה הָעִיר הֵן
אֵל אָנִי, מֶלֶךְ הַמְּלָכִים פֹּה;
הַכֵּס הוּא מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם לִי,
לִי הַתְּפִלּוֹת, לִי כָּל הַשְּׁבָחִים פֹּה!

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֶזְעָקָה,
תִּשְׁמַע הָאָרֶץ שַׁוְעֵי הָאֵלֶּה –
אָנֹכִי – אֵל הָאִוֶּלֶת וְהַהֶרֶס –
אַזְרִימָה מֵחוֹמוֹת הַגֶּטוֹ פֶּלֶא.

שׁוּרוּ, שׁוּרוּ מִבּוֹר־קֶבֶר וּמִבַּיִת
מִלֶּהָבוֹת, הֵם מִכָּל צַד יַגִּיעוּ!
מֵעֲלֵיהֶם מָגֵן־דָּוִד – אֵשׁ וָלַהַט.
מִתַּחְתָּם – יַם־סוּפִים שׁוּב יִבָּקְעוּ.

עַל רָאשֵׁי מִלְיוֹנִים אֶת כַּפַּי אֶפְרֹשָׂה –
וַאֲבָרֵךְ עַם זֶה מִלֵּיל וָמָוֶת –
הַשְּׁתִיקָה יִבְקַע קוֹל־גְּסִיסָתוֹ שֶׁל הֶבֶל,
אֵשׁ־עֲקֵדָה אָחֲזָה בָּנוּ וַתָּלֶט.

הוֹפ־הוֹפ – רַקְדוּ נָא, כֻּלָּנוּ פֹּה נִרְקֹדָה –
כָּכָה־כָּךְ – בַּלֶּהָבוֹת, בָּאֵשׁ נִרְקֹדָה –
עִגּוּל וְעִגּוּלִים – זֵרֵי־אֵשׁ, מַהֵרוּ!
הַלְּבָנָה בַּתָּוֶךְ – סֹב תִּסֹּב לָהּ.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ... תְּקִיעָה, שְׁבָרִים – – –
הֵי, הַגְבִּיהוּ, מַהֲרוּ־נָא רִקּוּדֵנוּ!
כֻּלָּנוּ לֶהָבָה אַחַת – תֵּבֵל נַצִּיתָה,
וְעַד כְּלוֹת תִּבְעַר הִיא בְּאִשֵּׁנוּ!

טְלַאי צָהֹב

אַט־אַט תִּכְבֶּה הַשֶּׁמֶשׁ בְּזָהָב כָּתֹם.
הַשָּׂדוֹת יוֹנְקִים קַרְנֵי אוֹרָהּ – לָרֹב;
עִם אוֹר, זָהָב... הַשֶּׁמֶשׁ בְּפַאֲתֵי־מַעֲרָב –
טְלַאי צָהֹב.

בְּעֹגֶם צַעַד חֲרִישִׁית הַלַּיְלָה בָּא.
מְבֻיָּשׁ, חִוֵּר, הַסַּהַר לוֹ יָסֹב;
צְהַב סַהַר... הַסַּהַר עַל עוֹלָם כֻּלּוֹ –
טְלַאי צָהֹב.

הָרֵם־נָא לַשָּׁמַיִם מַבָּטְךָ הַגֵּא,
בָּם וּבְכְחוֹלָם הַתַּאֲרִיךְ נְקֹב:
שְׁנַת תַּשַׁ״א – תְּקוּפַת הַמְּטוֹסִים וְרַדְיוֹ
וּטְלַאי צָהֹב.

תְּקוּפַת צְלָב־קֶרֶס. תָּא־כֶּלֶא – הָעוֹלָם.
מִי נוֹהֶה אֲחוֹרֵי סוֹרָגִים עָזוּב?
זֶה נֹהַּ אֵל, גְּלִימָתוֹ, כַּשְּׁכִינָה, תַּקְרִין –
טְלַאי צָהֹב.

אִיּוֹב...

דּוֹרוֹת כַּכּוֹכָבִים יָעֹמּוּ
וְשׁוּב הֵם לֹא יַזְהִירוּ פֹּה;
בְּמִצְחוֹ הָאוֹת שֶׁל קַיִן
יוֹשֵׁב שַׁדַּי לוֹ עַל כִּסְאוֹ.

בִּתְבִיעַת חֶשְׁבּוֹן גֵּאֶה לוֹ
לְפָנָיו אִיּוֹב יַעֲמֹד –
בְּעַד דּוֹרוֹת אָסוֹן וָמָוֶת,
צַעַר שֶׁל שְׁנוֹת מֵאוֹת.

אֶגְרוֹף יָרִים אִיּוֹב: "יוֹצְרֵנוּ,
הַכֵּס בְּדַם דּוֹרוֹת יִשְׁקַע;
חֶשְׁבּוֹן כָּל הַדּוֹרוֹת אֶתְבָּעָה,
עַל מָוֶת, חֵת, אַתָּה נִתְבָּע!"

כּוֹכָבִים כְּהַדּוֹרוֹת יָעֹמּוּ.
בְּכִי וָחשֶׁךְ. סִיּוּט. יְלֵל.
לִפְנֵי אִיּוֹב הַגֵּא לִכְרֹעַ
מִכִּסְאוֹ יוֹרֵד הָאֵל.

בְּיָחִיד וְיַחְדָּו

אַשְׁרֵי הָאִישׁ

אַשְׁרֵי הָאִישׁ –
הַתְּהִלִּים עַל הַשֻּׁלְחָן
פָּתוּחַ וִיחִידִי,
כְּמוֹ בַּמִּדְבָּר – הַבְּכִי – –
וְהָאִישׁ – הָאָדָם אֵינֶנּוּ
בִּשְׁעַת חשֶׁךְ מְאֻחֶרֶת זוֹ אֵינֶנּוּ.

אַיֵּה הָאָדָם?

בְּעִמְקֵי אוֹקְיָנוֹסִים הַצּוֹלְלוֹת תָּעֹזְנָה.
סְפִינוֹת־אֲוִיר כָּל רֶגַע מִיל תַּחְפֹּזְנָה.
הָרַדְיוֹ זַעֲקָתוֹ לֹא יְחַדֵּל הוּא –
וְהָאָדָם אֵינֶנּוּ.

אַיֵּה הָאָדָם?

מִתְפּוֹרְרִים בְּהִתְבַּקְּעוּת אֲטוֹמִים.
וְכָל הַיְקוּם, אוֹתוֹ פֶּנוֹמֶן,
מְצַפֶּה – נִקְמָז בְּתוֹךְ שָׁעָה – הָכֵן הוּא,
וְהָאָדָם אֵינֶנּוּ.

אַיֵּה הָאָדָם?

אַשְׁרֵי הָאִישׁ –
הַתְּהִלִּים עַל הַשֻּׁלְחָן
פָּתוּחַ וְנִלְעָב
בַּנֵּכָר הַנִּצְחִי וְהַנִּתְעָב
וְהַתְּהִלִּים בְּזוֹ שָׁעָה בּוֹכֶה שָׁמֵם הוּא:
וְהָאָדָם אֵינֶנּוּ – אֵינֶנּוּ.

חוּלִי, הַמְחוֹלֶלֶת!

חוּלִי, הַמְחוֹלֶלֶת,
כִּי הַמָּחוֹל הַגָּבֵר –
בְּלַהֲבוֹת עוֹלָם,
בַּבַּיִת הַבּוֹעֵר.

מָחוֹל אֲנִי, מָחוֹל
שֶׁל שֶׁלֶב עֲצָמוֹת;
וּבַשִּׁלּוּב – סִיּוּף
פִּרְאֵי יָמִים, לֵילוֹת.

מָחוֹל, מָחוֹל כָּזֶה
שֶׁל צַעַר מְצַהֵל;
מָחוֹל, בְּגִיל יִבְכֶּה,
מָחוֹל – יִשְׁמֹר הָאֵל.

מָחוֹל אֲנִי, מָחוֹל –
מָחוֹל, אָדָם, חָרוּז;
סְבִיבוֹן בְּסִבּוּבֵי
הַהֲוָיָה אָחוּז.

חוּלִי, הַמְחוֹלֶלֶת,
מְחוֹל אָדָם וָאוֹת,
מְחוֹל לֹא־כְלוּם וָכֹל
תֶּחֶל, סוֹף וַחֲצוֹת.

בְּכָל עִרְסוּל שֶׁלָּךְ,
בְּכָל פְּנִיָּה וָנִיא –
רִטּוּט מִשֶּׁל דָּמַי,
אֵשׁ מִשֶּׁל עֵינַי.

חוּלִי, הַמְחוֹלֶלֶת,
בִּי הַמָּחוֹל הַגְּבֵר –
בְּלַהֲבוֹת עוֹלָם,
בַּבַּיִת הַבּוֹעֵר.

סְפָרִים

בֵּיתִי גָדוּשׁ כֹּה דְמָמָה וָלַיִל,
עַד הַתִּקְרָה לִי, וַעֲלֵי קִירוֹת;
אַךְ מִלִּים נוֹהוֹת אַחֲרֵי מֵאָרוֹן שֶׁל סֵפֶר
וְאַרְצָה הֵן נוֹפְלוֹת דוּמָם שְׁנוּקוֹת.

בַּדֶּמֶם וּבַלֵּיל אֲנִי נִדְחָק פֹּה,
צַעַד צַעַד – מְיֻאָשׁ וַעֲקַשָּׁנִי;
וְעִם סְפָרַי בְּמַחֲשַׁבְתִּי אָשִׂיחָה –
עִם דִּבְרֵי דוֹרוֹת תִּתְמַזֵּג רוּחִי.

דִּבּוּר נֶחֱלָץ לוֹ מִלּוּחוֹת־הַכֶּלֶא –
רִשְׁרוּשׁ... דַּף יְמַלְמֵל עַתָּה בַּלָּאט;
דוֹמֶה, קוֹנְפוּצְיוּס מְבַקֵּשׁ לוֹמַר מָה,
בְּמַשֶּׁהוּ נִזְכַּר עַתָּה סוֹקְרַט.

אַקְשִׁיבָה בְּכָל אֵבֶר, בְּכָל עֶצֶב:
שְׁפִּינוֹזָה לָרַמְבַּ״ם דִּבֵּר־מַה לוֹחֵשׁ – – –
אַךְ... הַמִּלִּים גּוֹוְעוֹת בַּדְּמִי וָלַיִל,
כַּפַּרְפָּרִים בְּלַהַב אוֹר־הָאֵשׁ.

עַל מִלִּים מֵתוֹת שֶׁל דוֹרוֹת אֶדְרֹכָה,
שְׁבוּי הַשְּׁתִיקָה – שָׁעָה אַחַר שָׁעָה;
יָפוּ הַדְּבָרִים, הַחָכְמָה נִפְלֵאת הִיא,
סְפָרִים, סְפָרִים – וְהַשִּׂמְחָה אֵינָהּ!

נְמָלִים

לְרַגְלַי – אִימְפֶּרְיוֹת וָפֶלֶא מַמְלְכוֹת נְמָלֶת –
הֵן זְעִירוֹת, אֲבָל כֻּלָּן גֵּאוֹת הַגֶּזַע;
מִי יִדְמֶה לָהֶן בַּמְּלָכִים וּבְעֶלְיוֹנֵי מֶמְשֶׁלֶת
וּבְמִלְיוֹנִים שֶׁל עֶבֶד, עֲמֵלִים בְּיֶזַע?
מְרוּצָה נִצְחִית וַחֲפִיזָה, רְדִיפָה בְּלִי הֶרֶף,
מַאֲבָק, בְּנִיָּה, נֶצַח יְצִירָה וָהֶרֶס,
נִשָּׂאוֹת כְּמֵרָצוֹן עִוֵּר – אוֹ בְּמַטָּרָה נִסְתֶּרֶת –
בֵּין הֱיוֹת וְאִי־הֱיוֹת, בֵּין לֵדָה וָדֶרֶס.

מָה הֵם, זְעִירֵי בְּרוּאִים בַּחוֹל תְּקוּעִים, יֵחָפֵזוּ?
מַה טַּעַם זְרִיזוּתָהּ בַּחוֹל שֶׁל זוֹ זַחְלֹנֶת?
מִן הַסְּתָם גַּם חֲכָמִים שָׁם בֵּינֵיהֶם אֲשֶׁר הֵעֵזוּ
חֲקֹר סוֹד־פֵּשֶׁר לְקִיּוּם יְצִיר־נְמָלֹנֶת.
הֲיֵדְעוּ גַּם הֵם שִׂמְחָה וָגִיל, הַתְּשׁוּקָה יֵדְעוּ?
הִנֵּה לַהֲקַת עַמֵּי־אָבָק, רַק תְּנוּעָה לָהּ;
וַאֲנִי הָאִישׁ – אֵל, לֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ, גַּם לֹא יִשְׁמָעוּ –
עֲלֵיהֶם אַבִּיט בְּלַעַג שֶׁל בִּטּוּל מִלְמַעְלָה.

אֵדַע כֹּחִי. קַפְּרִיסוֹתַי וּרְצוֹנַי הֵם לֹא יִמְנָעוּ.
בְּאֶצְבָּעִי זוֹ הַקְּטַנָּה קִרְצוּף וָחֵטֶט –
וּכְבָר אִימְפֶּרְיוֹת נִמְחָקוֹת וּמַמְלָכוֹת יִכְרָעוּ
וּכְמוֹ בְּמַבּוּל נִשְׁמָדִים עַמִּים בְּחֶטֶף.
הִנֵּה אֶתְלֹשׁ עָנָף, שְׁתֵּי אַרְצוֹת נְמָלֶת לְעַרְבֵּב פֹּה –
מַאֲבָק שֶׁל מָוֶת – קְבָרִים – רִיצָה מְבֹהֶלֶת – – –
אָנֹכִי הַכֹּל־יָכוֹל! אֲשַׁנֶּה וְגַם אַחֲרִיב פֹּה – –
הֵן זְרוֹעִי חַיִּים וָמָוֶת מְעַרְסֶלֶת.

אֶשָּׂא אֶת רֹאשִׁי מְהֻרְהָר. מִי מֵעָלַי, שָׁם מִלְמָעְלָה?
אִם לֹא יֵשֵׁב שָׁם לֵץ, כָּמוֹנִי – וְעָלֵינוּ,
אֲבַק־אָדָם, יַבִּיט בְּקַלָּסָה שֶׁגַּאֲוָה בָּהּ,
עַל הָאֲרָצוֹת שֶׁבִּמְחִילָה הֵן בּוֹר־קִבְרֵנוּ?
מַה לּוֹ וּלְעָצְבֵּנוּ, לוֹ וּלְאָסוֹן וָצַעַר,
עֵת מִתְעַוֵּת גּוּפֵנוּ וְשִׁנֵּינוּ זַעַם?
הִנֵּה יִשְׁלַח – בְּקַפְּרִיסוֹ – חֻרְבָּן הוּא לָךְ כְּסַעַר,
יִלְעַג לְמַכְאוֹבֵנוּ בִּבְרָקִים וָרַעַם.

הוֹ, נְמָלֶת! לֹא אַתֶּם הֻשְׁפַּלְתֶּם, אָנוּ לֹא הֻגְבַּהְנוּ.
בֵּין אָדָם וּנְמָלָה אֵין שֹׁנִי בַּמִּקְרִים עוֹד;
יָכוֹל כָּל רֶגַע רֶגֶל שֶׁמֵּעָל תִּדְרֹס אוֹתָנוּ,
כִּי לֹא דִין, לֹא חֶסֶד שָׁם לְמָעְלָה – רַק קַפְּרִיסוֹת.
מִתָּמִיד אוֹרְבִים הֶפְקֵר וְחֻרְבָּן לָךְ מִן שָׁמַיִם.
הָאָרֶץ רַק מִשְׂחַק־גּוֹרָל – נְקֻדָּה – סִפְרֹנֶת;
אוֹי לִנְמָלָה, לָאָדָם, לַפִּיתָן אוֹי שִׁבְעָתַיִם,
כִּי הוּא אֶת צַעַר הָאַפְסוּת יָחוּשׁ בָּעֹמֶק.

בְּכָל מָקוֹם

מִגְדַּל דָּוִד, חוֹמָה סִינִית –
אוֹתוֹ יָגוֹן תָּמִיד תָּמִיד.

פִּירָנֶאִים, הָרֵי יְהוּדָה –
בְּכָל מָקוֹם סִיּוּם סְעֻדָּה.

עִם יַרְדֵּן, עִם דְּנֶפֶּר, עִם דּוּנַי
נִשָּׂא כֻּלָּנוּ נִי וָוַי.

עֲוִית גְּסִיסָה בְּכָל רְאִי.
בְּכָל לְבֵנָה דַּם יְלָדִים.

קָרְבָּן בּוֹעֵר בְּכָל מוֹקֵד.
גּוֹאֵל תָּלוּי עַל עֵץ וָעֵץ.

אַחַר הַקְּרָב

שַׁבְתִּי לְבֵיתִי עָיֵף יְרִיד־יוֹם מָרִיר
וּמִבֵּית־קָפֶה בּוֹ נֶשֶׁף הִתְקַיֵּם – – –
פִּתְאֹם לְפֶתַע חַשְׁתִּי עַצְבוּתוֹ שֶׁל שִׁיר,
כְּאֵב שֶׁל זְעָקָה לֹא־זָעֲקָה עֲדֶן.

עַתָּה אֲנִי בּוֹדֵד – עִם לֵיל וְעִם עַצְמִי
וְלִי נִדְמֶה: חַיָּל שֶׁהִתְעוֹרֵר אֲנִי –
בִּשְׂדֵה הַקְּרָב, פָּצוּעַ, לְבַדּוֹ,
חָשׁ דַּם תֵּבֵל שׁוֹתֵת בְּתוֹךְ גּוּפוֹ.

עֹמֶק לַיְלָה בּוֹ. וְהוּא – לַיְלָה בְּתוֹךְ לֵיל.
מִי נִצַּח וּמִי בַּקְּרָב הִפְסִיד כָּלִיל?
כְּבָר הַמְנַצֵּחַ, גַּם הַמְנֻצָּח אֵינָם.
רַק לֵיל וָמָוֶת וְעוֹרֵב רָעֵב יֶשְׁנָם.

בְּמַסְלוּלוֹ נָע כָּל כּוֹכָב וְכָל גַּלְגַּל.
הֲרַק כַּדּוּר הָאָרֶץ כֹּה חוֹלֶה, מָרְעָל?
הַלֵּיל חֵרֵשׁ, אִלֵּם, הַחשֶׁךְ – מַה כָּבֵד.
הַחַיָּל שֶׁבַּשָּׂדֶה – כָּמוֹנִי – הוּא בּוֹדֵד.

בּוֹדֵד, בּוֹדֵד – גַּם אֵל אֵי־אָן בּוֹדֵד, אִלֵּם,
כָּמוֹנִי, כַּחַיָּל שֶׁבַּשָּׂדֶה אֵי־שָׁם – – –
וּלְפֶתַע בִּי אוֹחֶזֶת רַחֲמָנוּת אֵין־שֵׁם,
עָלַי, עַל כָּל אָדָם, עַל אֵל וְעַל עוֹלָם.

עֲרָבִים כָּאֵלֶּה

יֵשׁ עֲרָבִים כָּאֵלֶּה, שְׁתִיקָה
בָּהֶם טוֹעֶנֶת כָּל שָׁעָה,
כְּמוֹ בְּתֵבֵל, שֶׁאֵינָהּ,
כְּמוֹ בְּתֵבֵל – בְּדוּיַּת
לַיְלָה אֶחָד בִּלְבָד.
וַאֲנִי עַצְמִי – אֲנִי־לֹא־אֲנִי,
כְּזָר בְּעֵינַי הִנְנִי,
כְּלוּ לֹא הִכִּירוּ פָּנַי
מִטָּתִי, שֻׁלְחָנִי, קִירוֹתַי – – –
וּכְשֶׁיִּשְׁתַּקֵּף צִלִּי
בָּרְאִי – תַּרְחִיב עֵינֶיהָ דְמוּתִי
תּוֹהָה: מִי הוּא זֶה, הַלָּזֶה,
יִסְתּוֹבֵב אָנָה וָאָנֶה?
וַאֲנִי, הָרִצְפָּה, הַתִּקְרָה –
״דֹּם־הָס״ בְּדֶמֶם שְׁתִיקָה.

״דֹּם־הָס״ בְּדֶמֶם שְׁתִיקָה –
אֲנִי, הָרִצְפָּה, הַתִּקְרָה.

כָּךְ אֶצְעַד לִי שָׁעוֹת עַל שָׁעוֹת
בְּעֶרֶב הֱיוֹת־אִי־הֱיוֹת
וְעוֹלֶה רַעְיוֹן מֵרַעְיוֹנוֹת:
שֶׁמָּא כְּבָר פַּעַם הָיִיתִי
וְכָל שֶׁקָּרָה וְרָאִיתִי
עָבָר הוּא – הָיָה וְהָיָה –
לָכֵן אַף לֹא הֶגֶה אֶשְׁמַע,
לֹא רַחַשׁ, לֹא קוֹל, לֹא צַלְצֶלֶת

בַּטֶּלֶפוֹן, לֹא בַּדֶּלֶת,
לֹא בִּי וְלֹא בִּסְבִיבִי –
וּלְחִישָׁה בְּלִי מִלִּים בְּאָזְנַי:
רוּחַ אַתָּה, רוּחַ, רַק רוּחַ,
יִתְעֶה, יָנוּד, לֹא יָנוּחַ –
וְאַתָּה, הָרִצְפָּה, הַתִּקְרָה –
"דֹּם־הָס" בְּדֶמֶם שְׁתִיקָה.

"דֹּם־הָס" בְּדֶמֶם שְׁתִיקָה –
אֲנִי, הָרִצְפָּה, הַתִּקְרָה.

לוּ רִטְטָה לְפָחוֹת הַשִּׁמְשָׁה,
לוּ נָבַר עַכְבָּרוֹן בָּאַשְׁפָּה!
אַךְ... פֶּתַע בִּי מַשֶּׁהוּ זָע,
כֹּחַ זָר, פְּחָדִים! אֲנִי זָח
וָקָם וְקוֹפֵץ וְנִמְשָׁךְ
לַיְּצִיאָה, לַמַּדְרֵגָה, לָרְחוֹב
וְנִשָּׂא כָּךְ – פֶּרֶא טֵרוּף –
מֵצִיץ בִּפְנֵי כֹּל בִּתְמִיהָה
הֲיִרְאוּנִי, קִיּוּמִי הֲיֵדַע – –
כָּל מַבָּט וּמַבָּט מִשְׁתָּאֶה
וְכָל צְלִיל וּצְלִיל שֶׁעוֹלֶה
זוֹעֵק בִּי: בָּרוּךְ זֶה הַבָּא!
פֹּה אַתָּה, פֹּה אַתָּה, פֹּה אַתָּה,
כַּכֶּלֶב, כָּעֵץ, כַּמְּכוֹנָה –
בְּלַזְבֵּז הֶחָלָל תְּמוּנָה.

בְּלַזְבֵּז הֶחָלָל תְּמוּנָה –
כַּכֶּלֶב, כָּעֵץ, כַּמְּכוֹנָה.

לֶךְ־לְךָ

לֶךְ־לְךָ – אַבְרָהָם, לֵךְ!
בַּשֶּׁמֶשׁ וּבָרוּחַ, לֵךְ – –
נוֹטֵל הוּא אֶת מַקְלוֹ בַּיָּד,
שָׂרָה – כָּרִים, קְעָרָה, מַחֲבַת
וְצַעַד־צַעַד נוֹדְדִים
וַאֲלֵיהֶם כָּךְ מִתְלַוִּים:
יִצְחָק, רִבְקָה, יַעֲקֹב, לֵאָה,
רָחֵל, צֹאן וּבָקָר – מֵאָה;
וְנוֹדְדִים צְעוֹד וּצְעוֹד
עַל־פְּנֵי עָרִים וַאֲרָצוֹת.

מֹשֶׁה רוֹאֶה מִסִּינַי, אֵיךְ
אָבוֹת הוֹלְכִים – אַף הוּא הוֹלֵךְ.
הוֹלְכִים אַהֲרֹן וְצִפּוֹרָה,
גַּם הַשְּׁכִינָה וְהַתּוֹרָה;
מִרְיָם – בְּתֻפָּהּ תָּרֹן,
אַחֲרֶיהָ גַּם גָּדוֹל, קָטֹן,
שִׁשִּׁים רִבּוֹא יְהוּדִים
בְּטוּרִים כֹּה אֲרֻכִּים
בִּצְרוֹר וּבְשִׁיר הֵם מִתְקַדְּמִים
בַּמַּסָּע לַמֶּרְחַקִּים.

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ כַּאֲשֶׁר שָׁמַע
יְהוּדִים הוֹלְכִים – שָׁף וּבָא.
צִדְקִיָּהוּ צוֹעֵד עִוֵּר,

גַּם אֵלִיָּהוּ מְמַהֵר
וְשׁוּלַמִּית זְרִיזַת הַצַּעַד
חָשׁוּב תַּחְשֹׁב עַל הַטַּבַּעַת
שֶׁל שְׁלֹמֹה, וְלֹא תִשְׁמַע
דִּבְרֵי יְשַׁעְיָה שֶׁנִּבָּא
עַל שְׁלוֹם אַחֲרִית־יָמִים –
לְשָׁם יוֹבִילוּ הַנְּדוּדִים.

הוֹלֵךְ גָּדֵל כָּךְ הַמִּצְעָד
שֶׁל הַדּוֹרוֹת בְּנָע־וָנָד –
הוֹלֵךְ נְחֶמְיָה וְאַבַּיֵי,
הוֹלֵךְ אַבְטַלְיוֹן וּשְׁמַעְיָה,
טְרוּמְפֶּלְדוֹר וּמֹשֶׁה הֶס,
הוֹלֵךְ רַבִּ מֵאִיר בַּעַל־הַנֵּס,
הוֹלֵךְ רַבִּ נַחְמָן מִבְּרַצְלָב,
וַחֲלוּצִים הוֹלְכִים בְּצַו
הַקְּרִיאָה זוֹ: לֶךְ־לְךָ – –
וַעֲדַיִן אֵין מְנוּחָה.

הָבָה נָשִׁירָה

הָבָה נָשִׁירָה נָא שִׁירָה,
נָשִׁירָה וְנָשִׁיר – שִׁירָה,
שִׁירָה –
לֹא עַל נָחָשׁ, לֹא עַל חַוָּה,
לֹא עַל קַיִן רוֹצֵחַ אָח,
לֹא עַל שֶׁבֶר וָדָם נִשְׁפָּךְ,
כִּי נָשִׁירָה נָא – שִׁירָה
עַל אַחֲרוֹן־אַחֲרוֹן מַסָּע
אֶל מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד,
שִׁירָה עַל גִּיל, כָּבוֹד, עָתִיד – – –
עַל אוּר־כַּשְׂדִּים, אֲרַם־נַהֲרַיִם
וְעַל גֹּשֶׁן וּמִצְרַיִם,
עַד עִיר קְרַקוֹב וְשַׁנְחַי,
עַד בְּרוּקְלִין וְעַד תֶּרְכַּי,
עַד חָזוֹר לִירוּשָׁלַיִם,
שָׁם נִשְׁתֶּה כּוֹסִית לְחַיִּים
עִם מָשִׁיחַ אֲדוֹנֵנוּ,
עִם מָשִׁיחַ גּוֹאֲלֵנוּ –
וְעַל־כֵּן נָשִׁירָה נָא,
נָשִׁירָה וְנָשִׁיר שִׁירָה,
שִׁירָה זוֹ לְאַחֲרוֹן מַסָּע,
נָשִׁירָה וְנָשִׁיר – שִׁירָה,
שִׁירָה –
לְאֵל תּוֹדָה!

לְחַיִּים לְמָוֶת

אִם מֵת הוּא מֹשֶׁה,
קוֹנְפוּצְיוּס, סוֹקְרַט,
שְׁפִּינוֹזָה וְיוּם –
הֵן מָוֶת הוּא פְּשָׁט,
וָמָוֶת – חָכְמָה,
וְדִין וָאֱמֶת,
הַמָּוֶת – חַיִּים,
הַפֵּשֶׁר הוּא מֵת.

אִם מֵתוֹת, מֵתוֹת
שׁוּלַמִּית וְרוּת
וּקְלֶאוֹפַּטְרָה –
הֵן מָוֶת נְעִימוּת,
מָוֶת – אַהֲבָה,
נְשִׁיקָה נִצְחִית,
נֶצַח תְּשׁוּקָה
לְכָל חוּשׁ מַרְטִיט.

אִם מֵת הוּא דָּוִד,
הַלֵּוִי, בִּיזֶה,
פֶּטְרַרְקָה וְלִיסְט,
וֶרְלֶן, לִי־טַי־פֶּה –
הֵן מָוֶת שִׁירַת
מַקְהֵלָה, פְּסַנְתֵּר,
כִּנּוֹר וְאַבּוּב –
שִׁיר, מִזְמוֹר שִׁיר.

שְׁנוֹת מָוֶת אֵין־סְפֹר
וְכָךְ שְׁנוֹת חַיִּים –
עִם חַיֵּי הָהֵם
שֶׁחוֹלְפִים־עוֹבְרִים – – –
הַלֵּיל וְשַׁחֲרִית
לְמָוֶת שׁוֹתִים,
גַּם אֶרֶץ וָיָם
שׁוֹתִים לְחַיִּים.

״לְחַיִּים״ לַמָּוֶת
עִם דּוֹרוֹת מַחֲשָׁבָה,
עִם דּוֹרוֹת שִׁירָה,
עִם דּוֹרוֹת תְּשׁוּקָה –
בִּידֵי הַמָּוֶת
מְסוּרִים לָעַד –
לָכֵן – רַק טִפֵּשׁ
פְּנֵי מָוֶת יֶחֱרַד.

נִטְפֵי חַמָּה...

אוֹר־יוֹם עוֹד, וּבַחַלּוֹן אָחוּשׁ כְּבָר עֶרֶב.
סַהַר יִתְגַּנֵּב אֶל תְּחוּם חַמָּה עֲלוּת;
מִזְגִי יָנוּד עַתָּה, כְּבַעֲרִיסָה לוֹ יֶלֶד,
בֵּין אוֹר לַחשֶׁךְ, הֱיוֹת לְאִי־הֱיוֹת.

מִתְאַפְלֵל הַכֹּל. רֹאשִׁי שֶׁעַל הָאֶדֶן
רוֹאֶה אֶת הַחַמָּה כְּפֶצַע־דָּם שׁוֹתֵת;
קוֹל מֵאֲרוֹן סְפָרַי עוֹלֶה: אַחְרִימוֹן
וַאֲהוּרָה־מַזְדָּה נֶאֱבָקִים כָּעֵת.

עַל רֹאשִׁי הַמִּתְנַמְנֵם רָעוֹף יִרְעָפוּ
שְׂיָרֵי נִטְפֵי־חַמָּה, כְּטִפּוֹת שֶׁל דָּם;
אֶשְׁמַע בְּכָל חוּשַׁי אֵיךְ גּוֹטַמָה־בּוּדְהַא
וְסַבָּא זֶה מִשְּׁפּוֹלֶה יִתְוַכְּחוּ בֵּינָם.

סַבָּא זֶה מִשְּׁפּוֹלֶה יִתְחַיֵּךְ: "לִמְּדָנוּ
יִשְׂרָאֵל הַבַּעַל־שֵׁם, הַכֹּל רַק גִּיל חָדוּר;
הַגִּיל, מַעְיָן יַרְוֶה כָּל הַשָּׁרֶשֶׁת
שֶׁל עֵץ, אָדָם, שֶׁל עֵשֶׂב וְדִבּוּר".

וּבּוּדְהַא לוֹ: "הַכֹּל פֹּה אַךְ דִּמְיוֹן הוּא,
שֶׁמֶשׁ וְכוֹכָב, שָׁמַיִם גּוֹן יָלוּט;
עִנְגֵי הָאָרֶץ פְּשֹׁט נָא מֵעָלֶיךָ
דְּבַק בָּאֶפֶס הַגָּדוֹל – וָמוּת!"

אָרִים רֹאשִׁי. חֲדָרִי נִמְלָא חֲלוֹם לִי.
אָעוּט לִי אֶל כּוֹכָב, פַּנָּס, אוֹרָם חֲזוֹת;
וַאֲדַמֶּה: הֵן כָּל אָדָם בַּעַל־שֵׁם־טוֹב,
וַאֲנִי, כַּבּוּדְהַא, נָד בְּאִי־הֱיוֹת...

תַּהֲלוּכָה

דְּגָלִים, דְּגָלִים יִתְנוֹפְפוּ –
דֶּגֶל דֶּגֶל עַל גּוֹנֵהוּ;
אֶל הַחוֹף סְפִינָה תַּגִּיעַ,
וְדִגְלָהּ – גֻּלְגֹּלֶת־מֵת הוּא.

מַחֲנוֹת, מַחֲנוֹת בְּצַעֲדֵת –
בְּכִי, תַּחֲנוּן הַצְּעָדִים הֵם;
תּוֹפְפִים שְׁלֹשָׁה יֵלְכוּ
בְּרֹאשׁ – שְׁלֹשָׁה שְׁלָדִים הֵם.

הַתֻּפִּים – תִּפּוּף בְּלִי הֶרֶף,
הַמַּחֲנוֹת – צְעוֹד בְּלִי דַּי כָּךְ;
בּוּם־בּוּם – מִמִּי? וּמִנַּיִן?
בּוּם־בּוּם – לְאָן? עַד מָתַי כָּךְ?

שִׂפְתֵיהֶם רַק תְּרַטֵּטְנָה.
רָאשֵׁיהֶם דּוּמָם יִרְכְּנוּ:
רַק תֻּפִּים רָעוֹשׁ יִרְעֲשׁוּ,
עֵינֵיהֶם רַק רֹן תָּרֹנָּה.

דְּגָלִים, דְּגָלִים יִתְנוֹפְפוּ –
כָּל דֶּגֶל עַל גּוֹנוֹ יָנוּעַ;
בָּא הַשֶּׁמֶשׁ. הַמַּחֲנוֹת כָּךְ
צוֹעֲדִים אֵי־אָן – לִגְוֹעַ.

יַעֲקֹב הוֹלֵךְ

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב – הוּא הוֹלֵךְ,
גִּיל עֲלֵי דְרָכִים מוֹלֵךְ.
מַה גִּיל, מַה שִּׁיר יְלַוּוֹ –
בְּצַעֲדוֹ.

מִבְּאֵר־שֶׁבַע לְבוֹא חָרָנָה
רוּחַ כִּבְשׁוֹפָר יִתְקַע נָא:
פַּנּוּ דֶרֶךְ לָאוֹרֵחַ –
יַעֲקֹב הוֹלֵךְ!

עַנְפֵיהֶם עֵצִים יִכְפְּפוּ,
הֵן תְּאֵנָה, תָּמָר, אֱגוֹז הוּא –
כָּבוֹד הוּא לְאוֹרֵחַ זֶה
כַּיָּאֶה.

זֶמֶר לוֹ תָּשִׁיר שִׁבֹּלֶת.
טַף וָצֹאן, עוֹפוֹת – מְעַרְבֹּלֶת
שֶׁל רִקּוּד, רִצּוּד סְבִיבוֹ,
סְבִיב בִּגְדוֹ.

גָּלִים, גַּלִּים, צְהוּל וָצַעַד –
בַּדְּרָכִים אָבָק וָפַעַט.
וּמִתְלַוֶּה חָלִיל מוֹשֵׁךְ:
יַעֲקֹב הוֹלֵךְ!

מִלְחָמָה

מֵעֵבֶר לַיָּם מִלְחָמָה.
מֵעֵבֶר לַיָּם הַזְּעוּף.
וַאֲנִי שָׁכוּב עַל סַפָּה,
מַקְשִׁיב לְסָאוֹנוֹ שֶׁל רְחוֹב.

מַקְשִׁיב לְסָאוֹנוֹ שֶׁל רְחוֹב
וְחָשׁ בְּדָמִי וּבְשָׂרִי:
הֲלֹא בִּי הַקְּרָב וְהַזְּעוּף,
בִּי כְּאֵב־הַחֻרְבָּן וְהַבְּכִי.

בִּי כְּאֵב־הַחֻרְבָּן וְהַבְּכִי,
נִצְחוֹנוֹ הַמָּוֶת יַעֲלֹז.
שׂוֹנְאִי – זֶה אֲנִי בְּעַצְמִי
וְאֶת שֶׁבָּנִיתִי אֶהֱרֹס.

אֶת שֶׁבָּנִיתִי אֶהֱרֹס,
אֶשְׂמַח כְּשֶׁבִּי אֲהַתֵּל;
כִּי מִישֶׁהוּ מֵת, זֹאת אֶתְפֹּס,
לֹא אֶתְפֹּס, אֲנִי אוֹ הָאֵל.

דְּבֵקוּת

יֹאבֶה בֶּן־עֵשֶׂב יַעַר הֱיוֹת?
אֲנִי אֹבֶה – מִלְיוֹנִים;
שֶׁבִּדְמוּתִי אֶפְשָׁר לְזַהוֹת
עַמִּי נִצְחִי בְּלִי שֹׁנִי.

בֶּן־עֵשֶׂב זֶה בֵּין עֲשָׂבָיו
יֵדַע מִי אִם גַּלְמוּד הוּא;
וַאֲנִי גַּלְמוּד כְּמוֹ אַרְנָב
בִּמְאוּרָתוֹ אָבוּד הוּא.

בִּקַּשְׁתִּי בְּתוֹכִי עַצְמִי
עוֹלָם מָלֵא לְבָנוֹת לִי;
קָמָה רַק דְּמוּתִי שֶׁלִּי
בְּכָל מִינֵי דְּמֻיּוֹת לִי.

וְעֵת אָסוֹן וְכָל פְּגָעִים
יָצוּרוּ עַל הַשַּׁעַר לִי –
אֶעֱמֹד טִפֵּשׁ כֹּה, אֵין־אוֹנִים,
בְּלֹא נֶחָמָה בַּצַּר לִי.

קָשֶׁה לִהְיוֹת עִשְׂבּוֹן יָחִיד
גַּם עֵץ – בְּאֵין אַחִים לוֹ;
כִּפְלַיִם לָאָדָם יַכְבִּיד
בְּאֵין עוֹלָם רָזִים לוֹ...

לִדְבֹּק אֹבֶה כֹּה בְּרִבְבוֹת
עִם עַמִּי בְּכוֹת בַּצַּר לוֹ;
אֵי־מִי לִי בְּמוֹתִי יִסְפֹּד,
קַדִּישׁ אַחֲרַי יֹאמַר פֹּה.

מִכְתָּבִים

אַוִּיר חַדְרִי מִצְטַלֵּל לוֹ,
הַלַּיִל עַמִּיק וְחָמִים;
אֶקְרָא לְאוֹר מְנוֹרֶנֶת
בְּמִכְתָּבִים נוֹשָׁנִים.

דְּמֻיּוֹת מָלְאוּ אֶת הַחֶדֶר,
קוֹל רָחוֹק לִי קוֹרֵא;
אָחוּשׁ, כִּי מֵאֲחוֹרַי פֹּה
אַוִּיר קָרִיר מִי נוֹשֵׁם.

כְּבוּיָה הַמְּנוֹרָה. וְחֹשֶׁךְ
בִּי וּבַחֶדֶר יִכּוֹן;
עֵינַיִם – זְבוּבִים שֶׁל אֵשׁ לִי
אוֹרוֹת – כָּבוֹת בַּמָּקוֹם.

אֵצֶל שְׁכֵנִי נַעֲרֹנֶת
זֶמֶר־יָרֵחַ תַּנְעִים;
אֶעֱנֶה לְאוֹר הַיָּרֵחַ
עַל מִכְתָּבִים נוֹשָׁנִים.

הַלְוָיָה

בְּהַלְוָיָתִי שֶׁלִּי אֵלֵכָה,
קַל־אַוְרִירִי צַעֲדִי יִתְלַוֶּה;
בְּנִגּוּנוֹ שֶׁל אָמַר־אַבַּיֵּי
אִישׁ לֹא־מֻכָּר לִי יִבְכֶּה.

הַחוּץ – תִּימְרוֹת־עֲרָפֶל וָעֶשֶׁן
עִם צִיַּת הַשָּׁמַיִם יִתְלַכֵּד;
כְּתַפּוּחַ זָהָב – זוֹ הַשֶּׁמֶשׁ
מֵעַל רָאשִׁים תִּתְנַדְנֵד.

הָרָאשִׁים בִּשְׁיָרֵי הַלַּהַב,
שָׂדֶה שָׁחוּט מִמּוּל יִתְגַּלָּשׁ;
אִישׁ בְּמַחֲרַשְׁתּוֹ – אֵי בָּרַחַק
זוֹרֵעַ – מָוֶת חָדָשׁ.

בָּתֵּי־חוֹמָה כָּבִים כַּתְּאוֹרֶת,
כָּבוּי גַּם יְלֵל הַזָּר וְהַבְּכִי;
דְּמֻיּוֹת, פָּנִים, נְמוֹגוֹת בָּעֶשֶׁן,
אֶצְעַד אַוְרִירִי לְבַדִּי.

אַחִים

בְּכָל אֶחָד מֵאִתָּנוּ,
בְּכָל הָרַמַ״ח אֵבָרִים –
מַאֲבָק עוֹיֵן שֶׁל אַחִים.

בְּדֶמֶם שֶׁל לֵיל תַּאֲוָה
יְשַׁסְּעֵנוּ זַעַק דָּמִים,
נְהִי קַיִן וָהֶבֶל אַחִים.

יְזַעְזְעֵנוּ נַהַם עֵשָׂו
וְתֹם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב –
קוֹלָם שֶׁל צַדִּיק וְשֶׁל קוֹף.

פְּעָמִים וְאָנוּ יוֹסֵף
וְאַף מוֹכְרָיו, הָאַחִים –
עַל־כֵּן רְמָ״חֵינוּ בּוֹכִים.

וַיִּשְׂמַח מֹשֶׁה

וַיִּשְׂמַח מֹשֶׁה
בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ:
בַּגּוּף, לוֹ נִתַּן,
בִּדְבָרָיו שֶׁלּוֹ,
בַּכּוֹכָבִים מֵעָל,
בַּדֶּשֶׁא הַפָּשׁוּט,
בְּכָל שֶׁקַּיָּם,
בְּכָל שֶׁיָּעוּד.

וַיִּשְׂמַח מֹשֶׁה
בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ:
בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר
לְמוּל מַבָּטוֹ,
בְּכֹחוֹ אֲשֶׁר
הִשְׂכִּיל הוּא הַכֵּר
הַלֶּהָבָה הַנִּצְחִית
בַּסְּנֶה הַבּוֹעֵר.

וַיִּשְׂמַח מֹשֶׁה
בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ;
בַּשְּׁלִיחוּת אֲשֶׁר
גָּמְלָה בְּתוֹכוֹ – – –
וְכָל הַסָּבִיב
הִתְכּוֹנֵן עִמּוֹ
שְׁמֹעַ דְּבָרוֹ
וְהָפִיץ תּוֹרָתוֹ.

חֲלוֹם

יָם שָׁחֹר שֶׁל לֵיל אוֹפֵף עָלַי מִכָּל הַצְּדָדִים
וְעַקְשָׁנִית הַחֲשֵׁכָה תִּדֹּם – כְּלוֹ
זוֹ הַשְּׁתִיקָה וְחֶשְׁכַת כָּל הָעִתִּים וְהַזְּמַנִּים
בִּנְשִׁימָתָן הָעֲצוּרָה צִפּוּ –
צִפּוּ – לְמָה? לְרֵאשִׁית, לְסוֹף, וְאוּלַי לְנֵס?
אֵין קוֹל וְאֵין עוֹנֶה, לֹא רַחַשׁ, לֹא בְּרַק־אוֹר יָצוּף –
הֲוָיָה – חֲשׁוּכָה, מְאַיֶּמֶת כְּמוֹ מֵת,
בְּלֹא צֶלֶם־אֱלֹהִים, בְּלֹא צוּרָה וּבְלֹא פַּרְצוּף.
וּמִי אֲנִי פֹּה, מִי, הַמְחַפֵּשׂ, שׁוֹאֵל, נָבוֹךְ?

הֲמָוֶת הוּא? הֲגוֹרָל הוּא לְאָדָם נוֹעָד –
הֶהָפֵךְ לְגוּשׁ חֲשֵׁכָה בַּסָּבִיב זֶה הֶחָשׁוּךְ
בְּתֹם הַמַּסָּע הַכָּאוּב שֶׁלּוֹ לָעַד?
וְקוֹל יַגִּיעֵנִי כָּךְ, בְּלֹא צְלִיל, בְּלֹא רִפְרוּף קָטָן,
כְּמוֹ מֵעִמְקֵי עַצְמִי הוּא אֶל עַצְמִי מְפֻנֶּה:
בַּתֵּיאַטְרוֹן הַקּוֹסְמִי הַשָּׁחֹר אַתָּה חַלְמָן –
נִפְקַחְתָּ, הִכַּרְתָּ הַמְּצִיאוּת בָּזֶה,
הַמְּצִיאוּת הֱיוֹת לֹא כְלוּם – פְּרָט לְנֶצַח־לֵיל דּוֹמֵם בִּלְבָד,
לֵיל, זְרוּעַ אֲטוּמֵי־הָרוּחַ, נַפְשִׁיִּים כָּמוֹךָ –
חוֹלְמִים, נִפְקָחִים, נִרְדָּמִים בָּרֶחֶם הֶחָשׁוּךְ לָעַד –
לַחֲזֹר וְשֵׁנִית לַחֲלֹם – בַּקְּפִיאָה הַנִּנּוֹחָה –
עַל דְּמוּת־עוֹלָם וּסְאוֹן־אָדָם וּמַהֲלַךְ דּוֹרוֹת,
עַל מַאֲבָק נִצְחִי, מִשְׂחַק־צְלָלִים, אוֹר־כּוֹכָב בַּיְּקוּם –
חֲלוֹם־אֲטוּמִים רַק בָּרַעְיוֹן לֹא־עֻצָּב לָן עוֹד –
יָשַׁן, יָשַׁן וּבַשֵּׁנִית חָלֹם – עַל קִיּוּם.

ה׳ אִיָּר, תַּשַׁ״ח

הַשָּׁעוֹת גְּדוּשׁוֹת כֹּחָן שֶׁל שְׁנוֹת אַלְפַּיִם, גְּדוּשׁוֹת
שִׁירַת דְּבוֹרָה, כְּאֵב־אֵיכָה, שִׁירֵי חֲלוּצִים – הַשָּׁעוֹת
הֵן בְּחָפְזָה כַּקַּרְחוֹנִים, אוֹתָם הַשֶּׁמֶשׁ לְהֵטָה,
כְּלַהֶבֶת שֶׁל שְׂרֵפָה בַּיַּעַר, עֵת בָּעֵצִים אָחֲזָה,
יָרְדוּ עָלַי בְּגַעַשׁ־רַעַשׁ – יָרְדוּ עַל הַקִּירוֹת:
הַשָּׁעוֹת, כְּסוּפוֹת הֵן בַּסִּדּוּר, בָּאֵשׁ כֹּה שְׂרוּפוֹת,
הַשָּׁעוֹת, עֵת הַמְּצִיאוּת וְהַחֲלוֹם נִמְזָגִים מִזּוּג,
עֵת נֵס וְחֻרְבָּן יוֹצְאִים מֵחֻפַּת־הַגְּאֻלָּה, כְּזוּג.

תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָרוֹת מֵהָרֵי צִיּוֹן, מֵהָאֲרָצוֹת,
בָּן לֵב יְהוּדִי פּוֹעֵם, וְהָעוֹרְבִים צוֹרְחִים בָּן עוֹד
עַל קֶבֶר הַמִּלְיוֹנִים שֶׁל עַמֵּנוּ, שֶׁל זָקֵן וְטַף,
עַל מָוֶת בְּגוּפֵנוּ חַי, חַי בְּכָל אֶחָד עַכְשָׁו.
בְּדָלֶת אַמּוֹתַי אֶשְׁמַע הַזְּעָקָה הַנּוֹרָאָה
מְזוּגָה תְּרוּעַת הַגְּאֻלָּה וּגְסִיסָה כֹּה מַזְוִיעָה – – –
מַדּוּעַ זֶה בָּדָד עַתָּה אֵשֵׁב לִי, בֵּין אֲפוֹר קִירוֹת,
כְּאִלּוּ אֶל סִינַי, אֶל הַנִּסִּים לֹא הִכַּרְתִּי עוֹד?

הַאִם לֹא עִם כֻּלָּם נִכְסַפְתִּי, פִּלַּלְתִּי וְקִוִּיתִי,
וְעִם הַדּוֹרוֹת בְּנִסְיוֹנוֹת קָשִׁים לַנֵּס צִפִּיתִי?
מַדּוּעַ אֶתְבּוֹדֵד עַתָּה, שָׁרוּי אָבֵל כֹּה בְּבִכְיִי?
מַדּוּעַ?... אֶזְעַק אֶל הַשָּׁמַיִם, וְיוֹתֵר עוֹד אֶל עַצְמִי:
אֶל הָעֲקֵדָה, זֶה אֲשֶׁר צָרַעַת בְּאִיּוֹב שָׁלַח
וְשֵׁשֶׁת מִלְיוֹנִים אִיּוֹבֵי יָמֵינוּ כַּצֹּאן טָבַח,
הָאֵל, יִסְלֹל בְּמָוֶת הֲמוֹנִים לַנֵּס הַדֶּרֶךְ כָּאן –
זָר לִי, זָר – כְּמוֹ שֶׁזָּר לִי הַיְּהוּדִי מִפֶּס וְקֻרְדִיסְטָן.

אֶל עַצְמִי אָשִׂיחָה, אֶתְפַּלֵּל בִּלְשׁוֹן תְּהִלִּים לִי כָּךְ:
בְּרַח, בְּרַח, הַמְעֻנֶּה, מִמְּקוֹמְךָ זֶה הַמְּבֻדָּד קוּם בְּרַח,
שְׁכַח צַעַר הַחֻרְבָּן, גָּרֵשׁ מִמְּךָ הַמָּוֶת הַמְּאֻיָּם,
זֶה הַנּוֹהֶה מֵעֲצָבֶיךָ, מֵעוֹרְךָ, מִן הַדָּם
וְצֵא עַתָּה בְּהוֹרָה, עִם זָקֵן וָנַעַר הִתְעַלֵּץ!
נִתָּר אֲנִי כְּמוֹ כֶּלֶב עַל שַׁרְשֶׁרֶת לוֹ וּמִתְפָּרֵץ – –
וְנוֹפֵל עַל הָרִצְפָּה, כְּאֶבֶן זוֹ מֵרֹאשׁ הָהָר – – –
עִבְרוּ, הַצּוֹעֲדִים בַּסָּךְ, עַל זֶה שֶׁלְּבַדּוֹ נִשְׁאָר.

בֵּין כּוֹכָבִים

מֵעוֹלָם לֹא רַבּוּ כָּל־כָּךְ הַכּוֹכָבִים
כְּמוֹ בְּלֹבֶן לֵיל הַחֹרֶף שֶׁהָיָה,
עֵת בֶּן י״ג, כְּמִי שֶׁנִּתְעוֹרֵר עַתָּה,
כְּמִי שֶׁבָּא – מִי יֵדַע מִנַּיִן –
עָמַדְתִּי בְּלֵב הֶחָצֵר קְסוּם עֵינַיִם,
קָטָן כֹּה וְגַלְמוּד בֵּין כָּל הַכּוֹכָבִים –
וּבִקַּשְׁתִּי לְהָבִין
אֶת שֶׁאִישׁ פֹּה לֹא הֵבִין עֲדַיִן.

אָפוּף כֹּה לַיְלָה, שֶׁלֶג, תְּנוּמָה פֹּה וּשְׁתִיקָה,
נִזְדַּעֲקָה קְרִיאָה בִּי, וְאוּלָם
דָּמוּם כְּמוֹ הַסָּבִיב גּוּפִי זֶה הַקָּטָן דָּמָם –
פִּתְאֹם לְפֶתַע הִשַּׂגְתִּי כֹּה בְּעַיִן,
כִּי אֵי־פַּעַם כְּבָר עָמַדְתִּי פֹּה קְסוּם עֵינַיִם,
קָטָן כֹּה וְגַלְמוּד בֵּין כָּל הַכּוֹכָבִים
וּבִקַּשְׁתִּי לְהָבִין
אֶת שֶׁאִישׁ פֹּה לֹא הֵבִין עֲדַיִן.

הַשַּׂחְקָן הַזָּקֵן

הָאָדָם הֶעָצוּב בְּיוֹתֵר –
הַשַּׂחְקָן הַזָּקֵן, הַגַּלְמוּד:
בְּשַׂחֲקוֹ חַיֵּי הַזּוּלַת,
הִפְסִיד הַמְּצִיאוּת.
בָּכָה, צָחַק, רָגַז
בְּעַצְבוּת לֹא לוֹ, בְּגִיל, בְּמְרוֹר –
וּבִמְחִיאַת־כַּפַּיִם
מֵת פְּעָמִים אֵין־סְפֹר.

עַתָּה בִּכְבוֹת הַמְּנוֹרוֹת
כֻּלָּן, וְקֹר סְבִיבוֹ,
מַפְחִידָתוֹ שׁוּב בַּחֹשֶׁךְ
דְּמוּתוֹ זוֹ שֶׁלּוֹ.
וּבְקֹשִׁי אֶצְבְּעוֹתָיו
יְגַשֵּׁשׁ גּוּפוֹ סָמוּי – –
זָר, לֹא־מוּבָן, נִרְאֶה
בְּעֵינָיו הַבִּמּוּי.

גְּבִינָיו – מָסָךְ
עַל עֵינוֹ קְשִׁישָׁה;
הָרֹאשׁ בְּלָבְנוֹ – רְטוּט,
כְּמוֹ בַּקְּדָה;
בַּעֲרָפֶל תַּבְהִיק מְנוֹרָה,
מֵרָחוֹק – כְּמוֹ מוֹחֲאִים אֵי־אָן כַּף,
וּמִיָּד – כְּמוֹ צְעָדִים בַּדֶּשֶׁא,
כְּמוֹ רִפְרוּפֵי כָּנָף.

קְלוֹיְזְנִיק

כַּאֲשֶׁר קְלוֹיְזְנִיק יוֹצֵא לַשָּׂדֶה,
בְּעֵינָיו הָעוֹלָם הַזֶּה
חֻמָּשׁ וְרַשִׁ״י וּגְמָרָא.
בְּרַחַשׁ הָרוּחַ יִשְׁמַע בְּפֵרוּשׁ
פֵּרוּשׁ,
סְבָרָה.
כָּל אוֹתוֹ הַסָּבִיב לוֹ – רַק חִדּוּשִׁים
לַחוּשִׁים,
חִדּוּד־מֹחַ גָּאוֹן.
בֵּין שָׂדֶה וָיַעַר צַפְצָפָה עַתִּיקָה
מְשַׁוָּה דְּמוּתָהּ
כִּדְמוּת רֶב טַרְפוֹן.
מֵאִוְשַׁת הֶעָלִים, מִמֵּי הַמַּפָּל
נִשָּׂא אֵלָיו מַאֲמַר חֲזַ״ל –
וְכָל הַשָּׂדֶה בְּעֵינָיו כִּמְעַט
פְּשָׁט –
וְלַפְּשָׁט לוֹ חִלּוּק יַשְׁוֶה,
סֻגְיָא קָשָׁה – בְּכָל עָלֶה,
בְּכָל חֹד עֵשֶׂב – רָז
וְיַקְנְהָ״ז.
בְּכָל כְּרִיזַנְטֶמֶת
רוֹאֶה הוּא רֶמֶז,
כִּי אֱמֶת
מֵאֶרֶץ תִּצְמַח –
הָאֱמֶת צָצָה וְעוֹלָה
מֵחֵיק הָאֲדָמָה

וּבְכָל הַמִּתְהַוֶּה וְקַיָּם,
בַּתּוֹלַעַת לְרַגְלֵינוּ, בָּאָדָם,
בָּרִחוּף, בַּלַּחוּן, בַּנִּבּוּט, בַּכֹּל –
רְצוֹן כִּבְיָכוֹל.

הַבּוֹדֵד

בְּבֵיתוֹ מֻטָּל הַבּוֹדֵד
רַק הָעַכְבָּר יָדַע כִּי מֵת,
נִכְנָס וְיוֹצֵא מְרַקֵּד.

פַּעֲמוֹן – דַּוָּר מְבַשֵּׂר:
מִכְתָּב מֵרָחוֹק! – הוּא אוֹמֵר.
וְהַטֶּלֶפוֹן מְטַרְטֵר.

וְשׁוּב הַדְּמָמָה לָהּ תַּחֲזוֹר.
רַק הָעַכְבְּרוֹן הָאָפֹר
דִּמְמַת הַמָּוֶת יִסְתֹּר.

אָמַר רֶבּ יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר

* * *

שַׁבָּת שַׁבָּת פֹּה יִתְמַלֵּא
קְלוֹיז הַסַּנְדְּלָרִים מִפֶּה אֶל פֶּה.
וּמִלְּבַדָּם – קַדָּרִים, נַפָּחִים
וּסְתָם יְהוּדִים מְכֻבָּדִים,
אַף רֶב פְּתַחְיָה – גְּבִיר קַפְּדָן –
בָּאִים לִשְׁמֹעַ אֶת רֶב יוֹחָנָן.
וְעוֹלְזִים
צוֹעֲרֵי סַנְדְּלָרִים
אֵצֶל דֶּלֶת, מַדְרֵגַת וְחַלּוֹנִים:
״סַנְדְּלָר תּוֹקֵעַ בָּרָאשִׁים
תּוֹרַת אֱלֹהִים, כִּתְבֵי קֹדֶשׁ, כָּעֵת –
יָתֵד אַחַר יָתֵד״...

א.
הָעִקָּר

אָמַר רֶב יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר
בַּעֲלוֹתוֹ עַל הַדּוּכָן:
הַתּוֹרָה בְּלִי יַהֲדוּת,
כְּנַעַל בְּלִי דְּגָם.

יְהוּדִי בְּלֹא תּוֹרָה הֵן
זַחְלָן הוּא יָחֵף,
פּוֹצֵעַ רַגְלָיו לוֹ,
הִלּוּכוֹ לֹא יַצִּיב.

רֶבּ יוֹחָנָן יִלְטֹף אֶת
הָעוֹר יִתְהַלֵּל – –
וַיֹּאמַר: מַגָּף וָנַעַל
כָּל רֶגֶל תִּנְעָל.

אוּלָם לֹא הַנַּעַל,
לֹא מַגָּף הָעִקָּר:
הָעִקָּר הַהִלּוּךְ – אִם
שִׁכּוֹר, אִם יָשָׁר.

לָאו דַּוְקָא הַהִלּוּךְ הוּא –
פֹּה הָאֹפֶן נָחוּץ:
יֵשׁ רֶגֶל תָּאִיט לָהּ,
יֵשׁ רֶגֶל תָּאוּץ.

וַיֹּאמֶר... לָכֵן פֹּה
אֹמַר בְּמַפְגִּיעַ:
הַמֵּאִיט, וְהָאָץ לוֹ –
זֶה וָזֶה לֹא יַגִּיעַ.

לֹא הָאֵט, לֹא הָאֵץ לָן,
לֹא נִידְנִיד מְשֻׁכָּר:
הָעִקָּר – הֵן הַדַּעַת,
הַתַּכְלִית הָעִקָּר.

הַמַּגָּף אֵין אַשְׁמָה בּוֹ,
אִם הַדֶּרֶךְ סְלְפָּה,
רַק הָרֶגֶל – הַשֵּׂכֶל,
עָלָיו לְשָׁמְרָהּ.

הַתּוֹרָה אֵין אַשְׁמָה בָּהּ
אִם הָרַע מִתְעַצֵּם –
רַק בָּאָדָם, לֹא יָדַע עוֹד
דַּרְכּוֹ לְכַוֵּן.

ב.

מַגָּפַיִם

אָמַר רֶבּ יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר,
כְּדַרְכּוֹ מַמְשִׁיל הוּא:
הַיָּפֶה וָטוֹב בַּמַּגָּפַיִם –
בּוֹ הָרֶגֶל לֹא הִנְעִילוּ.

הַמַּגָּף נִתַּן לָרֶגֶל,
דָּבָר שֶׁבְּיָדוּעַ;
הָרֶגֶל לַמַּגָּף שׁוּב –
חַיִּים הִיא, דֹּפֶק, נוֹעַ.

כְּמַגָּף הוּא עוֹלָמֵנוּ.
מֶה הָיָה עֶרְכֵּהוּ
בְּלִי אָדָם, שֶׁעַל פְּלָאָיו הוּא
יִשְׁתָּאֶה לוֹ וִיבָרְכֵהוּ?

ג.

מִזְמוֹר שִׁיר לַסַּנְדְּלָר

כְּמוֹ כִּבְיָכוֹל לוֹ
עַל כִּסְאוֹ –
כֵּן הַסַּנְדְּלָר אֶל
אֻמּוּמוֹ.

עוֹר לֹא צוּרָה לוֹ
וְלֹא דְמוּת – –
תֹּהוּ־וָבֹהוּ –
אַךְ – פָּשׁוּט – –

הַסַּנְדְּלָר הָאֻמָּן, אִם
יָדוֹ אֱמוּנָה – –
לָעוֹר כְּבָר צוּרָה לוֹ
וּתְבוּנָה.

הַחוּט, הַמַּרְצֵעַ,
הָרַעְיוֹן –
מְלֻוִּים בְּשִׁירָה שֶׁל
הַסַּנְדְּלָרוֹן.

מַגָּף לוֹ, נַעַל
וְסַנְדָּל;
עַל פְּנֵי הַסַּנְדְּלָר קַו־
אוֹר נָפָל.

חֲלוֹם בְּעֵינָיו שֶׁל
הַסַּנְדְּלָר:
נְעָלַיִם לַיֶּלֶד,
לַמְּבֻגָּר.

נַעַל לַכֹּל – הַשֶּׁבַח
וִיקָר!
נַעַל הִיא עוֹר, אָדָם הוּא –
עָפָר.

פַּטִּישׁ, פַּטִּישׁוֹן לוֹ
הַךְ וָהָךְ – –
וְנַעַל, בְּרָכָה זוֹ
בְּיָדוֹ תִּצְמָח.

הַנַּעַל, תְּפִלָּה הִיא,
דֹּרֶךְ וּצְעַד – –
לָאָדָם, לֶאֱלוֹהַּ
זֶמֶר עַד.

ד.

חָכְמָה

בֶּן־אָדָם נָא הִסְתַּכֵּלָה,
מַה לְּמַטָּה, מַה לְּמַעְלָה:
מָה חָכְמָה וּמַה תִּפְאֶרֶת
בַּצִּיצֹּנֶת נְטָעָן בָּהּ.

מָה חָכְמָה וּמַה תִּפְאֶרֶת
לְבֶן־עֵשֶׂב, לְאַבְנֹנֶת;
לְטִיף מַיִם, לְצִפֹּרֶת,
לְאַרְנֶבֶת, לִשְׁפַנְפֹּנֶת.

בְּעֵינֵי יוֹצֵר הַכֹּל הֵן
קָטֹן כַּגָּדוֹל חָשׁוּב הוּא;
נְמוּךְ־קוֹמָה הוּא כַּגָּבֹהַּ,
שְׁפַל־הָעֶרֶךְ כְּמוֹ הַטּוֹב הוּא.

כְּאֵבְרֵי אָדָם שָׁוִים לוֹ
לַיָּתֵר וְלַפָּחוֹת הֵם;
כְּלַקְּדֻשָּׁה כָּל הַתֵּבוֹת שָׁם
בַּסִּדּוּר כֻּלָּן שָׁווֹת הֵן.

כִּי הַכֹּל הֲלֹא הוּא תֹּאַם,
דְּגָם אֶחָד אֵל אֶת כֻּלָּם צָר – – –
כֹּה אוֹמֵר אֲנִי הַקָּטֹן,
אֲנִי, רֶבּ יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר.

ה.

שְׁלֵמוּת

לֹא בַּשְּׁלֵמוּת – אַל תְּחַפְּשֶׂנָּה,
בַּשְּׁאִיפָה רַק מַעְלָה מַעְלָה,
בָּרָצוֹן הַשִּׂיג שְׁלֵמוּת זוֹ,
תַּכְלִית שֶׁל הַחַיִּים נִתְּנָה לָן.

בֶּן־אָדָם, לְךָ מוּסָר קַח:
יִהְיוּ אֲשֶׁר יִהְיוּ מַעֲשֶׂיךָ –
עֲשֵׂם בְּחֵפֶץ וּבְשֵׂכֶל,
חֶסֶד־אֵל יִשְׁרֶה עָלֶיךָ.

אִם סַנְדְּלָר יָעוּד לִהְיוֹת לָךְ,
אִם פֶּחָח, אוֹ בַּעַל תַּעַר;
רַב, אִכָּר, אוֹפֶה, אוֹרֵג – לָךְ,
אוֹ שׁוֹמֵר עַל־יַד הַשַּׁעַר –

מְלַאכְתְּךָ עֲשֵׂה בְּאַהַב,
שְׁקַע בָּהּ, שְׁקַע כָּל רְצוֹנְךָ –
וְהַחָכְמָה, בִּרְכַּת אֱלוֹהַּ,
תִּצְמַחְנָה מִמַּעֲשֵׂי יָדֶיךָ.

הַמְּלָאכוֹת לָאֵל הֵן שֶׁבַח,
דְּגַם־אֱלוֹהַּ עֲמָלָן צָר – – –
כֹּה אוֹמֵר אֲנִי הַקָּטָן,
אֲנִי, רֶב יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר.

ו.

שְׁכֵנִים

לָכֶם אֹמַר זֹאת וּלְכֻלָּהֶם,
לְאֵלֶּה, עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת
שְׁכֵנִים מֵעֲרִיסָה עַד קֶבֶר
עַל הָאֲדָמוֹת.

מִקְרֶה אֶחָד הוּא לְכֻלָּנוּ,
עֻלָּם שֶׁל מָוֶת וְחַיִּים;
לִמְנוֹת כְּכִכְּרוֹת הַלֶּחֶם
יָמִים, שָׁנִים.

הָאָרֶץ בְּחַסְדּוֹ נִתְּנָה לָךְ,
בַּשָּׁוֶה לְכָל אֶחָד;
וּמִי שֶׁאָץ לְהִתְעַשֵּׁר עַל
חַיֵּי הַזּוּלַת –

וּמִי שֶׁלֹּא שֻׁתַּף לְעֶצֶב
הֶעָשׁוּק, לְמְרִי דְּמָעוֹת –
לִפְנֵי שַׁעַר־אֵל בְּבשֶׁת
לָעַד יַעֲמֹד.

ז.

תּוֹדָה לָאֵל

תּוֹדָה, אֵלִי, עַל קִיּוּמִי,
עַל שֶׁהוֹעַדְתָּ לִי לִהְיוֹת
טִפַּת־חַיִּים כְּחַסְדְּךָ
פֹּה, עֲלֵי הָאֲדָמוֹת.

תּוֹדָה, אֵלִי, שֶׁאֲנִי אָדָם
וְלֹא צוֹמֵחַ, לֹא חַיָּה –
שֶׁבְּיָדַי לְעָבְדְךָ
בְּלֵב שָׁלֵם – וּבִתְבוּנָה.

תּוֹדָה, אֵלִי, עַל יַהֲדוּתִי,
עַל שֶׁאֱלִיל אֵינִי עוֹבֵד –
עַל שֶׁזָּכִיתִי דְבַר־סִינַי
וְחֻקָּתְךָ גֵּאֶה לָשֵׂאת.

תּוֹדָה, אֵלִי, עַל מְזוֹנִי
יוֹם־יוֹם מֵעֲמָלִי יָבוֹא –
וְתוֹרָתְךָ לֹא תֵּהָפֵךְ
לְקַרְדֹּם לַחְפֹּר לִי בוֹ.

ח.

בְּאַהֲבָה

יְהוּדִי אִם יִתְפַּלֵּל רַק
בְּפַחַד דִּין וְרֹעַ גְּזָר,
הוּא כְּמִי שֶׁשָּׁר הַלֵּל רַק
בְּצִפִּיָּה לִגְמוּל שָׂכָר –

אֱלִיל הֵן בְּלִבּוֹ יַעֲבֹד לוֹ,
פָּגָן הוּא, לֹא יֵדַע דְּמוּת־אֵל –
תְּפִלָּתוֹ כַּיְבָבוֹת לוֹ
שֶׁל הַזְּאֵב בְּמַר יְלֵל.

רַק לַאֲשֶׁר דְּבֵקוּת אֱלוֹהַּ
בְּעַצְמוֹתָיו כָּאֵשׁ תְּלַהֵט –
בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ – זַכָּה לְטַהֵר –
הִשִּׂיג עָמְקוֹ שֶׁל הָאֶחָד.

לָאֵל יַעֲבֹד בְּאַהֲבָה הוּא,
כְּמוֹ לָן תָּמִיד כִּבְיָכוֹל:
מֵאָז אָדָם־חַוָּה נִבְרָאוּ,
מֵאָז הָאָרֶץ וּשְׁמֵי תְּכוֹל,

שָׁת שֶׁמֶשׁ, גֶּשֶׁם בְּקָבוּעַ,
גַּם לֶחֶם, יֶרֶק וּפֵרוֹת,
נָתַן תְּבוּנָה לִשְׁאֹל, וָרוּחַ
שֶׁתְּכוּנָתָהּ חֲקֹר וּתְהוֹת.

לָכֵן שַׁלְּחוּ מִלֵּב הַפַּחַד,
כְּמוֹ זוֹ חַשְׁקָנוּת שָׁכָר –
אוֹ אָז פִּשְׁרָם שֶׁל כְּאֵב וָנַחַת
לָכֶם יִתְגַּל כְּבָר וְיִכָּר.

ט.

בְּרֵאשִׁית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים.
בְּכָל אֲתַר קוֹלוֹ יָרִים.
אֵלָיו הַתֹּהוּ יַאֲזִין.

הִנֵּה אֶפֶס – כְּלֹא הָיָה.
לְפֶתַע – וְעוֹלָם נִבְרָא –
בְּמַזָּל שָׁעָה טוֹבָה.

אֶרֶץ, שָׁמַיִם – תְּכֹל סְכָךְ.
כּוֹכְבֵי־מָרוֹם – מָה הַסָּךְ!
כָּאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתַּנַ״ךְ.

אָדָם הוּא אָלֶף, בֵּית – חַוָּה.
רִאשׁוֹן שֶׁכְּוִי הִנֵּה קָרָא.
וְרִאשׁוֹנָה הֲטָלָה בֵּיצָה.

הִנֵּה כְּבָר הַר, מִיָּד נָהָר,
עַקְמוּמִית, שְׁפֵלָה, רָמָה,
כְּמוֹ בָּנוּ, בִּי, בָּכֶם נִמְצָא.

שָׂדֶה רִאשׁוֹן הִנֵּה נָבַט,
גַּם הַשֶּׁמֶשׁ אַךְ זֶה תִּלְהַט –
וִיהוּדִי כְּבָר נָע־וָנָד.

רִאשׁוֹן הַחֵטְא, דִּינוֹ יִקֹּב.
וּבִרְאוֹת הָאֵל: כִּי־טוֹב –
יְהִי הַכֹּל טוֹב – סוֹף־כָּל־סוֹף.

י.

תְּהִלִּים

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר שִׁיר,
מִזְמוֹר שִׁיר לְדָוִד –
אֶת שִׁירוֹ מַה נֶּהְדָּר
דָּוִד מַלְכֵּנוּ שָׁר
וְעַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד
מַגִּיעַ זֶה מִזְמוֹר הַשִּׁיר
וְעַד פִּתְחוֹ הַפָּחוּת
שֶׁל קַבְּצַן הָעִיר,
עַד קְלוֹיְזִין וְסַדְנָא,
עַד הַשּׁוֹמֵר עַל צוּק,
עַד הַסּוֹחֵר בַּשּׁוּק – – –
וּתְהִלִּים אוֹמְרִים הַכֹּל
עִם דָּוִד הַמֶּלֶךְ –
לִכְבוֹדוֹ שֶׁל כִּבְיָכוֹל
וְלָאָדָם זֶה הַבָּחִיר – – –
לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר –
תְּהִלִּים שֶׁל כָּל הַיְּהוּדִים,
תְּהִלִּים שֶׁל כָּל הָאֲנָשִׁים,
תְּהִלִּים שֶׁל כָּל הָעוֹלָמִים – – –
תְּהִלִּים – שִׁיר וָרֹן,
תְּהִלִּים – רַעְיוֹן,
תְּהִלִּים – בְּכִי וָעֶצֶב
שֶׁל כָּל חוּשׁ וָעֶצֶם.

תְּהִלִּים – קְרִיאָה וּשְׁבָחִים
שֶׁל יָחִיד וְשֶׁל רַבִּים,
יוֹשְׁבֵי בְּצַוְתָּא וּבוֹדְדִים –
וְשִׁבְעַת אַלְפֵי חִנּים
לְפִרְקֵי הַתְּהִלִּים –
הָבָה נֹאמַר תְּהִלִּים,
מִזְמוֹר שִׁיר לְדָוִד,
מִזְמוֹר שִׁיר – וְלֹא בִּכְדִי
יֵטִיב לָכֶם וָלִי!

יא.

צֶלֶם אֱלֹהִים

יוֹשֵׁב רֶב יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר לָאִמּוּם,
מָלֵא בֵּיתוֹ הַלְמוּת־פַּטִּישׁ, תּוֹרָה וְנִגּוּן.
וְכֹה יֹאמַר לְאִשְׁתּוֹ בְּהֶנֶף פַּטִּישׁ:
כְּהִשְׁתּוֹקֵק עַל אִשָּׁה הָאִישׁ
וּכְמוֹ עַל בַּעְלֵיהֶן הַנָּשִׁים –
כֵּן כָּל הַדְּבָרִים מִשְׁתּוֹקְקִים
עַל מַגַּע יְדֵי אָדָם יוֹצֵר,
עַל נִשּׁוּמוֹ, עַל קוֹלוֹ הַנָּעִים,
וְעַל־יָדָיו – עַל הַסְּנֶה הַבּוֹעֵר,
עַל חֶלְקָם בְּצֶלֶם־אֱלֹהִים.

כִּי הַכֹּל נִכְסָף לְצוּרָה –
הַשְּׁבִיל בַּיַּעַר, הָאֶבֶן, הַפְּלָדָה,
הָעוֹר, הַבַּרְזֶל וְהָעֵצָה,
הַכֹּל יִשָּׂא תַּחֲנוּן, תְּפִלָּה:
בֶּן־אָדָם, אַתָּה תֵּת צוּרָה לָן מְסֻגָּל,
מֵעָלֵינוּ הַמֵּת אוֹתָנוּ גְּאַל.
מוּטָב הֱיוֹת לָן זְבוּב, נְמָלָה,
אוֹ בַּשִּׁיר רַק הֲבָרָה,
מִלִּהְיוֹת לָן הַר, דּוֹמֵם, אִלֵּם
בְּתוֹךְ תְּסִיסַת עוֹלָם שָׁלֵם.

עַל־כֵּן אָמַר,
נִמְשָׁךְ בִּתְשׁוּקָה וּבְצַעַר כָּל דָּבָר
אֶל הָאָדָם, אֶל מַגָּעוֹ וְקוֹלוֹ,
לְהִזְדַּוֵּג עִמּוֹ,

כְּדֵי בּוֹ לְעַצְמוֹ תִּקּוּן יִמְצָא
לוֹ לְחַיֵּי־שָׁעָה.
עַל־כֵּן אֲלַטֵּף בְּרֹךְ לִי הָעוֹר,
נַעַל – לְמוֹפֵת – אֶיצַר
וְאֹמַר תּוֹרָה – יֶהֱנֶה הַדּוֹר
כָּמוֹנִי, רֶב יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר.

יב.

הַךְ, פַּטִּישׁוֹן

הַךְ פַּטִּישׁוֹן, הַךְ –
דְּפִיקְךָ תֵּן בַּשִּׁיר
לַבּוֹרֵא הַכֹּל,
הַכֹּל לָךְ מַתְשִׁיר.

הַךְ, פַּטִּישׁוֹן, הַךְ –
דְּפִיקְךָ תֵּן עָתָר
בְּעַד אֶבְיוֹנִים
בָּעִיר וּבַכְּפָר.

הַךְ, פַּטִּישׁוֹן, הַךְ –
בִּדְפִיקְךָ – בִּכְיָם
שֶׁל אֶבֶן, גִּבְעוֹל,
שְׁרוּיִים בְּאִלְמָם.

הַךְ, פַּטִּישׁוֹן, הַךְ –
דְּפִיקְךָ תֵּן בְּרִנָּה
לַגּוֹאֵל – וּתְהִי
דַּרְכּוֹ לוֹ קַלָּה.

יג.

קָדוֹשׁ

כָּל הַיָּמִים קְדוֹשִׁים הֵם
וְכֻלָּם שֻׁתָּפִים הֵם
בַּעֲמַל הַיְצִירָה.
כָּל הַיָּמִים אוֹמְרִים שִׁירָה –
בְּעָמָל, בַּעֲבוֹדָה –
לַיְהִי שֶׁבָּרָא.

כָּל שִׁירָה קְדֻשָּׁה בָּהּ.
שֻׁתָּפִים בַּמַּקְהֵלָה לָהּ
הַבַּנַּאי, הַנַּגָּר,
הַסַּנְדְּלָר, הָאִכָּר,
הַנַּפָּח הַקַּדָּר –
שִׁיר נֶהְדָּר.

כָּל הַיָּמִים קְדוֹשִׁים הֵם.
וְכֻלָּם שֻׁתָּפִים הֵם
בַּשַּׁבָּת הַכַּלָּה,
בְּיוֹם זֶה נִתְעַלָּה,
בּוֹ מְנוּחָה לָן צִוָּה
הָאֵל כְּמִצְוָה.

מַה טּוֹב לַיְּהוּדִים
בְּנֵי־תּוֹרָה, נַפָּחִים,
סַנְדְּלָרִים וְאוֹרְגִים,
קַדָּרִים וְחוֹפְרִים,
שֶׁהָאֵל לָעוֹלָם
שַׁבַּת־קֹדֶשׁ נָתַן.

יד.

אֵין הֶבְדֵּל

מַטָּה, מַעְלָה, כָּאן קוֹבֵעַ
הַמַּשְׁקֶה, לֹא הַגָּבִיעַ.
אֵין הֶבְדֵּל: נָמוּךְ גָּבֹהַּ
אִם בַּלֵּב שׁוֹכֵן אֱלוֹהַּ.

הַקּוֹמוֹת שֶׁבַּבִּנְיָן הֵן,
הַיְּהוּדִים שֶׁבַּמִּנְיָן הֵם,
וּבָאֵשׁ כָּל הַגִּצִּים הֵם –
שָׁוִים כֻּלָּם וּנְחוּצִים הֵם.

חוּל מִלְיַרְדִּים, מִי יוֹדֵעַ,
נָחוּץ לָהָר לְהִתְגַּבֵּהַּ.
חוּל מִלְמַטָּה, חוּל מִלְמַעְלָה,
בִּתְהוֹמוֹ וּבָאֶמְצַע לוֹ.

לֹא יָבוֹא מֵעָל גַּרְגֵּר לוֹ
הִתְיַחֵשׂ וְהִתְפָּאֵר לוֹ:
"אָנֹכִי מֵרוּם הַיַּחַשׂ!"
כִּי הָהָר – הַכֹּל בְּיַחַד.

טו.

סוֹד וּדְרוּשׁ

הֲלֹא יַדְעָן הוּא כָּל אִכָּר
בַּחוֹלוֹת וּבֶעָפָר,
כְּמוֹ בֶּן־תּוֹרָה – זֶה הַלַּמְדָן.
כָּזֶה כֵּן זֶה הוּא מְרֻמָּם.

כְּסֵפֶר לוֹ, הָאֲדָמָה.
עָפָר וָאֵפֶר... הוּא יֵדַע.
רְצוֹן הָאֵל, גַּם עֲמָלוֹ
מַצְמִיחִים אֶת תְּבוּאָתוֹ.

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַדְּגָנִים,
כְּרוּבִית וּבְצָלִים:
גֶּשֶׁם, שֶׁמֶשׁ, זֵרְעוֹנִים –
מַזָּל־טוֹב עַל הַדְּרָכִים.

טוּרֵי שִׁבֹּלֶת נִמְשָׁכִים,
מְלֵאֵי חָכְמָה, מְלֵאֵי צְלִילִים,
עִם בָּשְׂמֵי הַפֵּרוּשִׁים,
הַמְשַׁכְּרִים אֶת הַחוּשִׁים.

הֵן סוֹד וּדְרוּשׁ בְּכָל עָלֶה,
בָּזֶה חִלּוּק, סְגֻלָּה בָּזֶה –
בַּשְּׁעוּעִית וּבַקִּטְנִית,
בַּגֶּזֶר, כְּרוּב וּבַכְּרוּבִית.

וְהַלַּמְדָן – זֶה הָאִכָּר –
לוֹמֵד תּוֹרָה הוּא בֶּעָפָר:
מַסֶּכֶת זְרָעִים – פֶּרֶק שָׁלֵם
שֶׁל חָצִיר – וְנֹאמַר אָמֵן.

טז.

יָרֵק יְהוּדִי

לְרֶגַע הָאִכָּר יִשְׁכַּב
תֵּת מְנוּחָה לְאֵבָרָיו,
בֵּין גֶּבֶב קַשׁ וַאֲלֻמּוֹת –
בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת.

רוֹאֶה הוּא: כָּל הַסְּבִיבָה
יְרֻקַּת הַדֶּשֶׁא – יְשִׁיבָה.
עַלְעַל, יָרָק, מִתְנוֹעֲעִים
עַל עִמְקֵי הַחִלּוּקִים.

רֶב פַּסְטֶרְנַק אֶל הָאִכָּר:
הַסַּךְ־הַכֹּל הוּא בֶּעָפָר.
וְרֶב לֶפֶת מִבֵּית צְנוֹן:
הַכֹּל הוּא שֶׁטַח וּמָקוֹם.

תָּנוּ סֶלֶק וִירָקוֹת:
הַכֹּל בָּאוֹת וַעֲתִידוֹת.
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם: לֶךְ־לְךָ,
כְּמוֹ הָרוּחַ בַּקָּמָה.

בִּדְבֵקוּת רֶב תַּרְמִיל־אָפוּן:
הָאֲדָמָה קְלִפָּה, רַק קְרוּם.
הָאֲפוּנוֹן, הַתּוֹךְ שֶׁבּוֹ,
יֵשׁ עוֹד, יֵשׁ לִמְצֹא.

נֶהֱנֶה לוֹ הָאִכָּר בִּתְהִי:
אַף הַיֶּרֶק הַיְהוּדִי,
שְׁאָר־יְרָקוֹת וּבְשָׂמִים
מְדַבְּרִים כַּחֲכָמִים.

יז.

עַל הַנִּסִּים

עַל הַנִּסִּים – רֶגַע רֶגַע,
כָּל הֲלִיכָה – נֵס עִמָּהּ;
נֵס שָׁעוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע
בִּימָמָה.

נֵס בְּכָל פְּעִים שֶׁל דֹּפֶק,
כָּל דְּפִיק־לֵב לָן נֵס יְצֹר;
נֵס בַּפָּז, בַּכְּחוֹל, בַּיֶּרֶק
וּבַשְּׁחוֹר.

נֵס דִּבּוּר, הַשְּׁתִיקָה נֵס,
נֵס הַמַּיִם, אֵשׁ, וָזֹךְ;
נֵס נִגְלֶה וְסוֹד וָגֶזַע
וְגַם תּוֹךְ.

נֵס לְמַטָּה, נֵס לְמַעְלָה,
נֵס הָאֹכֶל, נֵס שְׁתִיָּה;
נֵס פְּרִיחָה, וְגַם הֻלֶּדֶת
וּמִיתָה.

נֵס – הַפֶּלֶא, כָּל שֶׁטֶּבַע,
נֵס – הַטֶּבַע, שֶׁהוּא סוֹד;
נֵס – אַחְדוּת שֶׁל הַיְצִירָה הוּא,
אֵל, בְּרִיּוֹת.

עַל הַנִּסִּים – גְּדֹל הַנִּסִּים
בַּיְמָמָה הוּא מִתְרַחֵשׁ –
הוּא הַנֵּס הַזֶּה שֶׁל דַּעַת,
כִּי הוּא נֵס...

יח.

מִלִּים

הַמִּלִּים בְּגָדִים הֵן,
צִבְעוֹנֵי מַלְבּוּשׁ –
בִּשְׁבִיל זִיעַ־רֶטֶט
שֶׁל כָּל חוּשׁ.

חֲלִצָה, מְעִיל וָנַעַל,
מִכָּל מִינֵי אָפְנוֹת –
לָרֶגֶשׁ וְלַשֵּׂכֶל,
לָאַגָּדוֹת...

מֹד נָא דְבָרֶיךָ,
כְּהַמַּלְבּוּשׁ שֶׁלְּךָ –
יַתְאִימוּ אֲמָרֶיךָ
וְטַעֲנָתְךָ.

לָכֵן, אָדָם, נְדֹר נָא,
וּשְׁמֹר עַל נִדְרְךָ:
הַחְזֵק בְּטְהוֹר דְבָרֶיךָ,
כְּמוֹ אֶת כְּסוּתְךָ.

הַחְזֵק בִּטְהוֹר כְּסוּתֶךָ,
כְּאֶת גּוּפְךָ – הָדוּר;
וְנִשְׁמָתְךָ לְךָ הִיא
תְּהֵא סִדּוּר.

בַּסִּדּוּר מִלִּים הֵן,
מִלִּים בָּן לְתַפֵּלֵל;
טְהַר לִפְנֵי אֱלוֹהַּ,
יְעוּד הָאֵל!

* * *

נאָך ווי די מעשׂה איז אויס — דער שטערן, דער
אומעטער שטערן איז געשטאָרבן.
געוואָרן אַ שטערן. נישטאָ קיין שטערן.

אויך איז דער מעשׂה אָרום אין אַ שטערן, אויפֿן
דעם אידישן הימל, וואָס האָט צוויי טויזנט יאָר זיך אַרומ-
געשלעפּט מיטן וואַנדער-שטערן אין האַנט.

און וואָס טויג דעם אידישן הימל אַ וואַנדער-
שטערן, אַז אין אַ וועלט, אין גלות, אין אַ פֿינצטערניש
קען מען ~~[illegible]~~ נישט וואַנדערן?

נישט קיין וואַנדער-שטערן, נאָר אַ דונער דאַרף
מען, כּדי אויסצולייזן די טויטן פֿון די
מדינות, וואָס האָבן זיך פֿאַר אונדז פֿאַרשלאָסן.

נאָר דער הימל וואַרפֿט אויבן שטיין. געוואָרן
איז דער וואַנדעלנדער זיוו — אַ זיוו פֿון שטיינער, פֿון
אַלערליי שטערנס: שפּאַציר-שטערנס און וואַנדער-שטערנס.

~~„מיט דעם שטערן האָט זיך אָנגעהויבן~~
דעם ירדן”.

מיטן שטערן האָט משה דעם ים געשפּאָלטן.
מיטן שטערן אין האַנט, האָט די אידישע
אומעטיקייט געזעגנט דעם אידישן הימל — אַרבעט,
פּראָדוקטיווקייט...

וואָסער וואַנדער דער שטערן האָט אַלץ
באַוויזן אין פֿאַרלויף פֿון די יאָרהונדערטער.
אויך — נישטאָ אויס מער, דער שטערן.
ברוך דיין אמת!

כתב־ידו של א. אלמי

לעצטע געזאנגען

די ליטעראַרישע ירושה פון א. אלמי

דורך דעם לידער־בוך פון א. אלמי באַקומט דער יונגער דור אין מדינת־ישראל אַ צוטריט צו דער פּאָעטישער וועלט פון אַ פּילזייטיקן, קאָלירפולן ייִדישן שרייבער, וועלכער איז אויסגעוואַקסן אונטער די פליגל פון י. ל. פּרץ, און האָט דעם הויכפּונקט פון זיין דיכטערישן שאַפן דערגרייכט אין די לידער וועגן חורבן פון פּוילישן ייִדנטום.

דער אָפּקלייב פאַר דעם בוך האָט א. אלמי געמאַכט ממש אין די לעצטע טעג פאַר זיין טראַגישן טויט. עס איז דאַן געווען אלמיס לעצטער ווונטש, אַז זיינע לידער זאָלן דערגרייכן צו די יונגע העברעיִשע לייענער, אין דער האָפענונג, אַז דאָס וועט זיין אַ צושטייער צו דער אָנשטרענגונג פון דורכברעכן זייער אָפּגעפרעמדקייט און ביטול־באַציִונג צו ייִדיש און בכלל צו די שעפערישע ייִדישע ווערטן פון דער תקופה ערב דעם חורבן, נאָך וועלכן עס איז געקומען דער ווידערגעבורט פון מדינת ישראל.

אין אָנבאַטראַכט פון די אומשטענדן, אין וועלכן אלמי האָט געמאַכט דעם אָפּקלייב פון די לידער פאַר דער העברעיִשער אויסגאַבע, קענען זיי דעריבער באַטראַכט ווערן פאַר זיין פּאָעטישן טעסטאַמענט.

די מערהייט פון די לידער איז גענומען פון דער זאַמלונג „לעצטע געזאַנגען" (1954), וואָס האָט שוין מיט זיך פאָרגעשטעלט אַ מין סך־הכל פון אלמיס פּאָעטישן שאַפן. אין דער הקדמה צו דער זאַמלונג האָט אַלמי זיך געגעבן אַ נדר מער נישט צו פאַרעפנטלעכן קיין לידער אין בוך־פאָרעם. דערביי האָט ער מסביר געווען, אַז דער דאָזיקער באַשלוס איז אַ פּועל־יוצא „סיי פון מיין געמיט־צושטאַנד און סיי פון דעם באַוווסטזיין וועגן דעם מצב פון ייִדישן וואָרט".

דאָס בוך עפנט זיך מיט דעם ציקל לידער וועגן חורבן־פּוילן און ענדיקט זיך מיט דער מייסטערהאַפטער פּאָעמע „אמר רב יוחנן הסנדלר". אין די דאָזיקע צוויי שאַרף־קאָנטראַסירטע לידער־ציקלען — דער איכהדיקער טאָן פון די געטאָ־לידער און די שפּילעוודיקע פאַלקסטימלעכקייט פון „יוחנן הסנדלר" — ווערט אָפּגעשפּיגלט די רייכע גאַמע

פון אַלמיס טיפע פּאָעטישע רעגונגען, ווי אויך זיין אייגנאַרטיקער בליק אויף די פּראָבלעמען פון וועלט און מענטש.

אַלמיס ליטעראַרישע ירושה נעמט אַרום 26 בענדער — דערפון 13 בענדער עסייען וועגן ליטעראַטור און קונסט, פילאָזאָפישע און סאָציאָלאָגישע פּראָבלעמען; זעקס לידער־זאַמלונגען; דריי בענד פּאַ־ראָדיעס און פעליעטאָנען; אַ באַנד פאָלקס־מעשיות און צוויי בענד זכרונות, וואָס שטעלן מיט זיך פאָר אַ וויכטיקן צושטייער צו דער גע־שיכטע פון דער יידישער ליטעראַטור און פּרעסע אין פּוילן און אין אַמעריקע.

אַ פּיאָנערישער אויפטו אויפן געביט פון דער יידישער פילאָזאָפישער עסייאיסטיק זיינען אַלמיס פונדאַמענטאַלע שטודיעס וועגן דער פילאָזאָפיע פון אָריענט, ווי: „די צווייטע עקזיסטענץ" (וועגן השארת הנפש), „די רייד פון בודא", „די כינעזישע פילאָזאָפיע און פּאָעזיע", „פּאַן אָר־יענטאַליזם" א. אַ.

אַלמי האָט געשטרעבט צו געפינען אַ סינטעז צווישן דער חכמה פון אָריענט און דער מערב־פילאָזאָפיע. דערביי האָט ער אַרויסגערוקט דעם געדאַנק וועגן אַ נייער אָריענטאַציע אין דער נאַציאָנאַלער יידישער פּאָליטיק — אַן אָריענטאַציע אויפן אָריענט, אַנשטאָט אויפן אָקצידענט. ער האָט אויך פאַרעפנטלעכט אָפּהאַנדלונגען וועגן די מערב־פילאָזאָפן, דער עיקר וועגן ברוך שפּינאָזאַ, עמנואל קאַנט, שלמה מיימאָן, אנרי בערגסאָן און סאַנטאיאַנאַ. די דאָזיקע עסייען זענען אויך דערשינען אין העברעיש און ענגליש און האָבן צוגעצויגן די אויפמערקזאַמקייט פון פירנדיקע דענקער. באַזונדערס וואַרעם האָט אויף די עסייען זיך אָפּגערופן אַלבערט איינשטיין, וועלכער האָט מיט א. אַלמי געפירט אַן אינטענסיווע קאָרעספּאָנדענץ.

גאַנץ אָפט האָט אַלמי זיך אומגעקערט צו זיין באַליבטן פילאָזאָף, ברוך שפּינאָזאַ, און אַרויסגעבראַכט רעוועלאַציעס וועגן דעם מיסטעריעזן טויט פון אַמסטערדאַמער גאון.ביים סאַמע סוף פון זיין לעבן האָט אַלמי זיך אַפילו פאַרמאָסטן אויף אַ געוואַגטער שפּינאָזאַ־רעוויזיע. אין

אַ לענגערן עסיי „שפּינאָזאַ קאָנטראַ שפּינאָזאַ״, פּרובירט ער באַווייזן, — צווישן אַנדערן — אַז אין פיל פאַלן האָט שפּינאָזאַ גראַוויטירט צו דער קריסטלעכער אידייען־וועלט. דער דאָזיקער עסיי איז דערשינען עטלעכע וואָכן נאָך אַלמיס טראַגישן טויט.

ווען א. אַלמי קען געזאָגט ווערן, אַז ער האָט דורכגעמאַכט דעם פולן ציקל פון אויפשוואונג, פאַנאַנדערבלי און בין־השמשות פון דער יידישער ליטעראַטור, צו וועלכער ער איז געקומען נישט פון דער נגידיש־משכילישער סביבה, ווי פיל פון זיינע מיטצייטלער, נאָר פון דער טיפער אָרעמקייט אין האַרץ פון יידישן וואַרשע.

א. אַלמי (אַדאָפּטירטער נאָמען פון אליהו חיים שעפּס) איז געבוירן געוואָרן דעם 2טן יאַנואַר, 1892, אין וואַרשע, אין זייער אַן אָרעמער משפּחה. אין עלטער פון עלף יאָר איז ער געקומען מיט אַ ליד צו י. ל. פּרץ אויף צעגלאַנע־גאַס, אין וואַרשע. פּרץ האָט פאָטערלעך אויפגענומען דאָס יונגע, פאַרחלומטע בחורל און נישט נאָר אים דערמוטיקט צום שרייבן, נאָר אַ צייט אַפילו געזאָרגט פאַר זיין דערציִונג.

אין עלטער פון פופצן יאָר — אין 1907 — האָט אַלמי דעביוטירט מיט אַ ליד אין דער וואַרשעווער „ראָמאַנצייטונג״, וועמענס ליטעראַרישער רעדאַקטאָר איז געוועזן ה. ד. נאָמבערג. אין דער אמתן אָבער, איז אַלמיס שרייבערישער דעביוט פאָרגעקומען פיל פריער, ווען ער האָט גענומען שרייבן לידלעך פאַר די הויף־זינגער — די טרובאַדורן פון דער יידישער אָרעמקייט אין אַמאָליקן וואַרשע.

אָט די יידישע גאַסן־זינגער, קאַטערינשטשיקעס, הענדלער, באַלע־גאָלעס, טרעגער און באַלמעלאָכעס פון די בוידעם־שטיבלעך און קעלערן האָבן עס מיט זיך פאַרגעשטעלט די סביבה, אין וועלכער א. אַלמי האָט פאַרבראַכט זיינע קינדער־יאָרן. עס איז דעריבער ממש אַ וווּנדער, אַז פון אָט דער סביבה פון טיפער יידישער נויט, פאַרצווייפלונג און ביטער־

ניש איז אויסגעוואַקסן אַ פּילזשייטיקער שרייבער מיט אַזאַ אינטעלעקטועלן געשליף און ראַפינירטן חוש פאַר עסטעטיק, ווי א. אַלמי.

באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט פאַרדינט אַלמיס סטיל, וואָס צייכנט זיך אויס מיט זעלטענער פשטות. דאָס איז נוגע זיין דיכטונג, פונקט ווי זיין פּראָזע. ער האָט פיינט געהאַט די פאַרנעפּלטע מליצה און גע־שטרעבט צו קלאָרקייט און קאָנקרעטע דעפיניציעס. אַפילו וועגן אַזעלכע אַבסטראַקטע ענינים, ווי ספּיריטואַליזם.

גאָר פרי האָט אַלמי געזוכט צו פאַרשטיין די סודות פון אוניווערס, די מיסטעריע פון די מזלות:

ס׳זענען קיינמאָל נישט געווען אַזוי פיל שטערן
ווי אין יענער ווייסער ווינטערדיקער נאַכט,
ווען איך, אַ דרייצן־יאָריקער, ווי נאָר־וואָס אויפגעוואַכט,
ווי אַ געקומענער — ווער ווייס פון וואַנען —
בין אַ פאַרפּישופּטער אין מיטן הויף געשטאַנען,
אַ קליינינקער, אַן עלנטער, צווישן אַלע שטערן —
און געוואָלט פאַרשטיין,
וואָס קיינער האָט נאָך נישט פאַרשטאַנען.

אַלמי האָט אויף זיין אייגענעם אופן אַנטדעקט דעם פאַנטעזיסטישן וועלט־באַנעם פון זען גאָט אין יעדער דערשיינונג — אין גוטס און אין שלעכטס, אין טרויער און אין פרייד — און האָט דאָס געבראַכט צום אויסדרוק אין פילאָזאָפישע עסייען, פונקט ווי אין לידער.

אַלמי האָט געשפּילט אויף אַלע כלים פון שרייבערשן אָרקעסטער און האָט די דאָזיקע פאַרשידנאַרטיקייט באַטראַכט ווי אַ נאַטירלעכע שטרעבונג צו דערגרייכן האַרמאָניע פון שעפערישן אויסדרוק. דערביי האָט ער מיט דעם זעלבן ערנסט זיך באַצויגן צו יעדן געביט אין זיין ליטעראַרישן שאַפן.

אויב מען וויל זוכן אַ פּראָטאָטיפּ פאַר דער שרייבערישער פילזיי־

טיקייט פון אַלמי, קומט אויפן געדאַנק היינריך היינע, הגם וואָס שייך פּאָרעם, סטיל און פילאָזאָפישן וועלט־באַנעם, איז אין די לידער און פּראָזע פון א. אַלמי נישט צו מערקן קיין שום דירעקטע היינע־השפעה. דער פּאַראַלעל רוקט זיך בלויז אָן צוליב פאַרשידענע פאַרמען, מיט וועלכע אַלמי האָט זיך באַנוצט, און דער עיקר — צוליב די שפּראַכלעכע
WITTI SHREWDNESS
חידושים, בילדלעכע איבערראַשונגען און נאַטירלעכער פּיקחות, וואָס בליצט ביי אים אַרויס צווישן די שורות.

א אַלמי האָט באַלאַנגט צו דעם דור יידישע שרייבער, וואָס איז אויפגעקומען אין דער גאָלדענער תקופה פון פוילישן יידנטום, אין ערשטן יאָרצענדליק פון איצטיקן יאָרהונדערט, ווען פון די שטעט און שטעטלעך אין פוילן האָט אַ פלייץ־געטאָן מיט יונגע שעפערישע יידישע כוחות.

צו דעם געשלאָסענעם קרייז פון אַלמיס חברים האָבן דאַן באַלאַנגט די שרייבער יהושוע פערלע, מאַרק שווייד, אפרים קאַגאַנאָווסקי, אברהם זאַק, צבי כהן און מ. י. שעלובסקי. צו אָט דער יונגער גרופּע האָבן זיך דערנענטערט אויך אייניקע עלטערע שרייבער, ווי משה סטאַווסקי, יונה ראָזענפעלד און י. מ. ווייסנבערג.

PARTICULARLY

אין יאָר 1908 פאָרט אַלמי קיין קראָקע, ווו ער ווערט באַזונדערס נאָענט מיט אברהם רייזען און נעמט דרוקן לידער אין זיין חודש־שריפט „קונסט און לעבן". אין קראָקע באַפריינדט זיך אַלמי אויך מיט מאָריס ראָזענפעלד און שלום אַש, וועלכע זיינען געקומען אַהין פון דער טשערנאָוויצער שפּראַך־קאָנפערענץ.

אָט די תקופה פאַראייביקט אַלמי אין זיין מעמואַרן־בוך „מאָמענטן פון אַ לעבן". דאָס זענען שילדערונגען וועגן דעם פאַרביקן פונאַנדערבלי פון יידישן שעפערישן לעבן אין פוילן, אין וועלכן אַלמי האָט גענומען אַן אַקטיוון אָנטייל. אַלמי איז דאַן געוואָרן אַריינגעצויגן אין אַ גרופּע זאַמלער פון יידישן פאָלקלאָר, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן אין אָנהייב דורך שמואל לעהמאַן און שפּעטער דורך נח פרילוצקי.

אַלמי איז געשטאַנען ביים וויגעלע פון דער מאָדערנער טעגלעכער

יידישער פּרעסע אין פּוילן, ביים אָנהייב פון איצטיקן יאָרהונדערט. אין יאָר 1910 ווערט ער אַ מיטאַרבעטער אין דער ניי־געגרינדעטער טאָג צייטונג „דער מאָמענט", ווו ער האָט צום ערשטן מאָל געגומען שרייבן פּראָזע — אַרטיקלען, פעליעטאָנען. אין דער זעלבער צייט האָט ער אויך רעדאַגירט „יום־טוב בלעטער" פאַר די פאַרלעגער ב. שימין און א. גיטלין.

אין יאַנואַר 1913 איז אַלמי געקומען קיין אַמעריקע. דאָס איז געווען דער פּעריאָד פון דער וואַקסנדיקער יידישער מאַסן־איינוואַנדערונג, ווען אין ניו־יאָרק האָט זיך גענומען אויסקריסטאַליזירן אַ נייער שעפערישער צענטער אין יידיש. אַלמי האָט אָנגעהויבן מיטאַרבעטן אין דער פאַר־צווייגטער יידישער פרעסע און צוזאַמען מיטן פּאָעט י. י. סיגאַל האָט ער רעדאַגירט די ליטעראַרישע חודש־שריפט „דער קוואַל".

אויך פון דער תקופה זיינען אין אַלמיס מעמואַרן פאַראַן קרעפטיקע שילדערונגען. איינציק אין זייער מין זענען אָבער אַלמיס שילדערונגען וועגן זיינע יוגנט־יאָרן אין פּוילן. דאָס איז אַ פאַרביקער פרעסקאָ פון אַ יידישן לעבנס־שטייגער, וואָס עקזיסטירט נישט מער. דאָס איז נישט קיין „ליטעראַרישע עקספּעדיציע" צו אַן אויסטערלישער וועלט, נאָר אַ נאַטירלעך שילדערן די סביבה, אין וועלכער אַלמי איז אויסגעוואַקסן און ווו ער האָט געשטעלט זיינע ערשטע שרייבערישע טריט.

אין געציילטע שורות באַווייזט אַלמי פונאַנדערצוּוויקלען די פּאַנאָ־ראַמע פון דער יידישער אָרעמקייט אין וואַרשע, וואָס האָט אויף תמיד זיך פאַרוועבט אין זיין געמיט. דאָס קומט באַזונדערס צום אויסדרוק אין דעם קאַפּיטל „די וואַנט" („מאָמענטן פון אַ לעבן", 1948), וואָס איז אַ מוסטער פון קינסטלערישער פּראָזע:

„אַרום פיר יאָר צייט איז צווישן מיר און דער וועלט געשטאַנען אַ וואַנט, אַ דיקע, גרויע וואַנט. דאָס איז געווען אויף ניסקע גאַס נומער 43. ניסקע — און די שכנותדיקע גאַסן — סטאַווקע, סמאָטשע, וואָלינסקע, קאַרמעליצקע, גענשע, צום יידישן בית־עולם צו — דאָס זענען געווען די נעסטן פון דער וואַרשעווער יידישער אָרעמקייט. אָרעמע

בעלי־מלאכות, טרעגערס, גאַסן־הענדלערס, ווי אויך אַ צומיש פון אונטער־וועלט, וואַלגערן זיך צוזאַמען אין די גאַסן און הייזער, אָן פרייד, אָן האָפענונג, אָן דעם באַוווסטזיין אַפילו פון עפּעס בעסערס און שענערס...

„אונדזער דירה — אין דער נידער פון הינטערשטן פליגל. איין שטוב — אפשר פיר שפּאַן אין גאַנצן — און איין פענצטער אויף אַ דיקער, גרויער וואַנט אַרויף... קיין ליכט, קיין טראָפּן זון קומט קיין מאָל אין אונדזער שטוב נישט אַריין. ביי טאָג אַפילו, אַז מען וויל עפּעס טאָן, מוז מען אָנצינדן דאָס קעראָסין־לעמפּל, ווערט אַזאַ קאָפּיטש און דער נאַפט לייגט זיך אַזוי אויפן האַרץ, אַז מען מוז עס וואָס שנעלער פאַרלעשן.

„די מוראדיקע וואַנט! ביז היינט שרעקט זי מיך, ביז היינט זע איך זי אין חלום — און איך כאַפּ זיך אויף מיט שרעק. און אַפילו ווען איך זע זי נישט, פיל איך זי. מיר דאַכט זיך אָפט, אַז צווישן מיר און דער גרויסער ליכטיקער וועלט שטייט נאָך יענע דיקע, פינצטערע וואַנט. יעדעס מאָל, ווען איך וויל עפּעס דערגרייכן, ערגעץ דערגיין, שטעלט זיך מיר די וואַנט אַוועק. אין די פריידיקסטע מינוטן פון לעבן — גיט זיך פלוצעם די וואַנט אַ רוק אַרויס און איר שאָטן דעקט איבער די פרייד.

„די וואַנט איז געוואָרן דער סימבאָל פון אַלץ, וואָס איז טרויעריק און שלימזלדיק אין מיין לעבן, נישט קיין סימבאָל, אַ מליצה, וואָרעם זי איז ממשותדיק, זי איז מיין פערזענלעכע כותל־מערבי, וואָס דער־מאָנט מיר אָן חורבות פון לעבן, אָן צעבראָכענע פריידן און האָפע־נונגען, אָן צעשטערטע אַמביציעס...״

קיין וווּנדער, אַז אַלמי האָט אויסגעבראָכן אין אַ פּאָעטישן צאָרן, ווען די דאָזיקע וואַנט פון זיינע קינדער־יאָרן איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין דער רויט־ציגלדיקער געטאָ־וואַנט — די וואַנט פון יידישן אומקום אין פוילן, וואָס אַלמי האָט געבראַכט צום אויסדרוק אין זיינע ביז גאָר אָריגינעלע געטאָ־לידער.

דער דאָזיקער ציקל עפנט זיך מיט דעם סאַרקאַסטישן ליד „די פאַרשטעלונג מוז אָנגיין". די פערפעקטע קלאַסישע סטראָפן זענען פול מיט אָריגינעלע מעטאַפאָרן און גראַמען:

די הימלען רימען אַלץ גאָטס כבוד,
זיין חסד, שיינקייט און זיין גבורה,
בעת ס'בלוטיקט ס'האַרץ פון מגן־דוד
און ס'וויינען זעקס מיליאָן פון קבורה.

אין קאָנטראַסט צו די קלאָג־לידער מיט אַ שאַבלאָנעם גביאישן פאַטאָס און הַכנעהדיקן אָננעמען אַלץ באַהֲבָה, קומט אַלמי מיט זיין צאָרנדיקן אויסגעשריי צו גאָט, וואָס קען אין פלוג זיך אויסדאַכטן צו זיין גאָט־לעסטערונג.

אַלמיס אויפפאַסונג פון גאָט־באַגריף איז אָבער פיל טיפער. זיין וויי־געשריי וועגן דער פאַרפייניקונג פון די זעקס מיליאָן יידן איז נישט קיין אַפּיקורסישע פאַרלייקענונג פון דער געטלעכקייט. דאָס איז פאַרטיפטע אמונה פון זען די געטלעכקייט אַפילו אין אומקום. דאָס איז דער פאַנטעזיסטישער גאָט פון דזשאָרדאַנאָ ברונאָ און שפּינאָזאַ. דאָס איז דער באַגריף וועגן גאָט פון אוניווערס, פון וועלכן עס קומט אַלץ — דאָס גוטע און דאָס שלעכטע:

יאָ, אַלץ איז דו און דו ביסט אַלץ:
דער בוים, דאָס גראָז, דאָס ברויט, דאָס זאַלץ
און אויך דער חַלָף אויפן האַלדז
און ס'חיהשע געברום דעם וואַלדס.

ווי אַ גלייביקער טענהט זיך אַלמי אויס מיט גאָט. ער ציטערט נישט פאַר אים, נאָר ווי אַ גלייכער מיט אַ גלייכן קלאָגט ער אים אָן:

דאָך שטיי איך דאָ פאַר דיר אין פעלד,
אָן פּחד — און איך קלאָג דיך אָן
פאַר נאַכט און וועלט.
זאָל אונדזער אומגליק פאַלן אויף דיין טראָן,
זאָלסט קיין מאָל אינעם קאָסמאָס נישט קיין רו געפינען
און אייביק זאָל דיך פּייניקן דאָס איכה-ליד
פון ברענענדיקן ייִד,
וואָס איז אַראָפּ פון זינען!

אין דער פאַרצווייפלונג צוליב דעם געשענדעטן מענטשלעכן מין, אין דעם ים פון רשעות ביים סאַמע ראַנד פון אונטערגאַנג, בליצט אָבער אויף די האָפענונג פון דערלייזונג, דער אָנזאָג פון אַ געטלעכן נס. אַפילו די דערנידעריקסטע באַשפּיגענע ייִדן טראָגן אויף זיך דעם חותם פון געטלעכקייט, וואָס די גאָטלאָזע מערדער זענען נישט אימשטאַנד אָפּ־צומעקן:

שטייט אויף צו חצות, איר שטאָלצע, גאָט-געקושטע שלעפער,
מיט געלער לאַטע און אַ האַרץ מיט בראַנד;
מיליאָנען ביי דער טעמזע, האָדסאָן, דניעסטער, דניעפּער
דערהויבן זיך צום רוף מיט אייך באַנאַנד.
שטייט אויף, געפּייניקטע, צו קללה און צו תפילה
און קלאָגט-אַרויס פון זיך דעם וויי און צאַרן פון מעת-לעת.
דער הימל־רוים — אַן אויפגעוויקלטע מגילה —
די נאַכט איז גרייט פאַר חשבון און פאַר נס!

אַלמיס גאָט זיצט נישט אין די הימלען. דאָס איז נישט עפּעס קיין בלינדער, אומבאַגרייפלעכער כוח, וועמענס פּלאָגן מען מוז אָנ־נעמען באַהבֿה. אַלמי זעט געטלעכקייט אויך אין דעם טראַגישן. ער זעט גאָט פאַרקערפּערט אַפילו אין דעם שטאָט־משוגענעם פון געטאָ:

אַ גאָט אין שמאַטעס, מיט אַ געלער לאַטע
און מיט אַ מגן-דוד אויפן אָרעם —
דער גאָט פון חורבות און פון שייטער-הויפנס,
דער גאָט פון הונגער, טיפוס און פון קברים!

דאָס געשפּענסט פון געטאָ פאַרפאָלגט דעם פּאָעט אָן אויפהער. ער זעט די געלע לאַטע אין דער פאַרגייענדיקער זון, פּונקט ווי אין דער אויפגייענדיקער לבנה. עס זענען לידער וועגן מאַרטירערשאַפט און אומקום, אָבער עס איז נישטאָ אין זיי די מיסטישע פאַרנעפּלטקייט און משיחישע דבקות, וואָס לאַסטעט אויף אַ גרויסן טייל פון דער ייִדישער חורבן־דיכטונג.

אַלמי געהערט צו די ווייניקע ייִדישע ליריקער, וועלכע האָבן אויף דעם צאָרן, וואָס האָט זיך אויסגעגאָסן אויף אונדזערע קעפּ, אָפּגעענטפערט מיט אַן איוב־געשריי:

מיך עקלט דער, וואָס ליגט אין שטויב
און שיקט דיר פאַר זיין צער אַ לויב,
אַ לויב פאַר בלוט, פאַר וויי און ווינד,
פאַר אַ געקוילעטע ווייב און קינד.

אָ, איוב, שריי מיט אונדז ס׳געשריי
פון די יאָרהונדערטער מיט וויי!
רוף גאָט און שטאַרב איצט נאָך אַ מאָל
מיט אונדז באַנאַנד — אין יאָמערטאָל.

פאַרשאַפט דיר דאָס הנאה, גאָט?
הער! פון דער ברענענדיקער שטאָט
קייכט ווילד אַ חוזקדיקע שטים:
„דאָס ברענט דער צלם-אלוהים”!

די אייגנאַרטיקייט פון אַלמיס לידער באַשטייט אין דעם, וואָס ער באַווייזט טיף לירישע רעגונגען צו האַרמאָניזירן מיט די סאַמע פּראָזאַישסטע עלעמענטן. דערביי געלינגט אים אַרויסצוברענגען בילדלעכקייט און שטימונגען מיט דער הילף פון פאַרקירצונגען און קאָנטראַסטן. ווי אַ מוסטער פון אַט דער דאָזיקער רייפקייט פון פאָרעם קען דינען זיין ליד „אַשרי האיש", וואָס שטעלט מיט זיך פאָר אַן אָריגינעלע וויזיע פון אונדזער אַטאָמישער עפּאָכע:

ס'צעקרישלען זיך, ס'צעשפריצן זיך אַטאָמען.
דער גאַנצער קאָסמישער פענאָמען
וואַרט — אַן איינגעפּרעסטער אין איין שעה —
און דער מענטש איז נישטאָ.

ווו איז דער מענטש?

אשרי האיש —
ס'תהילימל אויפן טיש
ליגט אָפן איז פאַרשעמט
אין דער אייביקער און וויסטער פרעמד
און ס'וויינט דאָס תהילימל אין שפּעטער שעה,
נישטאָ דער מענטש — נישטאָ.

טראָץ זיין זעלטענער שפּאָרזאַמקייט פון וואָרט, טראָץ דעם טראַנסצענדענטאַלן צונויפוועבן ווירקלעכקייט און וויזיע מיט דער הילף פון אינטעלעקטועלע אימאַזשן, איז אין אַלמיס לידער נישט פאַראַן קיין שפּור פון אומפאַרשטענדלעכקייט און דאָס אַפילו אין די סאַמע קאָמפּליצירטסטע סטראָפן.

ביז גאָר אייגנאַרטיק זיינען אַלמיס ביבלישע מאָטיוון, באַזונדערס די פּאָעמע „אמר רב יוחנן הסנדלר". דאָס איז אַן אָריגינעלע פּאָעטישע

פאַרטייטשונג פון חומש, וואָס אַלמי האָט אַזוי מייסטערהאַפט פאַרוועבט מיטן שטייגער־לעבן פון די שטעטלעך און באַרייכערט מיט דער פּיקחות פון יידישע פאָלקס־ווערטלעך. ער האָט פאַרמענטשלעכט און פאַרהיימישט נישט נאָר די ביבלישע געשטאַלטן, נאָר אַפילו, כּביכול אַליין, ווי דאָס קומט צום אויסדרוק אין דעם ליד „מזמור שיר לשוסטער״:

אַזוי ווי כביכול
אויף זיין שטול —
אַזוי איז דער שוסטער
ביים קאַפּול.
— — — — —
אַ שיכל, אַ תפילה,
טרימט און טראַט —
אַ זמר צו מענטשן
און צו גאָט.

אַלמי האָט באַלאַנגט צו די יידישע פּאָעטן, וועמענס לידער האָבן אין פאַרשידענע צייטן באַקומען אַ מוזיקאַלישן לבוש און אין זייער גרויסער פּאָפּולאַריטעט זענען זיי פאַרוואַנדלט געוואָרן ממש אין פאָלקס־לידער, וואָס ווערן ביז היינט צו טאָג געזונגען בכל תפוצות ישראל; צו דערמאָנען בלויז אַזעלכע לידער, ווי: „קלאַפּ העמערל״ און „חנהלע לערנט זיך לשון קודש״.

דורך זיין לאַנגן לעבנס־וועג האָט אַלמי באַוויזן היפּש אויסצולאָדענען זיינע שרייבערישע און אינטעלעקטועלע ליידנשאַפטן. דערביי האָט ער ווייט נישט געפירט קיין לעבן פון אַ נזיר, הגם ער איז געווען אַ קאָנסעקווענטער וועגעטאַריער. מיט דער גאַנצער אויפריכטיקייט האָט ער דאָס אַרויסגעבראַכט אין זיין לעצטן באַנד מעמואַרן „אין געראַנגל מיט זיך אַליין״, אין וועלכן ער האָט זיך אַליין אַוועקגעשטעלט „אין די פּאַנטאָפל״, וואָס שייך זיינע ראָמאַנטישע דערפאַרונגען, און דערמיט

אַפילו אַרויסגערופן שטוינונג ביי זיינע פריינד. דער דאָזיקער מעמוּאַרן־באַנד איז אָבער אויך אַ סך־הכל פון אַלמיס זעכציק יאָר מי ביים ליטעראַרישן וואַרשטאַט.

אַלמי איז געווען אַן אויסגעשפּראָכענער אינדיווידואַליסט. ער איז אַלע מאָל געגאַנגען זיין אייגענעם וועג און זיך נישט געבונדן מיט קיין שום ליטעראַרישע גרופּירונגען, שוין אָפּגערעדט פון פּאַרטייען. ווי אַ ציוניסט בן ציוניסט, וועלכער האָט במשך פון אַ האַלבן יאָרהונדערט מיט דער פען געקעמפט פאַרן ציון־געדאַנק, האָט ער זיך אָבער געהאַלטן ווייט פון דעם אינסטיטוציאָנעלן ציוניזם.

אין זיין דראַנג נאָך אַבסאָלוטער פרייהייט פון אויסדרוק האָט אַלמי נאָך אין די צוואַנציקער יאָרן זיך צוריקגעצויגן פון אַקטיווער מיטאַרבעט אין דער טעגלעכער ייִדישער פּרעסע און זיין הויפּט־שטענדער איז געוואָרן די אומאָפּהענגיקע, אַנאַרכיסטישע „פרייע אַרבעטער־שטימע", ווו ער האָט געבראַכט צום אויסדרוק זיינע סאַמע געוואַגטסטע מיינונגען וועגן פּאָליטישע, פילאָזאָפישע און ליטעראַרישע פּראָבלעמען. מיט באַזונדערער ליידנשאַפט האָט אַלמי געקעמפט קעגן יעדער פאָרעם פון דיקטאַטור, אין געזעלשאַפטלעכן און אין פּאָליטישן לעבן — אויף דער ייִדישער און נישט־ייִדישער גאַס.

אין אָט דעם קאַמף קעגן פאַלשקייטן און קאָנפאָרמיזם איז אַלמי געוואָרן אַלץ מער פאַראייניזאַמט און זיינע נאָענטע פריינד האָבן אַלץ אָפטער אין פאַרשידענע וואַריאַנטן געהערט פון אים די באַמערקונג, אַז אַ מענטש מוז נישט דווקא וואַרטן, ביז זיין ליבער נאָמען וועט זיך אויף אים מרחם־זיין און ביי אים צונעמען די נשמה. אַלמי האָט דאָס געבראַכט אויך צום אויסדרוק אין אַן עסיי, אויף ענגליש („מיין אַני־מאמין"), וואָס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דורך דעם שפּינאָזאַ־אינסטיטוט אין אַמעריקע, פון וועלכן ער איז געווען אַ מיטגליד.

„איך גלייב — זאָגט זיך אין דעם עסיי — אין דער פולער פרייהייט פון יחיד וואָס שייך זיין אייגענער פּערזאָן, בתנאי, אַז דאָס באַדראָט נישט די פרייהייט פון אַנדערע יחידים. נאָך מער, דער הויפּט־פּרינציפּ

פאַר דער פרייהייט פון יחיד איז די רעכט צו דיספּאָנירן מיט זיין אייגע־נעם לעבן".

מיט סאַרקאַזם רעדט אַלמי וועגן די מענטשן, וואָס פאַראורטיילן זעלבסטמערדער און אין דער זעלבער צייט „גלאָריפיצירן זיי די, וואָס ווערן דערהרגעט אויפן שלאַכטפעלד..."

דער טראַגישער טויט פון א. אַלמי איז נישט געווען קיין רע־זולטאַט פון אַ פלוצעמדיקן אָנפאַל פון פאַרצווייפלונג צוליב וועלכע עס איז פערזענלעכע סיבות — מאַטעריעלע אָדער מאָראַלישע. עס איז נישט געווען קיין אַנטלויפן פון עפּעס אַן אויסוועגלאָזער לאַגע, וואָס האָט זיך פלוצעם אויף אים אַראָפּגעלאָזט און אים דערדריקט. עס איז געווען אַ צילבאַוווסטער, לאַנג־געפּלאַנטער שריט, וואָס האָט אַרויס־געדרונגען פון זיין פילאָזאָפיע וועגן לעבן און טויט. ער האָט וועגן דעם אָפט געשריבן און איז תמיד געקומען צו דעם זעלבן פּאַראַדאָקסאַלן אויספיר, אַז דער גערעַנגל פאַרן לעבן איז פיל גרויזאַמער, ווי דער טויט גופא.

די פאַרצווייפלונג, וואָס האָט צוגעאיילט דעם טויט פון א. אַלמי, האָט אָבער באַזונדערס שווער געדריקט אויף אים זינט דעם חורבן פוילן — זינט דעם אונטערגאַנג פון דעם דאָרטיקן גרויסן, שעפערישן יידישן צענטער, אין וועלכן אַלמי האָט געהאַט זיינע וואָרצלען, הגם ער איז אַזוי פיל יאָרן געווען פון אים דערווייטערט.

ש. ל. שניידערמאַן

מיט פאַרבראָכענע הענט

וואָלאַדקען —
מיין טייערער פריינדין, דער וווּנדערלעכער
העלדין פון וואַרשעווער געטאָ.
א. אַלמי

THE SHOW MUST GO ON *

די פאַרשטעלונג גייט ווייטער אָן,
גאָטס שפּיל האַלט-אָן אומאונטערבראָכן:
די זון פלאַמט פריילעך, ווי אַ פּאָן,
אויף דעם צעשמעטערטן בטחון.
די שטערן שמייכלען אויף דעם בראָך
און ס׳איילן ווייטער זיך די ימען —
בעת ס׳ראַנגלט זיך דער מענטש אין יאָך
פון פינצטערניש, פון בייז, פון סמען.

די הימלען רימען אַלץ גאָטס כבוד,
זיין חסד, שיינקייט און זיין גבורה,
בעת ס׳בלוטיקט ס׳האַרץ פון מגן-דוד
און ס׳וויינען זעקס מיליאָן פון קבורה.
עס מיניען ווייטער זיך די פאַרבן
און ס׳הנדלט זיך דער רעגנבויגן —
ווי ס׳וואָלט נישט מער געלעבט דאָס שטאַרבן
אין אבלס אויסגעוויינטע אויגן.

אוממעכטיק איז די פויסט — געהויבן
צו דעם טויב-שטומען אוניווערז —
ווי נישטיק ס׳איז דעם פרומענס גלויבן,
ווי נישטיק ס׳איז דעם דיכטערס פערז.
אין גאַנג פון זונען און גאַלאַקסן
האָט אונדזער גורל נישט קיין ווערט;

* „די פאַרשטעלונג מוז אָנגיין״ — אַ טעאַטער-טראַדיציע.

דער צער פון דורות האַלט אין וואַקסן
און ס׳בלייבט פון זעלבער וואָג די ערד.

די פאַרשטעלונג גייט ווייטער אָן,
גאָטס שפּיל האַלט־אָן אומאונטערבראָכן —
און ס׳זיצט דאָס רשעות אויפן טראָן,
אַטאָמען יובלען טויטס נצחון.
צי שיקסט אַ קללה, צי אַ לויב,
אַלצאיינס דיין וויינען, צי דיין מאָנען —
דו ביסט אַ הפקרדיקער שטויב
אין ווילדן ווירבל פון ציקלאָנען.

יום הדין

אין יום־הדין — אין מיטן נאַכט — אין מיטן וואָך —
שטייגט־אויף פון פלאַם, פון ברוך און בראַך —
אַ ייִד מיט פלאַקערדיקער באָרד
און גליִענדיקן וואָרט
און שטרעקנדיק צו גאָט אַ ברענענדיקן מחזור —
הייבט ער זיין קול אויף — און אַ געביילטע פויסט:
— דו אכזר!
דיין רשעות, אֵל צבאות, האָט זיך אַנטפּלעקט, אַנטבלויזט
דורך דיינע פינצטערע שליחים פון בערלין —
דאָס האָסטו דו דאָך, גאָט, דורך זיי, געשאָכטן מיינע זין,
מיין ווייב און מיינע טעכטער!
דאָס האָסטו דו דאָך, גאָט, דו קאָסמישער, באַזויפטער שעכטער,
געפירט אַ פאָלק צו דער עקדה,
ווי ס׳האָט אברהם, אונדזער זיידע,
געפירט אַמאָל זיין זון — אויף דיין באַפעל.
זע, אונדזער בלוט איז אויף דיין שוועל!
אַלמעכטיקער, וואָס בין איך קעגן דיר? אַ וואָרעם,
ווי אַלע קדושים אין די קברים —
דאָך שטיי איך דאָ פאַר דיר אין פעלד,
אָן פחד — און איך קלאָג דיך אָן
פאַר נאַכט און וועלט.
זאָל אונדזער אומגליק פאַלן אויף דיין טראָן,
זאָלסטו קיינמאָל אינעם קאָסמאָס נישט קיין רו געפינען
און אייביק זאָל דיך פייניקן דאָס איכה־ליד
פון ברענענדיקן ייִד,
וואָס איז אַראָפּ פון זינען!

— — — — — — — — — — — — — — —

די נאַכט שטאַרבט־אָפּ. דער מזרח גרויט. ווי טרערן
פון ביימער טריפן, טריפן טראָפּנס פינקלדיקער טוי.
דער ברענענדיקער ייִד — פאַרראַטענער פון גאָט און גוי —
פאַרלעשט זיך מיט די לעצטע שטערן.

BLACKOUT*

פאַרלעשט! פאַרלעשט! עס וואָרענען סיגנאַלן. עס וויינען
די סירענעס,
ווי אין דער מדבר-נאַכט — הי‏ִענעס.
פאַרלעשט אַווו אַ פונק, אַ טראָפּן ליכט, אַ ביסל שיין —
יהי חושך! פינצטערניש זאָל זיין!
און ווי דורך כישוף-האַנט פאַרלעשן זיך די פענצטער און לאַמטערן.
לבנה גיט דעם לעצטן צאַנק און לעשט זיך מיט די שטערן.
דער רינג אַרום סאַטורן
ווערט שוואַרץ אין פינצטערן נאָקטורן.
און איינס נאָך איינס פאַרלעשן זיך די צען לבנות פון יופּיטער.
דער בעטלגיז גייט-אויס אין לעצטן ציטער.
נעבולאַס און גאַלאַקסן
ווערן איינס מיט פינצטערניש, וואָס האַלט אין וואַקסן —
אין וועלט-רוים און אין אונדז, אין אונדזער לייב און גלידער.
שטאָק-פינצטער אונדזער אָטעם, אונדזער וואָרט און לידער.
בני אָדם יושבי חושך וצלמות —
פאַרלאָשן איז אין אונדז דאָס ליכט — דער עמוד-אש פון אבות.
מיט אויגן אויסגעלאָשענע, מיט אַ פאַרלאָשן לשון
און בלינדע פינגער טאַפּן מיר די וועלט, וואָס האָט זיך אויסגעלאָשן,
די וועלט פון סיני און אָלימפּוס — אירע לייכטנדיקע האָרבן —
און שוואַרצער פחד שרייט אין אונדז: גאָט איז געשטאָרבן!
גאָט איז געשטאָרבן!

* פאַרטונקעלונג

געטאָ

לענג־אויס צעקרימטע געסלעך — די דיקע געטאָ־מויער.
דער ווינט רייסט בייז דעם שווערן, שוואַרצן שלאָס.
ס'איז מיטן נאַכט. ווער קלאַפּט? עס קלאַפּט אַ האַנט אין טויער:
שטייט אויף, געפּייניקטער, שטייט אויף צו חצות!

„שטייט אויף צו קללה אויפן שונא און צו תפילה —
שטייט אויף און קלאָגט אַרויס פון זיך דעם צאָרן און דעם גיפט;
זעט: אויפגעוויקלט איז דער הימל־רוים ווי אַ מגילה
און ס'ברענט דורך פינצטערניש די שטערן־שריפט.

„די שריפט דערציילט, דערציילט — פּאַרצייטישע באַלאַדן —
צי הערט איר נישט די טריט די שווערע דורך דער געטאָ־צוים? —
חילות... מחנות... אַנטיוכוס... נבוזראַדן...
טריומף־געשריי פון פרס און פון רוים.

„די זעלבע שטערן האָבן דעמאָלט אויך פאַרשריבן
דעם אָנהייב און דעם סוף פון קריגער־מאַרש דורך שטאָט און פעלד;
פאַרטריבן זענען די, וואָס האָבן אייך געטריבן
און איר — אין געטאָס — זענט געוואָרן: וועלט.

„דער בלוטיקער גערמאַן — דער פייניקער און צוימער —
אויך ער קאָן נישט פאַרצוימען מיט אַ וואַנט דעם אוניווערס;
זעט: ס'פאַלט אויף אים דער שאָטן פון דעם לעצטן רוימער,
די שאָטנס פון דעם יוון און דעם פּערס.

„וואָס איז אַ מויער פאַרן פאָלק, וואָס האָט צעבראָכן
די צוימען אַלע צווישן מענטש און מענטש — און מענטש און גאָט;

צעטראָגן איבער גאָרער ערד גאָטס נאָמען און בטחון
און איינגעקריצט אין אייביקייט: אחד?!

„שטייט אויף צו חצות! געפייניקט לייב און גלידער
און גאָט און שטערן זענען איינס אַצונד;
די נאַכט איז אַ שוואַרץ-טאָוולדיקער אַלטער סידור,
די גאַנצע וועלט — איין אויפגעעפֿענטע ווּנד.

„שטייט אויף צו חצות, איר שטאָלצע, גאָט-געקושטע שלעפער,
מיט געלער לאַטע און אַ האַרץ מיט בראַנד;
מיליאָנען ביי דער טעמזע, האָדסאָן, דניעסטער, דניעפער
דערהייבן זיך צום רוף מיט אייך באַנאַנד.

„שטייט אויף, געפייניקטע, צו קללה און צו תפילה
און קלאָגט-אַרוים פון זיך דעם וויי און צאָרן פון מעת-לעת,
דער הימל-רוים — אַן אויפגעוויקלטע מגילה —
די נאַכט איז גרייט פאַר חשבון און פאַר נס!"

שמע ישראל

די מיטן־נאַכט האָט פּלוצעם אויפגעריסן מיט געשריי,
געשריי וואָס טראָגט אין זיך יאָרהונדערטער פון וויי — — — —
און פענצטער האָבן אויפגעפּראַלט זיך צו דער נאַכט,
קעפּ האָבן, פון אַ טיפן שלאָף דערוואַכט,
געזוכט דאָס קול אין פינצטערן אַרום,
וואָס איז געלעגן איינגעוויגט און שטום —
נאָר אין דער שטילקייט האָט זיך נאָך געהערט
ווי ס׳ציטערט דאָס געשריי און וויגט די ערד — — — —
ש־מ־ע י־ש־ר־א־ל !

אַן אומרו האָט אין הערצער זיך צעשפּרייט
און פּחד האָט פון יעדן לייב געוויים.
מיט יעדן נערוו און חוש האָט איטלעכער געהערט
ווי ס׳טרייסלט זיך דער אינגעווייד פון דר׳ערד
פון דורות־אַלטן יִידישן געשריי :
שמע־ישראל ! פּאַרנעם, גאָט, אונדזער וויי !
און מאַן און ווייב און יונג און אַלט און קינד
געלאָזן האָבן זיך אין גאַס אַריין — און בלינד
געטאַפּט מיט לייב און פינגער דאָס געשריי :
ש־מ־ע י־ש־ר־א־ל !

שמע ישראל — ס׳אייביקע געשריי,
וואָס רויטער איז פון בלוט און ווייסער פון דעם שניי,
גרינער פון דעם בוים און שוואַרצער פון דעם טויט,
טיפער פון דעם הונגער, שאַרפער פון דער נויט ;
קעלטער פון דעם חלף, הייסער פון דעם בליץ —
געוויין, געזאַנג און ציין־געקריץ.

דאָס קול פון מדבר און פון שייטער־פלאַם,
דאָס קול פון פאָלק, וואָס איז אי לייב, אי לאַם,
אַ האַר און קנעכט, אַ שטאָלצער און פאַרשפּאָט.
צען טויזנט מאָל געטויט — און אייביק דאָך, ווי גאָט.

הענט האָבן זיך אין פינצטערניש געשטרעקט
און איינער האָט דעם אַנדערן געפרעגט
אויף יעדער שפּראַך פון וועלט און אויפן ווינק,
מיט אַ דערשראָקן אויג און אַ צעבראָכענער צונג:
פון וואַנען קומט דאָס קול, וואָס ברייט ווי פלאַם
און בלוטיקט ווי אַ וווּנד און רוישט ווי ים?
צי קומט עס פון דער הויך, צי פון דער טיף?
פון אינדזל, צי פון זינקענדיקער שיף?
נאָר איינער האָט דעם צווייטן נישט געהערט,
געשניטן האָט דאָס קול, ווי שאַרף פון שווערד:
ש־מ־ע י־ש־ר־א־ל!

שמע ישראל!
און אין אַ שטורעם איז צעוואַקסן דאָס געשריי —
מיליאָנען קולות אין איין קול פון וויי.
צוויי טויזנט יאָרן האָבן מיט אַ מאָל
צעשריגן זיך, באַהאַפטן אין איין קול
און מיטגעשריגן האָבן תהום און רוים,
די מויערן אין שטאָט און אין דעם וואַלד דער בוים,
די כוואַליעס אין דעם ים און ס׳גראָז אין פעלד.
איין גרויס געשריי געוואָרן אין די גאַנצע וועלט:
ש־מ־ע י־ש־ר־א־ל!

וואָס שפּילסטו זיך מיט אונדז, אָ, גאָט?

וואָס שפּילסטו זיך מיט אונדז, אָ, גאָט?
דאָס פייער, וואָס פאַרצערט אַ שטאָט,
דער פּולווער, וואָס צערייסט אַ לייב —
זיי זענען דיין — דיין צייט־פאַרטרייב.

נישטאָ איז דאָך קיין אַנדער קוואַל
פון ליכט און פרייד, פון גיפט און גאַל,
פון ווילדן אויפברויז און פון רו
חוץ דיר, אָ, גאָט — דען אַלץ איז דו.

יאָ, אַלץ איז דו און דו ביסט אַלץ:
דער בוים, דאָס גראָז, דאָס ברויט, דאָס זאַלץ
און אויך דער חלף אויפן האַלדז
און ס'חיהשע געברום דעם וואַלדס.

דיין חכמה שרייט פון פּולעמיאָט,
פון יעדער שרויף, פון יעדן ראָד,
פון יעדער באָמבע, יעדער קנויט,
וואָס שפּרייט פאַרוויסטעניש און טויט.

אין סוויסטשען פון שראַפּנעל — דיין קול.
אויף בראָך און אומגליק — אַזאַ זול.
טיילסט־אויס יסורים מיט אַ פולער האַנט
פאַר יעדן פאָלק, פאַר יעדן לאַנד.

מיך עקלט דער, וואָס ליגט אין שטויב
און שיקט דיר פאַר זיין צער אַ לויב,
אַ לויב פאַר בלוט, פאַר וויי און ווינד,
פאַר אַ געקוילעטע ווייב און קינד.

אָ, איוב, שריי מיט אונדז ס׳געשריי
פון די יאָרהונדערטער מיט וויי!
רוף גאָט און שטאַרב נאָך אַ מאָל
מיט אונדז באַנאַנד — אין יאָמערטאָל.

צי קען גאָטס שטראָף זיין מער ווי טויט?
און טויט איז ביליקער פון ברויט.
דאָס לעבן ליגט פאַרהונגערט, מאַט
און בלויז דער טויט פרעסט צו דער זאַט.

פאַרשאַפט דיר דאָס הנאה, גאָט?
הער! פון דער ברענענדיקער שטאָט
קייכט ווילד אַ חוזקדיקע שטים:
„דאָס ברענט דער צלם-אלוהים!"

דער שטאָט־משוגענער

תקיעה, שברים... ווער בלאָזט שופר — תרועה, שברים —
אין מיטן נאַכט דאָ, אויפן געטאָ־מויער?
איך, דער שטאָט־משוגענער, שאַל איבער קברים
דעם שופר־גדול פון דעם לעצטן טרויער!

איר זענט מיר נאָכגעלאָפן אין די גאַסן,
געחוזקט און געשלעפּט מיך ביי די פּאָלעס —
און נישט געוווּסט, אַז איך, דער שטאָט־משוגענער,
בין גאָט — דער גאָט פון אומגליק און פון גלות.

אַ גאָט אין שמאַטעס, מיט אַ געלער לאַטע
און מיט אַ מגן־דוד אויפן אָרעם —
דער גאָט פון חורבות און פון שייטערהויפנס,
דער גאָט פון הונגער, טיפוס און פון קברים!

אַלע שטעט און לענדער זענען מיינע, מיינע,
אַלע טייכן, אַלע בערג און אַלע ימען;
פרעגט ביי דער לבנה אויבן, ביי די שטערן,
פרעגט אברהמען און רחלען — אונדזער מאַמען.

שטייט־אויף איר הונגעריקע, קראַנקע, וויסטע,
אַרויס קומט פון די חושכדיקע תפיסה־שטיבער;
געהאָנגענע, אַראָפּ פון אַלע תליות,
קומט, גוססדיקע — אין דעם טיפוס־פיבער!

געשאָכטענע, פאַרגוואַלדיקטע — איר אַלע,
איר, מאַנצבילן, ווייבער, אייניקלעך און זיידעס —
קומט אַלע איצט אַרויס אין גאַס, אין חושך,
און זייט אויף אַלע דורות — מיינע עדות!

זייט עדות פון מיין גבורה און מיין בשורה!
הערט! תקיעה, שברים, תרועה, שברים, שברים!
דאָס רוף איך יענעם אויבן, יענעם ווייטן,
וואָס האָט פאַר אייך נאָר אומגליק, צער און קברים.

הפקר, ווי דער ווינט, האָט ער אייך דאָ געלאָזן,
אוי, הפקר פאַר די רוצחים, פאַר די שענדער —
דער האַקנקרייצלער האָט געשפּרייט אַ קבר
פאַר אונדזער אומה איבער צוואַנציק לענדער.

און דו — וווּ ביסטו איצט, אל מלא רחמים?
אל מלא רחמים — שטיינער מוזן לאַכן!
נישטאָ קיין רחמים און נישטאָ קיין חסד —
בלויז האַס און בראַך און פלוך אויף אַלע שליאַכן!

בלויז האַס און בראַך — און איך, דער שטאָט-משוגענער,
בין גאָט, דער מלך פון מלכים;
דיין טראָן איז מיינער פון איצט אָן אויף אייביק
און מיר געהערן אַלע תפילות, אַלע שבחים!

האזינו השמים, הערט, איר הימלען,
פאַרנעם, דו ערד, מיין אויסגעשריי אַצינדער —
אני — דער גאָט פון אומזין און פון חורבן —
וועל פון דער געטאָ-מויער פלייצן ווונדער.

זעט, זעט, זיי קומען־אָן פון אַלע זייטן,
פון שטיבער און פון גריבער און פון פלאַמען!
איבער זיי — אַ פייערדיקער מגן־דוד.
אונטער זיי — צעשפּאַלטן זיך די רויטע ימען.

כ׳שפּרייט מיינע הענט אויס איבער קעפּ מיליאָנען —
און בענטש אין נאַכט און טויט די שוואַרצע עדה —
ס׳רייסט הבלם גסיסה־קול אַדורך דאָס שווייגן
און ס׳הילט אונדז איין דער פלאַם פון דער עקדה.

האָפּ־האָפּ — קומט טאַנצן, לאָמיר אַלע טאַנצן —
אָט־אַזוי — דורך פייער און דורך פלאַמען טאַנצן —
די לבנה אין דער מיטן — דרייט זיך, דרייט זיך,
ראָד און רעדער — פלינקער, פייערדיקע קראַנצן!

יתגדל ויתקדש... תקיעה, שברים — — — — —
העי, גיכער, העכער, שנעלער, פרייער, פרייער!
אַלע זענען מיר איין פלאַם — די וועלט צו צינדן,
פאַרברענט זאָל ווערן וועלט אין אונדזער פייער!

געלע לאַטע

פּאַמעלעך לעשט זיך אויס די זון אין געלן גאָלד.
די פעלדער זייגן לעצטע שטראַלן — זאַטע;
לעצט ליכט... לעצט גאָלד... די זון אין מערב־האָריזאָנט —
אַ געלע לאַטע.

די נאַכט קומט אָן מיט שטילע, טרויעריקע טריט.
לבנה שאַרט זיך, ווי פאַרשעמט, אַ מאַטע;
לבנה געל... לבנה איבער גאָרער וועלט —
אַ געלע לאַטע.

צום הימל האַלט אַזוי געווענדט דיין שטאָלצן בליק
און מיט דיין בליק קריץ־אויס אין בלאָ די דאַטע:
יאָר ניינצן־פערציק — צייט פון ראַדיאָ, עראָפּלאַן
און געלער לאַטע.

די צייט פון האַקנקרייץ. די וועלט — אַ תפיסה־צעל.
ווער יאָמערט אַזוי עלנט הינטער גראַטע?
דאָס יאָמערט גאָט און פון זיין קלייד, ווי שכינה, שיינט —
אַ געלע לאַטע.

איוב...

דורות לעשן זיך, ווי שטערן
און צינדן זיך שוין מער נישט אָן;
מיט קינס צייכן אויפן שטערן
זיצט אל־שדי אויפן טראָן.

איוב שטייט פאַר אים אַ שטאָלצער
און מאָנט חשבון, ווי אַ האַר —
פאַר דורות טרויער, טויט און אומגליק,
פאַר יאָרהונדערטער פון צער.

איוב הייבט אַ פויסט: „באַשעפער,
אין בלוט פון דורות זינקט דיין טראָן;
פאַר אַלע דורות מאָן איך חשבון,
פאַר שרעק און טויט קלאָג איך דיך אָן!"

שטערן לעשן זיך, ווי דורות.
שטאָק־פינצטערניש. געוויין. קאַשמאַר.
גאָט שטייג אַראָפּ פון טראָן און בוקט זיך
פאַר איובן, זיין שטאָלצן האַר.

אַליין און באַנאַנד

אַשרי האיש

אַשרי האיש —
ס'תהילימל אויפֿן טיש
ליגט אָפֿן און אַליין,
ווי אין מדבר — אַ געוויין — —
און האיש, דער מענטש איז נישטאָ
אין אַזאַ שפּעטער, פֿינצטערער שעה.

ווו איז דער מענטש?

סובמאַרינען אין דער טיפֿעניש פֿון אָקעאַנען.
אַ מייל אַ רגע איילן עראָפּלאַנען
די ראַדיאָ ליאַרעמט פֿיר און צוואַנציק שעה —
און דער מענטש איז נישטאָ.

ווו איז דער מענטש?

ס'צעקרישלען זיך, ס'צעשפּרייטן זיך אַטאָמען.
דער גאַנצער קאָסמישער פֿענאָמען
וואַרט — אַן איינגעפּרעסטער אין איין שעה —
און דער מענטש איז נישטאָ.

ווו איז דער מענטש?

אַשרי האיש —
ס'תהילימל אויפֿן טיש
ליגט אָפֿן און פֿאַרשעמט
אין דער אייביקער און וויסטער פֿרעמד
און ס'וויינט דאָס תהילימל אין שפּעטער שעה:
נישטאָ דער מענטש — נישטאָ.

טאַנץ, טענצערין, טאַנץ!

טאַנץ, טענצערין, טאַנץ,
טאַנץ מיך, טענצערין, אויס —
אין ברענענדיקער וועלט,
אין פלאַקערדיקן הויז.

אַ טאַנץ בין איך, אַ טאַנץ,
פון ביינערנעם געפלעכט;
און אין געפלעכט — געפעכט
פון ווילדע טעג און נעכט.

אַ טאַנץ, אַ טאַנץ אַזאַ,
אַ טאַנץ פון צער, וואָס לאַכט;
אַ טאַנץ, וואָס וויינט אין פרייד,
אַ טאַנץ — נישט דאָ געדאַכט.

אַ טאַנץ בין איך, אַ טאַנץ —
אַ טאַנץ, אַ מענטש, אַ פערז;
אַ דריידל אין געדריי
פון מעשי אוניווערז.

טאַנץ, טענצערין, טאַנץ,
דעם טאַנץ פון מענטש און אות,
פון גאָרנישט און פון אַלץ,
פון אָנהייב, סוף און חצות.

אין דיין יעדן שווינג,
אין דיין יעדן בויג —
ציטער פון מיין בלוט,
פייער פון מיין אויג.

טאַנץ, טענצערין טאַנץ,
טאַנץ מיך, טענצערין, אוים —
אין ברענענדיקער וועלט,
אין פלאַקערדיקן הויז.

ביכער

מיין שטוב איז איבערפולט מיט נאַכט און שטילקייט,
פון וואַנט צו וואַנט, פון סטעליע ביזן דיל;
נאָר ווערטער רייסן זיך צו מיר פון שאַפעס ביכער
און פאַלן אויף דער ערד, דערשטיקט און שטיל.

איך שפּאַר זיך מיט מיין גוף דורך נאַכט און שטילקייט,
פאַרעקשנט און פאַרצווייפלט — טריט נאָך טריט;
און רעד זיך אין געדאַנק דורך מיט די ביכער —
מיט דורות רייד באַהעפט זיך מיין געמיט.

רייד רייסן זיך אַרויס פון תפילה־טאָוולען —
אַ שאָרך... אַ שטילער מורמל פון אַ בלאַט;
קאָנפוציוס וויל מיר, דאַכט זיך, עפּעס זאָגן
און ס'האָט זיך עפּעס־וואָס דערמאָנט סאָקראַט.

איך הער זיך איין מיט אַלע אברים, נערוון:
שפּינאָזאַ שושקעט עפּעס צום רמב"ם — — — —
נאָר... ווערטער פאַלן טויט אין נאַכט און שטילקייט,
ווי שמעטערלינגלעך אינעם ליכט פון פלאַם.

איך טרעט אויף טויטע ווערטער פון די דורות,
געפאַנגען אין דעם שווייגן — שעה נאָך שעה;
אַזוי פיל שיינע רייד, אַזוי פיל חכמה,
אַ בוך אויף בוך — און ס'איז קיין פרייד נישטאָ!

מוראַשקעס

ביי מיינע פיס — אימפּעריעס, וווּנדערלעכע קיניגרייכן
פון מוראַשקעס — פון דראַבנע, אָבער שטאָלצע ראַסן;
און קיניגנס און אויבערהאַרן — ווער איז זייער גלייכן?
און שקלאַפן פיל מיליאָנען, אַרבעטסזאַמע מאַסן.
אַן אייביקער געלאַף, געאייל, אַן אומאויפהערלעך יאָגן,
געביי און קאַמף, אַן אייביק שאַפן און צעשטערן,
ווי פון אַ בלינדן ווילן — צי פון געהיימען ציל — געטראָגן
דורך טויטן און געבורטס, דורך ווערן און נישט-ווערן.

וואָס טרייבט זיי, אָט די דראָבנע ברואימלעך, אין זאַמד באַגראָבן?
וואָס איז דער זין פון זייער זאַמדיק, פלייסיק קריכן?
מסתמא אויך חכמים צווישן זיי פאַראַן, וואָס האָבן
געפונען סוד און זין אין זיין פון מילבן-איכן.
צי ווייסן זיי אויך פרייד און צער, צי האָבן זיי באַגערן?
איך זע נאָר, ווי ס'באַוועגן זיך די פעלקער-שטויבן;
און איך, דער מענטש — אַ גאָט, וואָס נישט זיי קענען זען, נישט הערן
איך קוק אויף זיי אַראָפּ מיט ביטול-שפּאָט פון אויבן.

איך ווייס מיין מאַכט. זיי קענען מיין קאַפּריז, מיין ווילן נישט וווייכן.
איין נישטער מיט מיין מינדסטן פינגער, בלויז אַ גראַבל —
און ס'ווערן חרוב, אָפּגעווישט אימפּעריעס, קיניגרייכן
און פעלקער ווערן אויסגעראָט, ווי דורך אַ מבול.
אָט ברעך איך אָפּ אַ צווייג און מיש-צונויף צוויי מילבן-לענדער —
אַ ווילדע פּאַניק — טויט-געראַנגל — מאַסן-קברים — — —
איך בין אַזאַ אַלמאַכטיקער! כ'מאַך חרוב און פאַרענדער — —
קאַפּריז פון טויט און לעבן ווייגט מיין שטאַרקער אָרעם.

כ'הייב-אויף מיין קאָפּ פאַרטראַכט. און ווער איז איבער מיר, דאָרט אויבן?
צי זיצט נישט דאָרט אַ לץ אַזאַ, ווי איך — אַ גיבור —
און קוקט מיט שטאָלץ און שפּאָט אַראָפּ אויף אונדז, די מענטשן-שטויבן,
אויף אונדזערע אומשטיינס-געזאָגטע לענדער-גריבער?
וואָס איז אים אונדזער טרויער, אונדזער אומגליק און יסורים,
ווען ס'קאָרטשעט אונדזער גוף זיך און די ציינער קריצן?
אָט שיקט ער אָן אויף אונדז — אין זיין קאַפּריז — אַ חורבן-שטורעם
און לאַכט פון אונדזער צער מיט דונערן און בליצן.

אָ, מוראַשקעס! נישט איר זענט נידעריק, נישט איך דערהויבן.
איין גורל איז באַשערט פאַר מילב און מענטשן-ריזן;
ס'קען יעדע וויל צעטרעטן אונדז אַ פוס פון אויבן,
ווייל אויבן איז — נישט דין, נישט רחמים — נאָר קאַפּריזן.
פון אויבן לויערט תמיד הפקר, חורבן אומגעריכטער.
די ערד איז בלויז אַ גורל-שפּיל — אַ פּונקט — אַ ציפער;
וויי-וויי דער מילב, וויי-וויי דעם מענטש און ווייער נאָך דעם דיכטער,
וואָס פילט דעם טיפן צער פון נישטיקייט נאָך טיפער.

אומעטום

מגדל דוד, כינעזישע מויער —
אומעטום דער זעלבער טרויער.

פירענייען, הרי יהודה —
אומעטום אַ לעצטע סעודה.

ביי ירדן, דניעפּר, דאָניי, טיבער
טראָגט זיך אונדזער קלאָג בציבור.

טויט־גרימאַסע אין יעדן שפּיגל.
בלוט פון קינדער אין יעדן ציגל.

אַ קרבן ברענט אין יעדן פייער.
אויף יעדן בוים הענגט אַ באַפרייער.

נאָך דער שלאַכט

אַהיימגעקומען מיד פון בייזן טאָג־יאַריד
און פונעם אָוונט אין אַ רוישיקער קאַפּיי — — —
און מיטאַמאָל דערפילט דעם טרויער פון אַ ליד,
דעם ווייטיק פון אַ נישט־געשריבענעם געשריי.

אַצינד בין איך אַליין — אַליין מיט זיך און נאַכט
און ס׳דאַכט מיר: כ׳בין אַ זעלנער, וואָס האָט אויפגעוואַכט
אין וונדן, נאָך אַ שלאַכט, אַליין אין פעלד —
און פילט ווי ס׳בלוטיקט אין זיין לייב די וועלט.

ס׳איז טיפע נאַכט אין אים. און ער — אַ נאַכט אין נאַכט.
ווער האָט געזיגט און ווער פאַרלוירן האָט די שלאַכט?
דער זיגער און באַזיגטער זענען שוין נישטאָ.
ס׳איז דאָ בלויז נאַכט און טויט און הונגעריקע קראָ.

די שטערן און גלגלים גייען זייער גאַנג.
איז בלויז דער ערד־פּלאַנעט אַזוי פאַרסמט און קראַנק?
די נאַכט איז טויב און שטום. די פינצטערניש — אַ שטיין.
דער זעלנער אויפן פעלד — ווי איך אין שטוב — אַליין.

אַליין, אַליין — אויך גאָט איז ווי אַליין און שטום,
ווי איך און ווי פאַרלאָזטער זעלנער אויפן פעלד — — —
און ס׳נעמט אַזאַ רחמנות פלוצעם מיך אַרום
אויף זיך אַליין, אויף יעדן מענטש, אויף גאָט און וועלט.

אַזעלכע אָוונטן

ס׳זענען אַזעלכע אָוונטן דאָ,
ווען שווייגן לאָדט־אָן יעדע שעה,
ווי אין אַ וועלט, וואָס נישטאָ,
ווי אין אַ וועלט — אויסגעטראַכט
בלויז אויף אַן איינציקער נאַכט.
און איך אַליין — איך און נישט איך,
אַזוי ווי אַ פרעמדער ביי זיך,
ווי ס׳וואָלטן מיך היינט נישט דערקענט
דאָס בעט און דער טיש און די ווענט — — — —
און ווען מיין שאָטן פאַלט
אויפן שפּיגל־גלאָז — גלאָצט מיין געשטאַלט
פאַרוווּנדערט: ווער איז ער, אָט־דער,
וואָס דרייט זיך אַהין און אַהער?
און איך און די סטעליע און דיל —
איין שווייגנדיק־שטומער „שאַ־שטיל".

איין שווייגנדיק־שטומער „שאַ־שטיל" —
איך און די סטעליע און דיל.

שפּאַן איך אַזוי שעה־אויס און שעה־איין
אין אָוונט פון זיין און נישט־זיין
און ס׳פאַלט אַ מחשבה מיר איין:
כ׳בין אפשר אַמאָל שוין געווען
און אַלץ, וואָס געזען און געשען,
איז עבר — אַמאָל און אַמאָל —
דערפאַר הער איך איצט נישט קיין קול,
נישט קיין שאָרך, נישט קיין קלאַנג, נישט קיין טאָן

פון דער טיר, צי פון דעם טעלעפאָן,
נישט אין זיך און נישט אין אַרום —
און ס׳זאָגט וואָס אָן ווערטער מיר, שטום:
ביסט אַ גייסט, ביסט אַ גייסט, ביסט אַ גייסט,
וואָס וואָגלט, וואָס בלאָנדזשעט, וואָס שפּרייזט —
און דו און די סטעליע און דיל —
איין שווייגנדיק-שטומער „שאַ-שטיל".

איין שווייגנדיק-שטומער „שאַ-שטיל" —
איך און די סטעליע און דיל.

וואָלט אַ ציטער געטון כאָטש אַ שויב,
וואָלט אַ מויז זיך געראָיעט אין דרויב!
נאָר... פּלוצעם גיט מיך וואָס אַ הויב.
אַזאַ כוח אַ פרעמדער, אַ שרעק,
און איך גיב זיך אַ וואָרף און אַ שטרעק
צו דער טיר, צו די טרעפּ, צו דער גאַס
און איך טראָג זיך — אַ ווילד משוגעת —
און קוק יעדן אין פּנים אַריין,
צי ער זעט מיך, צי ער ווייס פון מיין זיין — —
און יעדער פאַרוווּנדערטער קוק
און איטלעכער קלאַנג אויפן ברוק,
שרייט אויס אין מיר: ברוך-הבא!
דו ביסט דאָ, דו ביסט דאָ, דו ביסט דאָ,
ווי דער הונט, די מאַשין און דער בוים —
אַ בילד אין דעם ראַם פון דעם רוים.

אַ בילד אין דעם ראַם פון דעם רוים —
ווי דער הונט, די מאַשין און דער בוים.

לך־לך

לך־לך — אברהם, גיי!
גיי אין זון, אין ווינט, אין שניי — — —
און אברהם נעמט דעם שטעקן,
שרה — קישנס, פאַן און בעקן
און מען וואָגלט טריט־ביי־טריט
און פון הינטן גייען־מיט:
יצחק, רבקה, יעקב, לאה,
רחל, שאָף און רינד — אַ מאה;
און מען וואַנדערט און מען שפּאַנט —
שטאָט נאָך שטאָט און לאַנד נאָך לאַנד.

משה זעט — פון סיני הויך:
אבות גייען — גייט ער אויך.
גייען אהרן און צפּורה,
גייט די שכינה און די תורה;
מרים — מיט איר פּויק פּאָרויס
און נאָך איר גייט קליין און גרויס,
שישים ריבוא ייִדן גייען,
גייען, גייען לאַנגע רייען
מיט געפּעק און מיט געזאַנג
אין געדראַנג אין ווייטן גאַנג.

הערט דער מלך שלמה טריט.
ייִדן גייען — גייט ער מיט.
שפּאַנט דער בלינדער צדקיהו,

שפּאַנט דער נביא אליהו
און שולמית, פלינק און גרינג,
שפּאַנט און טראַכט פון שלמהס רינג
און זי הערט נישט ווי ישעיה
רעדט פון פרידן, פעלקער פרייע
אין די קומענדיקע טעג —
ווי עס פירט דער וואַנדער־וועג.

וואַקסט און וואַקסט אַלץ דער פּאַראַד
פון די דורות נע־ונד —
גייט נחמיה, גייט אַביי,
רב אַבטליון און רב שמעיה,
טרומפּעלדאָר און משה העס,
גייט ר' מאיר דער בעל־נס,
גייט רב נחמן פון בראַצלאַוו,
גייען שטאָלץ חלוצים בראַווע
נאָכן בת־קול: לך־לך — —
און קיין רו איז אַלץ נישטאָ.

לאָמיר זינגען

לאָמיר זינגען אַ געזאַנג,
שירה, שירה — אַ געזאַנג,
אַ געזאַנג —
נישט פון חוהן מיט דער שלאַנג,
נישט פון קינם שוואַרצער זינד,
נישט פון בראָך און בלוט, וואָס רינט,
נייערט שירה — אַ געזאַנג
פון דעם לעצטן-לעצטן גאַנג
צו משיחן בן דוד,
אַ געזאַנג פון פרייד און כבוד — — —
פון אור-כשדים, אַרם-נהרים
און פון גושן אין מצרים,
ביזקל קראָקע און שאַנכיי,
ביזקל ברוקלין און טערקיי,
ביזקל קריק קיין ירושלים,
דאָרט צו מאַכן אַ לחיים
מיט משיחן דעם האַר,
מיט משיחן דעם שר —
און דערפאַר
לאָמיר זינגען אַ געזאַנג,
אַ געזאַנג פון לעצטן גאַנג,
שירה, שירה — אַ געזאַנג,
אַ געזאַנג —
גאָט צו דאַנק!

לחיים צום טויט

אַז משה איז טויט,
קאָנפוציוס, סאָקראַט,
שפּינאָזאַ און יום —
איז טויט אַזאַ פּשט,
איז חכמה דער טויט,
און אמת און דין,
איז לעבן דער טויט,
באַשיידונג און זין.

אַז טויט זענען, טויט
שולמית און רות
און קלעאָפּאַטראַ —
איז טויט אַ געזנום,
איז ליבע דער טויט,
אַן אייביקער קוש,
אַן אייביקער גלוסט
פֿאַר איטלעכן חוש.

אַז דוד איז טויט,
הלוי, ביזע,
פּעטראַרקאַ און ליסט,
ווערלען, לי־טאַי־פּע —
איז טויט אַ געזאַנג
פֿון כאָר און קלאַוויר
פֿון פֿידל און פֿלייט —
אַ שיר, מזמור שיר.

מיליאָנען יאָר טויט
מיט מיליאָנען יאָר ח"י —
מיט די לעבנס פון די,
וואָס גייען פאַרביי — — —
און ס'טרינקען די נאַכט
און דער מאָרגנרויט,
די ערד און דער ים
„לחיים" צום טויט.

„לחיים" צום טויט
מיט דורות געדאַנק,
מיט דורות געזאַנג,
מיט דורות פאַרלאַנג —
דעם מלכות פון טויט
אויף אייביק פאַרטרויט — —
דערפאַר — בלויז דער נאַר
האָט פאָרכט פאַרן טויט.

טראָפּנס זון...

ס'איז טאָג נאָך, נאָר כ'שפּיר דורך פענצטער שוין דעם אָוונט.
לבנה גנבעט זיך אין זונס רשות אַריין;
און ס'וויגט זיך מיין געמיט איצט, ווי אַ קינד אין וויגל,
צווישן ליכט און פינצטער, צווישן זיין־נישט־זיין.

ס'ווערט טונקעלער אַלץ. מיין קאָפּ אויף ראַנד פון פענצטער
זעט זון איצט ווי אַ רויטע, בלוטנדיקע וווּנד;
פון ביכער־שאַפע קומט אַ קול: אחרימון
און אַהורא־מאַזדאַ ראַנגלען זיך אצינד.

אויף מיין דרימלדיקן קאָפּ איצט טריפן, טריפן
די לעצטע טראָפּנס זון, ווי הייסע טראָפּנס בלוט;
איך הער מיט אַלע חושים ווי גאַטאַמאַ בודאַ
און דער שפּאָלער זיידע פירן אַ דיספּוט.

דער שפּאָלער זיידע שמייכלט ליב: „אונדז האָט געלערנט
ישראל דער בעל־שם, אַז אַלץ איז לויטער פרייד;
די פרייד, דער קוואַל, וואָס טרינקט־אָן אַלע וואָרצלען
פון בוים און מענטש, פון גראָז און פון רייד”.

זאָגט בודאַ שטיל: „ס'איז אַלצדינג לויטער דימיון,
די זון, די שטערן און דעם הימלס פאַרב;
טו־אויס זיך פון די ערדישע הנאות,
באַהעפט זיך מיט דעם גרויסן גאָרנישט — שטאַרב!”

כ'הייב אויף דעם קאָפּ. די שטוב איז פול מיט חלום.
איך לויף אַרויס צו שטערן און לאַמטערן־שיין;
און ס'דאַכט מיר: יעדער מענטש איז אַ בעל־שם־טוב,
נאָר איך, ווי בודאַ, וואָגל אין נישט־זיין...

פּראָצעסיע

פֿאָנען פֿלאַטערן, פֿאָנען —
פֿאָנען פֿון אַלע פֿאַרבן;
אַ שיף קומט־אָן אין האַפֿן,
איר פֿאָן — אַ טויטער שאַרבן.

מחנות מאַרשירן, מחנות —
טריט וויינען, מאָנען, בעטן;
פֿאָרויס דריי פּייקלערס ציִען,
דריי פּייקלערס — דריי סקעלעטן.

די פּויקן — פּויקן, פּויקן,
די מחנות שפּאַנען, שפּאַנען;
בום־בום — פֿון וווּ? פֿון וועמען?
בום־בום — וווּהין? ביז וואַנען?

לעפֿצן ציטערן, לעפֿצן.
אין שטומקייט קעפּ געבויגן;
נאָר באַראַבאַנען רוישן,
נאָר לידער אין די אויגן.

פֿאָנען פֿלאַטערן, פֿאָנען —
פֿאָנען פֿון אַלע פֿאַרבן;
די זון פֿאַרגייט. די מחנות
מאַרשירן ערגעץ — שטאַרבן.

יעקב גייט

ויצא יעקב — יעקב גייט,
ווערט אויף וועגן אזא פרייד.
אזא פרייד, אזא געזאנג —
אין זיין גאנג.

פון באר־שבע ביזקל חרן
בלאזט דער ווינט, ווי אין א האָרן:
מאַכט א וואַרע, זייט געגרייט —
יעקב גייט!

בייגן ביימער איין די צווייגן
מיט די טייטלען, נים און פייגן —
כיבוד פיינעם, ווי עס פאסט
אזא גאסט.

זינגען זאַנגען אים א זמר.
קינדער, רינדער, עופות, לעמער
הוליען — טוליען זיך מיט פרייד
צו זיין קלייד.

קוועלן קוואַלן, לאַכן זאַכן —
שטויבן, דרויבן אויף די שליאַכן.
און ס׳באַגלייט דעם פאַסטעכם פלייט:
יעקב גייט!

מלחמה...

אויף יענער זייט ים איז דער קריג.
אויף יענער זייט ים שרייט דער האַס.
און איך ליג אין שטוב דאָ און ליג
און האָרך צו דעם רויש פון דער גאַס.

איך האָרך צו דעם רויש פון דער גאַס
און איך שפיר מיטן בלוט און געביין:
אין מיר איז דער קריג און דער האַס,
אין מיר איז דאָס חורבן־געוויין.

אין מיר איז דאָס חורבן־געוויין,
אין מיר טריאומפירט דער טויט.
מיין שונא — דאָס בין איך אַליין
און צעשמעטער, וואָס איך האָב געבויט.

איך צעשמעטער, וואָס איך האָב געבויט
און קוועל פון מיין אייגענעם שפּאָט;
איך ווייס, אַז ס'איז עמעצער טויט,
נאָר כ'ווייס נישט, צי איך, אָדער גאָט.

באַהעפטונג

צי וויל דאָס גרעזל זיין אַ וואַלד?
איך וויל זיין — מיליאָנען;
איך וויל מען זאָל אין מיין געשטאַלט
מיין אייביק פאָלק דערקאָנען.

ווער וויים, צי איינזאַם איז אַ גראָז
צווישן אַלע גראָזן;
נאָר איך בין איינזאַם ווי אַ האָז
אין נאָרע ווו, פאַרלאָזן.

איך האָב געוואָלט אין זיך אַליין
די גאַנצע וועלט באַהאַלטן;
געזען בלויז אייגענעם געביין
אין אַלערליי געשטאַלטן.

נאָר ווען אומגליקן און צער
באַלאַגערן מיין טויער —
שטיי איך אַ הילפלאָזער, אַ נאַר,
אָן טרייסטונג אין מיין טרויער.

שווער צו זיין איין גראָז אין פעלד,
איין בוים, אָן ברידער־ביימער;
און שווערער נאָך — אַ מענטש אָן וועלט,
אַ וויטער, אַ געהיימער...

כ׳וויל באַהעפטן זיך מיט מער,
מיט פאָלק אין אומגליק קלאָגן;
און נאָך מיין טויט זאָל וויינען ווער
און קדיש נאָך מיר זאָגן.

בריוו

די לופט אין צימער ווערט דינער,
די נאַכט איז שווער און טיף;
איך זיץ ביי דער לאָמפּ און לייען
אַלטע, צעקנייטשטע בריוו.

די שטוב ווערט פול מיט געשטאַלטן,
אַ קול אַ ווייטער רופט;
איך פיל ווי הינטער די פּלייצעם
אָטעמט ווער קאַלטע לופט.

די לאָמפּ פאַרלעשט זיך. און פינצטער
ווערט אין מיר און אין הויז;
און אויגן, ווי פייער־פליגן,
לייכטן־אויף — לעשן זיך אויס.

ביים שכן זינגט איצט אַ מיידל
אַ לבנה־מאָטיוו;
איך שרייב ביים שיין פון לבנה
אַן ענטפער אויף אַלטע בריוו.

לוויה

איך גיי נאָך מיין אייגענער לוויה
און לופּטיק און ווינטיק־גרינג איז מיין שפּאַן;
מיטן ניגון פון אָמר־אביי
ווײנט אַן אומבאַקאַנטער מאַן.

די גאַסן, ווי וואָלקנס רויך און נעפּל,
גיסן זיך צונויף מיט הימלשן סטעפּ;
די זון — אַ גרויסער, גאָלדענער עפּל —
וויגט זיך, וויגט זיך איבער קעפּ.

קעפּ צינדן זיך אָן אין לעצטן פלאַקער,
פעלד לויפט אַנטקעגן, געשאָכטן, רויט;
אין ווייטן ווו — אַ מאַן מיט אַן אַקער
פאַרפלאַנצט קערנער — פרישן טויט.

מויערן לעשן זיך אויס, ווי ליכטער
און ס׳פאַרלעשט זיך אויך דאָס פרעמדע געוויין:
אין רויך צערינען טריט און געזיכטער
און לופּטיק שפּאַן איך אַליין.

ברידער

אין איטלעכן איינעם פון אונדז,
אין אונדזער געביין, אין די גלידער —
געראַנגל פון פיינטלעכע ברידער.

אין שטילקייט פון תאוותשער נאַכט
צערייסט אונדז דאָס בלוטיקע שרייען,
דער יאָמער פון הבל און קין.

ס׳צעטרייסלט אונדז עשוס געברום
און יעקבס פרום־האַרציקע תפילה —
קול צדיק און קול פון גאַרילע.

מיר זענען אויך יוסף אַמאָל
און זיינע פאַרקויפער, די ברידער —
דערפאַר וויינען אונדזערע גלידער.

וישמח משה

וישמח משה —
ס'האָט זיך משה געפרייט
מיטן אייגענעם גוף,
מיט די אייגענע רייד,
מיט די שטערן אין רוים,
מיטן גראָז אויף דער ערד,
מיט אַלץ, וואָס איז דאָ,
מיט אַלץ, וואָס באַשערט.

וישמח משה —
ס'האָט זיך משה געפרייט
מיטן מדבר, וואָס האָט
פאַר זיין בליק זיך געשפרייט,
מיטן כוח אין אים,
וואָס דערקענט האָט, דערקענט
דעם אייביקן פלאַם
אין דאָרן, וואָס ברענט.

וישמח משה —
ס'האָט זיך משה געפרייט
מיט דער שליחות, וואָס האָט
אין אים זיך געגרייט — — —
און דער גאַנצער אָרום
האָט געגרייט זיך מיט אים
צו האָרכן זיין וואָרט,
צו צעטראָגן זיין שטים.

אַ חלום

אַ שוואַרצער ים פון נאַכט נעמט מיך אַרום פון אַלע זייטן
און ס׳שווייגט די פינצטערניש עקשנותדיק און האַרט —
ווי ס׳וואָלט דאָס שווייגן און דאָס פינצטערניש פון אַלע צייטן
מיט אָטעמס איינגעהאַלטענע געוואַרט —
געוואַרט — אויף וואָס? אויף אָנהייב, אָדער סוף, צי אפשר נס?
קיין קול פון ערגעץ נישט, קיין שאָרך, קיין ווייטער בליאַסק פון ליכט —
אַן אוניווערס — אַ פינצטערער, אַן אימהדיקער מת,
אַן צלם-אלוהים, אָן פאָרעם, אָן אַ געזיכט.
און ווער בין איך דאָ דער, וואָס זוכט און פרעגט אָן ווערטער, שטום?

איז דאָס דער טויט? איז דאָס דער גורל פאַרן מענטש באַשערט —
צו ווערן אַ שטיק פינצטערניש אין פינצטערן אַרום
נאָך זיין געפייניקטער נסיעה אויף דער ערד?
און ס׳קומט אויף מיר אַ קול אַזאַ, אָן קלאַנג, אָן מינדסטן פלאַטער,
ווי טיף פון זיך אַליין צו זיך אַליין געווענדט:
דו ביסט אַ חלומער אין שוואַרצן קאָסמישן טעאַטער —
האָסט אויפגעוואַכט און האָסט די וואָר דערקענט,
די וואָר פון גאָרנישט זיין — חוץ אייביק-שווייגנדיקע נאַכט,
אַ נאַכט, באַזייט מיט גייסט-אַטאָמען, זעלישע ווי דו —
וואָס חלומען, דערוואַכן, שלאָפן-איין אין חושכדיקן טראַכט —
צו חלומען אויפסניי — אין מיטן גליווערדיקער רו —
פון וועלט-געשטאַלט און מענטש-געברויז און דורותדיקן גאַנג,
פון אייביקן געראַנגל, שאָטן-שפּיל און שטערן-שיין —
אַטאָמען-חלום בלויז אין ניט-געשטאַלטיקטן געדאַנק —
שלאָף איין, שלאָף-איין און חלום נאָכאַמאָל — פון זיין.

צווישן שטערן

ס׳זענען קיינמאָל נישט געווען אַזוי פיל שטערן
ווי אין יענער ווייסער ווינטערדיקער נאַכט,
ווען איך, אַ דרייצן־יאָריקער, ווי נאָר־וואָס אויפגעוואַכט,
ווי אַ געקומענער — ווער ווייס פון וואַנען —
בין אַ פאַרכישופטער אין מיטן הויף געשטאַנען,
אַ קליינינקער, אַן עלנטער, צווישן אַלע שטערן —
און געוואָלט פאַרשטיין,
וואָס קיינער האָט נאָך נישט פאַרשטאַנען.

אַרומגעהילט פון נאַכט און שניי און שלאָף און שווייגן,
האָט זיך געריסן אַ געשריי פון מיר, אַ רוף,
נאָר שטיל ווי אַלץ אַרום פאַרבליבן איז מיין קליינער גוף —
און מיטאַמאָל האָב איך בחוש באַנומען,
אַ קליינינקער, אַן עלנטער צווישן אַלע שטערן —
און געוואָלט פאַרשטיין,
וואָס קיינער האָט נאָך נישט פאַרשטאַנען.

דער אַלטער אַקטיאָר

דער טרויעריקסטער מענטש —
דער אַלטער, איינזאַמער אַקטיאָר:
אין פרעמדע לעבנס אויסגעשפּילט,
פאַרשפּילט זיין וואָר.
געוויינט, געלאַכט, געצאָרנט
מיט פרעמדן טרויער, פרייד, פאַרדראָס —
אַזוי פיל מאָל געשטאָרבן —
אין הילכיקן אַפּלאָוז.

איצט, אַז אַלע לאָמפּן
זענען אויסגעלאָשן, קאַלט,
דערשרעקט אים אין דער פינצטערניש
ס׳אייגענע געשטאַלט.
מיט בלינדע שטייפע פינגער
באַטאַפּט ער ס׳בעט, זיין לייב, די קני —
און פרעמד און אומפאַרשטענדלעך
זעט אויס אים די רעזשי.

די ברעמען פאַלן־צו,
אַ פאָרהאַנג איבערן אויג;
דער ווייסער קאָפּ — אַ ציטער,
ווי אין פאַרנויג;
אַ לאָמפּ לייכט־אויף אין נעפּל,
פון ווייט — ווי אַן אַפּלאָוז,
און באַלד — ווי פליגל־פלאַטער,
ווי ווייכע טריט אין גראָז.

אַ קלויזניק

אַז אַ קלויזניק גייט אַרוים אויפֿן פֿעלד,
איז פֿאַר אים די גאַנצע וועלט
חומש און רש״י און גמרא.
אין רוישן פֿון ווינט הערט ער בפּירוש
אַ פּירוש,
אַ סברה.
אַרום און אַרום אים איז — לויטער חידושים
פֿאַר זיינע חושים,
דעם מוח צו שאַרפֿן.
אַן אַלטער טאָפּאָל צווישן פֿעלד און וואַלד
נעמט-אָן ס׳געשטאַלט
פֿון רב טרפֿון.
פֿון בלעטער-געשאַרך, פֿון וואַסער-קוואַל
דערטראַגט זיך צו אים אַ מאמר-חז״ל —
און ס׳גאַנצע פֿעלד איז ביי אים אַזוי גלאַט
ווי פּשט —
און אויפֿן פּשט האָט ער אַ פּשטל,
אַ האַרבע סוגיא — אין יעדן בלעטל,
אין יעדן שאַרפֿל גראָז —
יקנה״ז.
אין די כריזאַנטעמעס
זעט ער אַ רמז
כי אמת
מארץ תצמח —

דער אמת שפּראַצט אַרויס
פון ערדישער שוים
און אין אַלצדינג, וואָס ווערט און וואָס איז,
אין מענטש און אין ווערעמל אונטער די פיס,
אין פלאַטערן, פליסטערן, שפּראָצן —
כביכולם רצון.

ה׳ אייר, תש״ח

די שעהען — שעהען, אָנגעפּראָפּט מיט כוח פון צוויי טויזנט יאָר,
מיט דבורהס ליד און איכה־צער און לידער פון חלוצים־דור —
זיי האָבן אימפּעטיק ווי אייזבערג ווען צעגליט אין זוניק ליכט,
ווי שרפה־פלאַם וואָס שפּרינגט פון בוים צו בוים — אין וואַלד געדיכט —
אַראָפּגעלאָזט אויף מיר זיך מיט גערויש און רעש — אויף מיינע ווענט:
די שעהען, אויסגעבענקט אין סידור און אין פייערן געברענט
די שעהען, ווען די וואָר ווערט חלום און דער חלום ווערט אַ וואָר,
ווען נס און חורבן שטייען אונטער גאולה־חופּה, ווי אַ פּאָר.

געשאַל פון שופרות פון די הרי־ציון און פון יעדן לאַנד,
ווו ס׳קלאַפּט אַ יידיש האַרץ און דאָרט ווו קראָען קראַקען נאָכאַנאַנד
אויף דעם מיליאָנען־גרוב פון אונדזער פאָלק, פון קינד און מאַן און ווייב,
אויף טויט, וואָס לעבט אַצונד אין איטלעכן פון אונדז אין אונדזער לייב.
איך הער אין מיינע דלד אמות איצט דאָס מאַכטיקע געשריי,
געמישט פון גאולה־יובלעריי און גרוילנדיקן גסיסה־ווײ — — —
פאַרוואָס זיץ איך אַן איינזאַמער אין שטוב איצט, צווישן גראָע ווענט,
ווי כ׳וואָלט דעם אַלטן סיני־גאָט, דעם גאָט פון נסים נישט דערקענט?

צי האָב איך נישט מיט אַלעמען געהאָפט, געבעטן און געגאַרט,
מיט אַלע דורות דורך נסיונות שווערע אויפן נס געוואַרט?
פאַרוואָס בין איך אַליין מיט זיך איצט און פאַראַבלט אין געוויין?
פאַרוואָס?... און כ׳שריי אַרויף צום הימל און נאָך מער צו זיך אַליין:
דער גאָט פון דער עקדה וואָס האָט איובן מיט קרעץ געשענדט
און זעקס מיליאָנען איובס היינטיקע ווי בלינדע שאָף פאַרלענדט,

דער גאָט, וואָס שפּרייט דעם וועג צום נס מיט מאַסן־טויט אויף יעדן שפּאַן —
איז פרעמד מיר, פרעמד — ווי ס׳איז מיר פרעמד דער ייד פון פּעץ און קורדיסטאַן.

איך רעד צו זיך — איך בעט צו זיך — מיט תהילים־תפילהדיקן וואָרט:
אַנטלויף, אַנטלויף, געפּייניקטער, אַנטלויף פון דיין פאַראיינזאַמט אָרט,
פאַרגעס דעם חורבן־וויי און טרייב פון זיך אַרויס דעם וויסטן טויט
וואָס יאָמערט פון דיין בלוט אַרויס, פון דיינע נערוון און דיין הויט
און לאָז זיך פריידיק אין אַ האָראַ־טאַנץ מיט יונג און אַלט אַצונד!
איך גיב מיט גאַנצן כוח זיך אַ ריס, ווי פון דער קייט אַ הונט — —
און פאַל צוריק צום דיל, ווי ס׳פאַלט פון הויכן באַרג אַראָפּ אַ שטיין — — -
טרעט, טרעט מאַרשירערס, איבער דעם, וואָס בלייבט אין דורות־מאַרש אַליי·

דער איינזאַמער

דער איינזאַמער ליגט טויט אין הויז
און ס'וויים דערפון דאָס מייזל בלויז,
וואָס שפּרינגט אַרוים, אַריין, אַרוים.

ס'קלינגט־אָן אין טיר דער פּאָטשטאַליאָן.
אַ בריוו פון אויסלאַנד! — זאָגט ער אָן.
ס'צעפילדערט זיך דער טעלעפאָן.

און באַלד איז ווידער שטיל אין הויז.
דאָס גראָע, פלינקע מייזל בלויז
צעשטערט די טויטע רו אין הויז.

אמר ר׳ יוחנן הסנדלר

*

יעדן שבת — וואָך־איין און וואָך־אויס —
קאָפּ אויף קאָפּ אין דער שוסטערשער קלויז.
נישט נאָר שוסטערס — אויך טעפּערס און שמידן
און סתם באַלעבאַטישע ייִדן,
אויך רב פּתחיה — אַ נגיד אַ יוסטער —
אַלץ קומט הערן רב יוחנן שוסטער.
און ס׳קוועלן
די שוסטער־געזעלן
ביים פענצטער, ביים טיר, אויף די טרעפּ:
„ס״קלאַפּט אַ שוסטער אַריין אין די קעפּ
גאָטס תורה, גאָטס הייליקע שריפט —
אַ שטיפט נאָך אַ שטיפט״...

א.
דער עיקר

אמר רב יוחנן הסנדלר,
זאָגט רב יוחנן דער שוסטער:
די תורה אָן ייִדן,
איז ווי אַ שוך אָן אַ מוסטער.

אַ ייִד אָן דער תורה,
איז אַ באָרוועסער קריכער,
וואָס צעבלוטיקט די פיס זיך
און זיין גאַנג איז נישט זיכער.

רב יוחנן לאַסטשעט
מיט ליבע די לעדער — —
ויאמר: שיך און שטיוול
גייט אָנגעטאָן יעדער.

אָבער נישט דער שטיוול,
נישט דער שוך איז דער עיקר:
דער עיקר דער גאַנג איז —
צי אַ גלייכער, צי שיכור.

און נישט אַזוי דווקא
דער גאַנג — ווי דער אופן:
טייל פיס טרעטן לאַנגזאַם
און אַנדערע לויפן.

ויאמר... דעריבער
טו איך אייך דאָ זאָגן:
ווער ס׳שפּאַנט און ווער ס׳איילט זיך,
וועט אַלצאיינס נישט דעריאָגן.

נישט שפּאַנען, נישט איילן,
נישט וואַקלען זיך שיכור:
דער עיקר — דאָס וויסן,
דער ציל איז דער עיקר.

נישט דער שטיוול איז שולדיק,
אויב דער וועג איז אַ שלעכטער,
נאָר דער פוס — און דער שכל,
וואָס דאַרף זיין וועכטער.

נישט די תורה איז שולדיק
אין דעם שלעכטס דעם געדיכטן —
נאָר דער מענטש, וואָס ער ווייסט נישט
זיין וועג ווי צו ריכטן.

ב.
שטיוול

אמר רב יוחנן הסנדלר,
זאָגט רב יוחנן דער שוסטער:
דער בעסטער און דער שענסטער שטיוול
איז אָן א פּוס — א פּוסטער.

דער שטיוול, ווי דאָס איז ידוע,
איז פֿאַרן פּוס געגעבן;
דער פּוס ערשט גיט דעם שטיוול
פֿלאַטער, דופק, לעבן.

אונדזער וועלט איז אַזאַ שטיוול.
וואָס וואָלט וועלט געווען אָן מענטשן,
וואָס זאָלן דעם באַשעפֿערס ווונדער
באַוווּנדערן און בענטשן?

ג.
מזמור שיר לשוסטער

אַזוי ווי כביכול
אויף זיין שטול —
אַזוי איז דער שוסטער
ביים קאַפּול.

שטיק לעדער אָן פאָרעם,
אָן געשטאַלט — —
תוהו־ובוהו —
אָבער — באַלד — —

דער שוסטער, דער מייסטער,
פלינקע האַנט — —
די לעדער קריגט פאָרעם,
קריגט פאַרשטאַנד.

די אָל און די דראַטווע
און געדאַנק —
באַגלייט פון שוסטערלס
פרייד־געזאַנג — —

אַ שיכל, אַ שטיוול,
אַ סאַנדאַל;
אויפן שוסטערלס פּנים
שפּילט אַ שטראַל.

אין שוסטערלס אויגן
חלום שפּינט:
באַשוכט זענען אַלע,
מאַן און קינד.

באַשוכט זענען אַלע —
דאַנק און ליב!
אַ שיכל פון לעדער,
מענטש פון שטויב.

העמערל, העמערל
פלאַטערט, ברענט — —
אַ שיכל, אַ ברכה
וואַקסט פון הענט.

אַ שיכל, אַ תּפילה,
טריט און טראָט — —
אַ זמר צו מענטשן
און צו גאָט.

ד.
חכמה

קוק זיך גוט אַרום, בן־אדם,
צו דער ערד און צו דעם הימל:
וויפל חכמה, וויפל שיינקייט
איז פֿאַראַן אין קלענסטן בלימל.

וויפל חכמה, וויפל שיינקייט
אין דעם שטיינדל און אין גרעזל;
אין דעם וואַסער־טראָפּ, אין פֿויגל,
אין דעם קראָליק און אין העזל.

ס׳קלענסטע איז ביים בורא־עולם
אַזוי חשוב ווי דאָס גרעסטע;
ס׳נידעריקסטע, ווי דאָס העכסטע,
דאָס געמיינסטע, ווי דאָס בעסטע.

ווי ביים מענטשן איז גלייך חשוב
יעדעס גליד זיינס, אַלע גלידער;
ווי אַלע אותיות און ווערטער
זענען הייליק גלייך אין סידור.

וואָרן אַלץ איז איין האַרמאָניע,
אַלץ פֿאַרוועבט איז אין גאָטס מוסטער — — — —
אַזוי זאָגט אני הקטן,
איך, רב יוחנן דער שוסטער.

ה.

שלמות

זוך נישט שלמות — נישט אין שלמות,
נאָר אין ווייטער, העכער שטרעבן,
אין דעם ווילן צו גרייכן שלמות
אין דעם תכלית פון דעם לעבן.

לערן, מענטש, דערפון אַ מוסר;
וואָס דו זאָלסט אַזוינס נישט טוען —
טו מיט חשק און מיט שכל,
וועט אויף דיר גאָטס חסד רוען.

איז באַשערט דיר זיין אַ שוסטער,
צי אַ בלעכער, צי אַ פּויער;
רב, צי וועבער, שמיד, צי בעקער,
צי אַ שומר פאַרן טויער —

טו מיט ליבע דיין מלאכה,
לייג דערין אַריין דייַן רצון —
און גאָטס חכמה און זיין ברכה
וועלן פון דיין אַרבעט שפּראָצן.

יעדע אַרבעט גרויסט גאָטס נאָמען,
יעדע מי באַשיינט גאָטס מוסטער — — —
אַזוי זאָגט אני הקטן,
אייער יוחנן דער שוסטער.

ו.

שכנים

איך זאָג דאָס אייך און יעדן איינעם,
אייך אַלע, וועמען ס׳איז באַשערט
צו זיין פֿון וויג ביז קבר שכנים
דאָ, אויף דער ערד:

אונדז אַלע איז באַשערט צו טיילן
דעם יאָך פֿון לעבן און פֿון טויט;
און יאָרן, טעג און שעהען ציילן,
ווי לאַבנס ברויט.

די ערד האָט גאָט מיט גנאָד געגעבן
פֿאַר אַלע מענטשנקינדער גלייך;
און ווער עס טוט אויף יענעמס לעבן
דאָ ווערן רייך —

און ווער עס פּילט נישט יענעמס טרויער
און דעם באַוווּלהטנס געוויין —
ווערט אַ פֿאַרשעמטער פֿאַר גאָטס טויער
אויף אייביק שטיין.

ז.

לויב צו גאָט

אַ דאַנק דיר, גאָט, וואָס איך בין דאָ,
וואָס דו האָסט אין דיין גנאָד באַשערט,
אַז איך זאָל זיין אַ לעבנס־טראָפּ
דאָ, אויף דיין וווּנדערלעכער ערד.

אַ דאַנק דיר, גאָט, וואָס כ׳בין אַ מענטש
און נישט קיין חיה, נישט קיין פלאַנץ —
און כ׳קען דיר דינען מיט פאַרשטאַנד
און מיט האַרץ — אין גלויבן גאַנץ.

אַ דאַנק דיר, גאָט, וואָס כ׳בין אַ ייִד
און נישט קיין הייד, וואָס דינט צום געץ —
און כ׳האָב דעם זכות צו טראָגן שטאָלץ
דיין סיני־וואָרט און דיין געזעץ.

אַ דאַנק דיר, גאָט, וואָס ס׳איז מיין שפּייז
אויף אַ מלאכה אָנפאַרטרויט —
און כ׳דאַרף נישט פון דיין תורה־קוואַל
פאַרדינען זיך מיין טעגלעך ברויט.

ח.

באהבה

דער ייִד, וואָס איז צו גאָט מתפּלל
אױס מורא פֿאַר אַ בייזן גזר,
ווי דער, וואָס זינגט צום בורא הלל,
דערוואַרטנדיק דערפֿאַר אַ שׂכר —

דער איז אין האַרץ אַ געצנדינער,
אַ הייד, וואָס קען נישט גאָטס געשטאַלט —
זײַן תּפֿילה איז נישט מער, נישט מינער
ווי ס'וואָיען פֿון דעם וואָלף אין וואַלד.

בלויז דער, וואָס פֿילט אין זײַנע ביינער
אַ נאָנט באַהעפֿטעניש מיט גאָט —
האָט אין געדאַנק — אַ לויטער־ריינער —
דערגרייכט די טיפֿן פֿון אֶחָד.

אַזוינער בלויז דינט גאָט באהבה,
ווי ס'דינט אונדז גאָט אין יעדער שעה,
זינט ערשטע טעג פֿון אָדם־חוה,
זינט ערד איז שוואַרץ און הימל בלאָ.

דען ס'דינט אונדז גאָט מיט זון און רעגן,
מיט ברויט, מיט גרינסן און מיט פּרוכט,
מיט אַ פֿאַרשטאַנד צו טראַכטן, פֿרעגן
און מיט אַ גייסט, וואָס פֿאָרשט און זוכט.

באַפרייט דעריבער ס׳האַרץ פון שרעקן,
ווי פון דער גלוסטעניש נאָך שכּר —
ס׳וועט דעמאָלט זיך אין אייך אַנטפּלעקן
דער פולער זין פון פרייד און צער.

ט.

בראשית

בראשית ברא אלוהים.
אומעטום כביכולם שטים.
תוהו, הערט זיך צו צו אים.

אָט איז גאָלער נישט — נישטאָ.
מיטאַמאָל — אַ וועלט איז דאָ —
אין אַ מזלדיקער שעה.

ערד און הימל, בלאָער דאַך.
שטערן, שטערן — אַזאַ סך,
ווי די אותיות אין תנ"ך.

אדם — איינס און חוה — צוויי.
ערשטער האָן גיט ערשטן קריי.
ערשטע הון לייגט ס'ערשטע איי.

אָט אַ באַרג און באַלד אַ טייך,
הויך און נידער, קרום און גלייך,
ווי אין אונדז, אין מיר, אין אייך.

ס'ערשטע פעלד האָט זיך צעבליט,
זון האָט קוים זיך ערשט צעגליט —
און אָט וואָגלט שוין אַ ייִד.

ערשטע זינד און ערשטע שטראָף
און אַז גאָט זעט-איין: כי-טוב —
וועט אַלץ גוט זיין — סוף-כל-סוף.

י.

תהילים

Consolator

למנצח מזמור שיר,
מזמור שיר לדוד —
אַזוי שיין געזונגען
האָט אונדזער מלך דוד
און ביזן כסא הכבוד
גרייכט דודס מזמור שיר
און ביז דער מינדסטער טיר
פון מינדסטן קבצנס הויז,
ביז וואַרשטאָט און ביז קלויז,
ביז שומר אויפן באַרג,
ביז קרעמער אויפן מאַרק — — — —
און אַלע זאָגן תהילים
מיטן מלך דוד —
פאַר כביכולס כבוד,
פאַר מענטשנס כבוד — — — —
מזמור שיר לדוד —
אַלע ייִדנס תהילים,
אַלע מענטשנס תהילים,
אַלע וועלטנס תהילים — — — —
תהילים — אַ געזאַנג,
תהילים — אַ גערדאַנק,
תהילים אַ געוויין,
פון יעדן חוש אוןביין.
תהילים — רוף און שבח
פון איינעם און אַ סך,
פון אַלע און אַליין —

און זיבן טויזנט חן
האָט אונדזער זיסער תהילים —
לאָמיר זאָגן תהילים,
מזמור שיר לדוד,
מזמור, מזמור שיר —
ווויל איז אייך און מיר!

יא.

צלם אלוהים

זיצט רב יוחנן הסנדלר ביים קאַפּול,
ווערט ס'הויז מיט האַמער־קלעפּ און תורה פול.
אַ שווינג דעם האַמער און צום ווייב אַזוי:
ווי ס'לעכצט דער מאַנצביל נאָך דער פרוי
און ווי די פרוי לעכצט נאָכן מאַן —
אַזוי לעכצן אַלע זאַכן, וואָס פאַראַן,
נאָך דעם באַריר פון מענטשנס הענט,
נאָכן אָטעם זיינעם, נאָך זיין שטים
און דורך דעם מענטש — צום סנה, וואָס ברענט,
צו חלק צלם־אלוהים.
ווייל אַלץ וויל האָבן אַ געשטאַלט —
דער שטיין, דאָס שטאָל, דער וועג אין וואַלד,
די לעדער, ס'אייזן און דאָס ברעט.
פון אַלצדינג טראָגט זיך אַ געבעט:
בן־אָדם, גיב אונדז פאָרעם, גיב אונדז תוך,
לייז אונדז אויס פון טויטן יאָך.
ליבערשט זיין אַ פליג, אַ מילב,
אָדער אין אַ ליד אַ זילב,
איידער זיין אַ באַרג, פאַרגליווערט, שטום
אין דער לעבעדיקער וועלט אַרום.

און דערפאַר
ציט יעדע זאַך מיט גלוסטעניש און צער
צום מענטש, צו זיין באַריר און שטים,
זיך צו מזווג זיין מיט אים,
כדי דורך אים געפינען תיקון דאָ

כאַטש אויף חַיי־שָׁעה.
דעריבער לאַסטשע איך די לעדער,
קלאַפּ־אויס אַ שיכעלע — אַ מוסטער —
און זאָג תורה — ס׳זאָל געניסן יעדער,
ווי איך, רב יוחנן דער שוסטער.

יב.
קלאַפּ, העמערל

קלאַפּ, העמערל, קלאַפּ —
קלאַפּ־אויס דאָס געזאַנג
צום שעפער פון אַלץ
און צו זיין געשאַנק.

קלאַפּ, העמערל, קלאַפּ —
קלאַפּ־אויס דאָס געבעט
פאַר אָרעמעלייט
אין דערפער, אין שטעט.

קלאַפּ, העמערל, קלאַפּ —
קלאַפּ־אויס דאָס געוויין
פון אַלץ, וואָס איז שטום,
פון גראָז און פון שטיין.

קלאַפּ, העמערל, קלאַפּ —
קלאַפּ־אויס דאָס געזאַנג
צום גואל — אַז גרינג
זאָל זיין אים זיין גאַנג.

יג.

הייליק

אַלע טעג זענען הייליק,
יעדער טאָג האָט אַ חלק
אין מי פון יצירה.
אַלע טעג זינגען שירה —
דורך אַרבעט, דורך מי —
צום בוראס יהי.

יעדע שירה איז הייליק.
אינעם כאָר האָט אַ חלק
דער סטאָליער, דער בויער,
דער שוסטער, דער פויער,
דער טעפּער, דער שמיד —
אַזאַ וווּנדערלעך ליד.

אַלע טעג זענען הייליק.
יעדער טאָג האָט אַ חלק
אין שבת, די כלה,
אין טאָג איבער אַלע,
וואָס ברענגט אונדז די רו
פון גאָט ברוך־הוא.

ווי וווּיל איז אונדז, ייִדן,
בני־תורה און שמידן
און שוסטערס און וועבערס
און טעפּערס און גרעבערס,
וואָס אונדז איז באַשערט
גאָטס שבת אויף דר'ערד.

יד.

נישט קיין חילוק

ניִשט קיין נידער, נישט קיין העכער,
ס׳איז דער ווײַן און נישט דער בעכער.
נישט קיין חילוק: אונטן, אויבן,
אויב אין האַרץ איז גאָט און גלויבן.

אַלע שטאָקן אין אַ בנין,
אַלע ייִדן אין אַ מנין,
אַלע פונקען אין אַ פײַער
זענען נײַטיק גלײַך און טײַער.

ס׳נעמט מיליאַרדן זאַמדן, שטויבן,
אַז אַ באַרג זאָל זיך דערהייבן.
זעמדלעך אויבן, זעמדלעך אונטן,
אינדערמיט און אין די גרונטן.

קען אַ זעמדעלע פון אויבן
זיך נישט יחוסן און לויבן:
„איך בין פון די העכסטע שטאַמען!"
וואָרן באַרג איז — אַלע צוזאַמען.

טו.

סוד און דרוש

יעדער פויער איז אַ למדן
אין דער ערד, אין אירע זאַמדן,
ווי ס'איז דער בן-תורה — אויבן.
ביידע זענען גלייך דערהויבן.

ס'איז די ערד דעם פויערס ספר
און ער ווייס: ס'איז אָפר... עפר.
מענטשנס מי און בוראס רצון
מאַכן שורות תבואה שפּראָצן.

אלה תולדות ווייץ און קאָרן,
ציבעלעס און קאַלאַפּיאָרן:
זאַמענדלעך און זון און רעגן —
מזל-טוב אויף אַלע וועגן.

ציִען זיך די שורות זאַנגען,
פול מיט חכמה, פול מיט קלאַנגען,
מיט געווירציקע פּירושים,
וואָס פאַרשיכורן די חושים.

סוד און דרוש אין יעדן בלעטל,
ווי אַ סוגיא, ווי אַ פּשטל —
אין די בעבלעך, אין די שויטן,
אין די מערן, אין די קרויטן.

און דער פּויער — אַזאַ למדן —
לערנט תורה אין די זאַמדן:
ספר ערד, מסכתא זאָמען,
פּרק היי — ונאמר אָמן.

טז.

י י ד י ש ג ר י נ ס

ליגט דער פויער זיך אַנידער,
אויסצורוען זיינע גלידער,
צווישן גאַרבן, צווישן סטויגן —
מיט פאַרמאַכטע אויגן.

זעט ער: ס׳איז די גאַנצע סביבה
אַ גרינגראָזיקע ישיבה.
ס׳שאָקלען פרום זיך גרינסן, בלעטלעך
איבער טיפע פּשטלעך.

הערט ער ווי רב פּאַסטערניאַקל
דרשנט: ס׳איז די ערד סך־הכל.
און רב ריבל פון בית רעטאַך
לערנט: אַלץ איז שטח.

תנו בוריקלעך און קרייטער:
אַלץ איז עתיד, אַלץ איז ווייטער.
שנאמר: לך־לך — געגאַנגען,
ווי דער ווינט דורך זאַנגען.

דבקהעט זיך רב אַרבעס־שויטל:
ערד איז שאָלעכץ בלויז, אַ הייטל.
ס׳אַרבעסל, דעם תוך דערינען,
דאַרף מען צו געפינען.

קוועלט דאָס פֿויערל צופֿרידן,
וואָס אַפֿילו גרינס ביי ייִדן,
שאַר־ירקותן און בשמים
רעדן ווי חכמים.

יז.

עַל הַנִסים

על הנסים — יעדע רגע,
יעדער פוס-טריט איז אַ נס;
נס פון פיר און צוואַנציק שעהען
דער מֵעֵת-לְעֵת.

נס אין יעדן שלאָג פון דופק,
נס אין יעדן קלאַפּ פון האַרץ;
נס איז גרין, אין בלאָ, אין גינגאָלד
און אין שוואַרץ.

נס אין וואָרט און נס אין שווייגן,
נס אין וואַסער און אין פלאַם;
נס איז סוד און נס איז נגלה,
תוך און שטאַם.

נסים אויבן, נסים אונטן,
אין געטראַנק, אין ביסן ברויט;
נס אין בליִען, אין געבוירן
און אין טויט.

נס — דאָס וווּנדער, וואָס נאַטירלעך,
נס — נאַטירלעך, וואָס איז סוד;
נס איז איינסקייט פון יצירה,
מענטש און גאָט.

על הנסים — פון די נסים,
וואָס מיר זעען אין מעת-לעת —
איז דער גרעסטער נס: דאָס וויסן,
אַז ס'איז נס...

יח.

ווערטער

ווערטער זענען קליידער,
פאַרביקע מלבושים —
פאַרן ציטער־פלאַטער
פון די חושים.

העמדער, שיך און מאַנטלען,
אַלע מינים מאָדעם —
פאַר געפיל און שכל
און אגדהס...

מעסט־אָן דיינע ווערטער,
ווי די קליידער דיינע —
פּאַסן זאָל דיין זאָגן
און דיין טענה.

טו דעריבער, מענטש, זיך
אָט אַזאַ מין נדר:
האַלטן ריין די ווערטער,
ווי די קליידער.

האַלטן ריין די קליידער,
ווי דיין לייב און גלידער;
און זאָל דיין נשמה
זיין אַ סידור.

ווערטער אינעם סידור,
תפילות אין די ווערטער;
שטיי פאַר גאָט אַ ריינער,
גאָטס באַשערטער!

תוכן־אינהאלט:

אָמַר רֶב יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר

אמר ר׳ יוחנן הסנדלר